

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės posėdžių skyrius
2023 10 17*

DIDŽIOJI KOLEGIJA

BYLA MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 61435/19)

SPRENDIMAS

10 straipsnis – Saviraiškos laisvė – Vaikų pasakų knygos, kurioje vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai, platinimo laikinas sustabdymas ir vėlesnis knygos pripažinimas turinčia neigiamą poveikį jaunesniems nei 14 metų vaikams – Knygoje nepropaguojami tos pačios lyties asmenų santykiai teikiant jiems pirmenybę prieš skirtingų lyčių asmenų santykius, joje nėra „įžeidžiami“, „žeminami“ ar „menkinami“ pastarieji – Ginčijamomis priemonėmis nesiekama jokio teisėto tikslo 10 straipsnio 2 dalies požiūriu, nes jomis siekiama apriboti vaikų prieigą prie informacijos, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip *iš esmės lygiaverčiai* skirtingų lyčių asmenų santykiams – Vienoda ir abipusė pagarba skirtingos seksualinės orientacijos asmenims yra neatsiejama nuo visos Konvencijos struktūros – Vaikų galimybės susipažinti su informacija apie tos pačios lyties asmenų santykius apribojimas, grindžiamas vien su seksualine orientacija susijusiais argumentais, yra nesuderinamas su demokratinei visuomenei būdingomis lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos vertybėmis

STRASBŪRAS

2023 m. sausio 23 d.

Šis sprendimas yra galutinis. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Turinys

IVADAS.....	4
PROCESAS.....	4
FAKTAI	5
I. PAREIŠKĖJOS KNYGOS IŠLEIDIMAS	5
II. PRIEMONĖS, KURIŲ BUVO IMTASI DĖL KNYGOS.....	7
III. VIDAUS TEISMO PROCESAI	11
A. Pirmasis procesas	11
1. Šalių teiginiai.....	11
a) Pareiškėja.....	11
b) Universitetas	11
c) Trečiosios šalys.....	11
2. Teismų sprendimai	12
a) Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai	12
b) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas	12
B. Antrasis procesas.....	14
1. Procesas Vilniaus miesto apylinkės teisme	14
a) Šalių teiginiai.....	14
b) Vilniaus miesto apylinkės teismo sprendimas	15
2. Procesas Vilniaus apygardos teisme.....	17
a) Šalių teiginiai	17
b) Vilniaus apygardos teismo nutartis.....	17
3. Procesas Lietuvos Aukščiausiajame Teisme	19
BYLAI REIKŠMINGAS TEISINIS PAGRINDAS	19
I. VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA	19
A. Konstitucija	19
B. Civilinis kodeksas	20
C. Mokslo ir studijų įstatymas	21
D. Lygių galimybių įstatymas	21
E. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (toliau – Nepilnamečių apsaugos įstatymas)	21
1. Įstatymo priėmimo istorija	21
a) 2006 m. pateiktas įstatymo pakeitimo projektas.....	22
b) 2007–2009 m. pasiūlyti įstatymo pakeitimo projektai	22
c) 2009 m. liepos 14 d. priimtas įstatymo pakeitimo projektas ...	23
d) Įstatymo pakeitimo projektas ir svarstymas Seime, po kurio buvo patvirtintas galiojančios redakcijos Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas.....	23

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

2. Šiuo metu galiojančios nuostatos	27
3. 2014 m. ir 2017 m. pateikti įstatymo pakeitimo projektai	28
F. Teisės aktai, susiję su atsakomybe už administracinius nusižengimus	29
G. Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašas	29
H. Konstitucinio Teismo praktika	29
1. Dėl saviraiškos laisvės	29
2. Dėl diskriminacijos draudimo	30
3. Dėl konstitucinės šeimos sampratos	31
I. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2014 m. metinė ataskaita	33
J. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos sprendimai dėl Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto	33
II. TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI	34
A. Europos Taryba	34
1. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (ETPA)	34
2. Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija)	35
3. Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI)	37
B. Europos Sąjunga	38
1. ES pagrindinių teisių chartija	38
2. Pažeidimo nagrinėjimo procedūra Europos Sąjungos Teisingumo Teisme	38
3. Europos Parlamento rezoliucijos	39
4. ES pagrindinių teisių agentūros ir Eurobarometro tyrimai	41
C. Jungtinės Tautos	42
1. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP)	42
2. Vaiko teisių konvencija	43
3. JT Žmogaus teisių komitetas	43
4. JT nepriklausomas ekspertas seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės klausimais	45
III. LYGINAMOJI TEISĖ IR PRAKTIKA	45
A. Europos Tarybos valstybės narės	45
B. Kitos valstybės	47
1. Jungtinės Amerikos Valstijos	47
2. Kanada	48
TEISĖ	48

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

I. PRELIMINARUS KLAUSIMAS.....	48
II. VYRIAUSYBĖS PRIŠTARAVIMAS, GRINDŽIAMAS DIDELĖS ŽALOS NEBUVIMU.....	49
A. Šalių pastabos.....	49
1. Vyriausybė.....	49
2. Pareiškėja.....	49
B. Teismo vertinimas.....	50
III. TARIAMAS KONVENCIJOS 10 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS...50	
A. Priimtumas.....	50
B. Esmė.....	51
1. Šalių teiginiai.....	51
a) Pareiškėja.....	51
b) Vyriausybė.....	53
2. Į bylą įstojusių trečiųjų šalių pareiškimai.....	56
a) Lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų asociacijos Europos padalinys (ILGA-Europe), organizacija ARTICLE 19 ir profesorius David Kaye.....	56
b) Draugija „Háttér“.....	57
3. Teismo vertinimas.....	58
a) Ar ginčijamos priemonės gali būti priskiriamos valstybei atsakovei?.....	58
b) Ar teisės buvo apribotos?.....	59
c) Apribojimo teisėtumas.....	60
d) Teisėtumas tikslas.....	61
e) Išvada.....	68
IV. TARIAMAS KONVENCIJOS 14 STRAIPSNIO, TAIKOMO KARTU SU 10 STRAIPSNIU, PAŽEIDIMAS.....	68
V. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS.....	69
A. Žala.....	69
B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos.....	70
1. Šalių teiginiai.....	70
2. Teismo vertinimas.....	70
REZOLIUCINĖ DALIS.....	70
TEISĖJŲ YUDKIVSKA, LUBARDA, GUERRA MARTINS IR ZÜND BENDRA IŠ DALIES PRIŠTARAUJAMOJI NUOMONĖ, PRIE KURIOS PRISIJUNGIA TEISĖJAS KŪRIS.....	72

Byloje Macatė prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas, posėdžiaujant Didžiajai kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Robert Spano,
teisėjų Jon Fridrik Kjølbro,
Síofra O’Leary,
Georges Ravarani,
Marko Bošnjak,
Ganna Yudkivska,
Egidijaus Kūrio,
Branko Lubarda,
Yonko Grozev,
Carlo Ranzoni,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Tim Eicke,
Arnfinn Bårdsen,
Erik Wennerström,
Saadet Yüksel,
Ana Maria Guerra Martins,
Andreas Zünd,

kanclerės Marialena Tsirli,

po svarstymo uždaruose posėdžiuose 2022 m. kovo 23 d. ir rugsėjo 28 d.
skelbia pastarąją dieną priimtą sprendimą:

IVADAS

1. Byla susijusi su pareiškėjos parašytų šešių pasakų rinkiniu, iš kurių dviejose vaizduojama tos pačios lyties asmenų santuoka. Po knygos išleidimo jos platinimas buvo laikinai sustabdytas, o vėliau atnaujintas, pažymėjus knygą įspėjamuoju užrašu, kad jos turinys gali turėti neigiamą poveikį jaunesniems nei 14 metų vaikams. Pareiškėja skundėsi dėl knygai pritaikytų priemonių, remdamasi Konvencijos 10 straipsniu, taikomu atskirai ir kartu su 14 straipsniu.

PROCESAS

2. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos pilietė Neringa Dangvydė Macatė (toliau – pareiškėja), 2019 m. lapkričio 22 d. Teismui pateikusi peticiją (Nr. 61435/19) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

3. Iš pradžių pareiškėjai atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas V. Mizaras, o vėliau atitinkamai Londone ir Vilniuje praktikuojantys advokatai R. Wintemute ir M. Dingilevskis. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė-Širmenė.

4. Peticija buvo perduota nagrinėti Teismo antrajam skyriui (Teismo reglamento 52 taisyklės 1 dalis).

5. 2020 m. kovo 21 d. pareiškėja mirė. Jos motina ir įpėdinė pagal įstatymą Jūratė Meškauskaitė pareiškė pageidavimą tęsti procesą pareiškėjos vardu.

6. 2020 m. birželio 18 d. Vyriausybei buvo pranešta apie petiją.

7. Pareiškėjos motina ir Vyriausybė pateikė pastabas dėl peticijos priimtumo ir esmės.

8. 2021 m. rugpjūčio 31 d. Antrojo skyriaus kolegija, sudaryta iš pirmininko Jon Fridrik Kjølbro, teisėjų Carlo Ranzoni, Aleš Pejchal, Egidijaus Kūrio, Branko Lubarda, Marko Bošnjak, Saadet Yüksel ir skyriaus kanclerio pavaduotojo Hasan Bakırcı, perdavė jurisdikciją Didžiajai kolegijai (Konvencijos 30 straipsnis ir Teismo reglamento 72 taisyklė).

9. Didžiosios kolegijos sudėtis buvo nustatyta pagal Konvencijos 26 straipsnio 4 ir 5 dalis bei Teismo reglamento 24 taisyklę.

10. Pirmininko sprendimu pateikti rašytines pastabas leista draugijai „Hättér“, pateikti bendras rašytines pastabas leista profesoriui David Kaye, Lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų asociacijos Europos padaliniui („ILGA-Europe“) ir organizacijai ARTICLE 19 (Konvencijos 36 straipsnio 2 dalis ir Teismo reglamento 44 taisyklės 3 dalis).

11. 2022 m. kovo 23 d. Žmogaus teisių pastate Strasbūre įvyko viešas bylos nagrinėjimas.

Teismo posėdyje dalyvavo:

a) *Vyriausybės vardu* –
atstovė K. BUBNYTĖ-ŠIRMENĖ,
patarėja N. BRUSKINA;

b) *pareiškėjos vardu* –
advokatas R. WINTEMUTE,
patarėjas M. DINGILEVSKIS.

Teismas išklausė K. Bubnytės-Širmenės ir R. Wintemute pasisakymus ir jų atsakymus į teisėjų klausimus.

FAKTAI

I. PAREIŠKĖJOS KNYGOS IŠLEIDIMAS

12. Homoseksualios orientacijos neslepianči pareiškėja buvo profesionali rašytoja ir vaikų literatūros specialistė.

13. 2012 m. gruodžio mėn. valstybinio Lietuvos edukologijos universiteto (toliau – Universitetas) leidykla pateikė paraišką Kultūros ministerijos finansavimui gauti, kad galėtų išleisti pareiškėjos parašytą

knygą – originalių pasakų rinkinį, skirtą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams. Finansavimo paraiškoje buvo nurodyta, kad pasakos bus paremtos tradicinių pasakų motyvais, tačiau jose bus vaizduojami įvairių marginalizuotų grupių nariai, kad vaikai išmoktų priimti atrodančius ar gyvenančius kitaip. Pasakas recenzavo pedagogas ir vaikų rašytojas; recenzentų nuomone, šios pasakos yra tinkamos pradinio mokyklinio amžiaus vaikams ir jose pabrėžiama būtinybė ugdyti toleranciją stigmatizuotoms socialinėms grupėms. Be to, pasak recenzentų, tokios pasakos neabejotinai reikalingos, atsižvelgiant į Lietuvoje tarp vaikų paplitusias patyčias ir smurtą bei panašios literatūros, skirtos patiems mažiausiems skaitytojams, trūkumą.

14. 2013 m. gegužės mėn. Universitetas pasirašė sutartį su Kultūros ministerija, pagal kurią ministerija sutiko iš dalies finansuoti leidinį. Universitetas įsipareigojo išleisti knygą ir išplatinti 140 egzempliorių viešosioms bibliotekoms visoje šalyje.

15. 2013 m. gruodžio mėn. Universiteto leidykla išleido knygą „Gintarinė širdis“, kurioje buvo šešios pasakos. Jose vaizduojami įvairių etninių grupių arba protinę negalią turintys personažai, aprašomos tokios problemos kaip stigmatizacija, patyčios, skyrybas patyrusios šeimos ir emigracija. Daugumoje pasakų vaizduojami meile ir įsipareigojimu pagrįsti vyrų ir moterų santykiai. Dviejose iš šešių pasakų pagrindiniai siužetai susiję su tos pačios lyties asmenų santykiais ir santuoka.

16. Pasakoje „Kaip karaliaus sūnūs išminties ieškojo“ pasakojama apie karalių, kuris išsiuntė tris savo sūnus į pasaulį. Abu vyresnieji karalaičiai sutiko po užkerėtą mergelę ir ją vedė, o jauniausiasis atvyko į miestą, kurio gyventojai buvo tamsiaodžiai, ir įsimylėjo vyriškį siuvėją. Pasakoje rašoma:

„Ir liko karalaitis su jaunučiu siuvėju karaliaus pilyje. Niekas nesistebėjo nei tuo, kad siuvėjo oda tamsi, nei tuo, kad jis su karaliaus sūnumi susikibę vaikščioja ir spindinčiomis akimis žiūri vienas į kitą. Taip jau toje šalyje buvo – visi žinojo, kad širdžiai neįsakysi, ką mylėti.

<...>

Kai svečiai susėdo, ceremonmeisteris paskelbė:

– Vyriausiasis sūnus su žmona <...> Vidurinysis sūnus su žmona <...> Jauniausiasis sūnus su vyru <...>

Pasirodė trečiasis karalaitis su jaunučiu siuvėju. Svečiai negalėjo patikėti savo akimis <...> Tai supratusi, karalienė šyptelėjo:

– Širdžiai neįsakysi. Kai ji prabyla, reikia klausyti. Kitaip laimės gyvenime nebus.

– Teisingi žodžiai, – pritarė svečiai. – Mums didelė garbė svečiuotis pas tokius išmintingus valdovus. Ne veltui jūsų šalis taip klesti, – pridūrė <...>

<...>

Puotai pasibaigus, svečiai išvyko namo <...> [ir papasakojo] savo miesto žmonėms, kad jų siuvėjas susirado gyvenimo draugą – karaliaus sūnų, ir tai esanti didelė garbė, nes tą šalį valdo išmintingi valdovai <...>“

17. Kitoje pasakoje „Apie karalaitę, batsiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ pasakojama apie karalaitę, kuri atstūmė daug vyrų, prašiusių jos rankos, ir pavertė juos lakštingalomis. Galiausiai ji susituokė su savo vaikystės drauge – batsiuvio dukterimi. Po vestuvių karalaitė sužinojo, kad dvylika batsiuvio dukters brolių buvo vieni iš tų, kuriuos ji pavertė lakštingalomis. Dvi jaunos moterys nukeliavo į svetimą šalį, kurioje meilė buvo uždrausta ir kurioje lakštingalos buvo uždarytos į narvą piktojo valdovo pilyje. Apsimetusios sodininke ir virėja, jos įsidarbino karaliaus pilyje, kur galiausiai joms pavyko panaikinti dvylikos brolių prakeiksmą. Pasakoje rašoma:

„Batsiuvio duktė apkabino karalaitę ir pakartojo priesaikos žodžius:

– Tai ar dabar sutinki būti su manimi, kol mirtis mus išskirs?

– Mylėsiu tave visą gyvenimą, – atsakė karalaitė palengvėjusia širdimi <...>

Tačiau po pirmos nakties batsiuvio duktė atrodė liūdna ir išblyškusi. Nenuostabu: vos tik karalaitė laiminga užmigo ją apkabinusi, prie lango atskrido viena lakštingala, atsitūpė į krūmą ir ėmė giedoti. Batsiuvio duktė iki ryto klausėsi liūdnos melodijos ir galvojo apie kažkur klajojančius brolius. Kitą naktį atskrido dvi lakštingalos ir vėl nedavė batsiuvio dukrai miegoti. Bet karalaitei ji nieko nenorėdavo pasakoti, tik liūdnai papurtydavo galvą.

Taip tęsėsi vienuolika naktų ir prie atskridusių giesmininkių prisidėdavo vis po vieną naują lakštingalą. Tik karalaitė jų nesulaukdavo. Vos saulei nusileidus ją apimdavo gilus miegas. Net nepajusdavo, kaip batsiuvio duktė išsprūsta iš jos glėbio ir eina prie lango klausyti lakštingalų giesmės. <Tačiau rytais batsiuvio dukra visada būdavo liūdna.>

<...>

Susitikusios sode jos [karalaitė ir batsiuvio duktė] pasislėpė už rožių krūmo ir apsikabino. Buvo viena kitos taip pasiilgusios <...>

Staiga rožių krūmas prasiskyrė ir prieš jas išdygo pats pilies valdovas.

– Ką aš matau? – sušuko jis. – Taigi mano sodininkė su virėja bučiuojasi! Jūs pažeidėte šitos šalies įstatymus, nes čia uždrausta mylėti. Argi neaišku, kad šeimas reikia kurti tik tam, kad giminė neišnyktų ir būtų kam turtus paveldėti? O už savo nusikaltimą tuoj pat būsite viešai sudegintos ant laužo, kad kitiems būtų gera pamoka.

<...>“

18. Universitetas išleido 500 knygos egzempliorių. 140 egzempliorių buvo pristatyta 66 viešosioms bibliotekoms, 130 egzempliorių – knygynams, iš jų daugiau kaip 80 egzempliorių buvo parduota. 2014 m. vasario mėn. Universitetas pristatė knygą Vilniaus knygų mugėje.

II. PRIEMONĖS, KURIŲ BUVO IMTASI DĖL KNYGOS

19. 2014 m. kovo 1 d. vienas didžiausių šalies dienraščių „Lietuvos rytas“ paskelbė straipsnį „Pasakos apie netradicinę meilę – vaikų kuprinėse“. Jame buvo aprašytos dvi pasakos iš knygų, kuriose kalbama apie tos pačios lyties

asmenų santykius, ir pateiktas interviu su pareiškėja, kuriame daugiausia dėmesio skirta šioms dviem pasakoms. Pareiškėja pasakojo apie savo patirtį dirbant su vaikais, tapusiais patyčių aukomis, ir apie norą skatinti pagarbą visiems žmonėms ir visoms šeimoms. Paminėta, kad ji yra vaikų rašytoja, turinti daugiau nei penkiolikos metų patirtį, ir kad ji neslepia esanti lesbietė. Straipsnyje taip pat pateikti dviejų Lietuvos tėvų forumo narių komentarai, kuriais buvo griežtai sukritikuota tai, kad vaikams pasakojama apie tos pačios lyties asmenų santykius.

20. 2014 m. kovo 3 d. Vyriausybės kanceliarija gavo asmens elektroninį laišką, kuriame teigiama, kad ši knyga „propaguoja iškrypimus“, ir persiuntė jį Kultūros ministerijai. Ministerija kreipėsi į Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą (toliau – ŽEIT), prašydama įvertinti, ar knyga nedaro galimai neigiamo poveikio vaikams.

21. 2014 m. kovo 20 d. aštuoni Seimo (Lietuvos Parlamento) nariai išsiuntė raštą Universiteto rektoriui, kuriame rėmėsi „Lietuvos ryto“ straipsniu (žr. šio sprendimo 19 punktą). Rašte teigiama, kad Lietuvos tėvų forumas ir kitos šeimoms atstovaujančios organizacijos išreiškė susirūpinimą dėl knygų, kuriomis „stengiamasi vaikams įdiegti mintį, kad tos pačios asmenų lyties santuoka yra sveikintinas reiškinys“, platinimo. Seimo nariai teigė, kad juos nustebino tai, jog pareiškėjos knygą finansavo Kultūros ministerija, o išleido Universitetas. Jie paprašė rektoriaus paaiškinti, ar ši knyga atitinka Universiteto vaikų ugdymo koncepciją.

22. 2014 m. kovo 27 d. rektorius įsakė Universiteto leidyklai sustabdyti knygos platinimą. Visi egzemplioriai, dar neišplatinti parduotuvėms ar viešosioms bibliotekoms, taip pat visi parduotuvėse neparduoti egzemplioriai buvo grąžinti į Universiteto archyvą. Nebuvo susigrąžinti tik tie egzemplioriai, kurie jau buvo išplatinti bibliotekoms.

23. 2014 m. balandžio 8 d. ŽEIT pateikė Kultūros ministerijai savo išvadą, kuriose konstatavo, kad dviejose pasakose, kuriose vaizduojamos tos pačios lyties poros, buvo pateikta nepilnamečiams neigiamą poveikį daranti informacija pagal Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo (toliau – Nepilnamečių apsaugos įstatymas) 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte nustatytą kriterijų. Atitinkamose ŽEIT išvadų dalyse nurodyta:

„Informuojame, kad prie žurnalistų etikos inspektoriaus veikiantys ekspertai, vertinantys viešosios informacijos poveikį nepilnamečiams, įvertinę knygoje „Gintarinė širdis“ paskelbtą informaciją (pasakas), nustatė, kad pasakose „Kaip karaliaus sūnūs išminties ieškojo“, „Apie karalaite, batišuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ paskelbta informacija priskirtina neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos kategorijai – atitinka [Nepilnamečių apsaugos įstatymo] 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte nustatytą kriterijų (skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata).

Šiose pasakose formuojama nuostata, kad šeimą gali (su)kurti tos pačios lyties asmenys, yra nesuderinama su Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurioje nustatyta,

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

jog santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu (38 straipsnis), ir Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, pagal kurį santuoką leidžiama sudaryti tik su skirtingos lyties asmeniu (3.12 straipsnis).

Atkreiptinas dėmesys, kad skatinimu pagal Įstatymą laikoma kryptinga informacija, kuria nepilnamečiai raginami imtis konkrečių veiksmų, akstinami įgyti arba keisti įpročius, pažiūras, polinkius ar elgseną (Įstatymo 2 straipsnio 5 dalis). Pasakose esanti informacija ne vien dėl savo turinio, bet ir dėl savo formos (pasaka atspindi tikrovę fantastiniais vaizdais, jos tariai naivokas turinys ir patraukli forma vaikui suprantamai perteikia informaciją) yra kryptinga – ja, be kita ko, siekiama keisti pažiūras ir (ar) elgseną.

Ekspertai pažymi, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių moksleiviams vyksta palaipsnė brandos tąsa. Esant magiškam, simboliniam mąstymui bei lakiai vaizduotei ir etinių-moralinių vertybių pamatų diegimo laikui, savo lyties suvokimui ir pažinimui, lyčių skirtumų suvokimui ir supratimui, tokios pasakos, kurios pateikia vienos lyties porų santykius kaip normalius ir savaime suprantamus, vaiko trapiam besiformuojančiai pasaulėjautai yra kenksmingos, per invazyvios, direktyvios ir manipuliatyvios.

Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, ekspertų nuomone, knygoje skelbiama informacija, atitinkanti Įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte įtvirtintą kriterijų, daro neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų <...>

Inspektorius pažymi, kad, remiantis ekspertų nuomone, knygoje „Gintarinė širdis“ neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos skleidimas nėra draudžiamas, tačiau, siekiant nepilnamečių iki 14 metų interesų apsaugos tikslų, tokios informacijos skleidimas turi būti ribojamas, t. y. knyga, jeigu ji platinama vietose, į kurias nepilnamečiai gali patekti, turi būti platinam[a] įdėkluose ar pakuotėse, kurių apipavidalinimas nedaro neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi ir ant kurių turi būti aiškiai įskaitomas atitinkamas įspėjamasis užrašas arba indeksas „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ arba „N-14“.

24. Kultūros ministerija perdavė ŽEIT išvadas Universitetui ir paprašė imtis ŽEIT rekomenduotų priemonių.

25. 2014 m. gegužės mėn. Universiteto rektorius informavo minėtus aštuonis Seimo narius (žr. šio sprendimo 21 punktą), kad nagrinėjamos pasakos neatitinka Universiteto vaikų ugdymo koncepcijos ir kad jo leidyklos direktoriui buvo paskirta drausminė nuobauda.

26. 2014 m. gegužės mėn. nevyriausybinės organizacijos Lietuvos žmogaus teisių centro interneto svetainėje paskelbtame straipsnyje pareiškė nurodė, kad, be dviejų tos pačios lyties asmenų santykių istorijų, knygoje taip pat pateiktos aštuonios skirtingų lyčių asmenų meilės istorijos, todėl, jos teigimu, nėra pagrindo teigti, kad knyga siekiama propaguoti vieną konkretų šeimos modelį. Straipsnyje taip pat cituojamas Universiteto atstovas, kuris abi nagrinėjamas pasakas pavadino žalingomis ir „primityvia ir angažuota homoseksualizmo propaganda“, taip pat teigė, kad Universitetas labai apgailestauja dėl jų išleidimo. Universiteto atstovas taip pat teigė, kad „mokslininkai, pedagogai, švietėjai laikosi nuostatos, kad vaikui, kuriam dar neaktualios tam tikros socialinės problemos – skirtingos lytinės orientacijos, narkotikų vartojimas ar kt., tokia informacija per anksti neikišama“.

27. 2014 m. gegužės 30 d. ŽEIT surengė susitikimą su ekspertų grupe, kurią sudarė du teisininkai ir vaikų psichiatras. Jie pakartojo ir patvirtino anksčiau ŽEIT padarytas išvadas (žr. šio sprendimo 23 punktą).

28. 2014 m. liepos mėn. pareiškėja pateikė skundą administraciniam teismams, prašydama panaikinti ŽEIT 2014 m. balandžio 8 d. išvadas ir Kultūros ministerijos įpareigojimą Universitetui įgyvendinti ŽEIT rekomendacijas (žr. šio sprendimo 23 ir 24 punktus). Vilniaus apygardos administracinis teismas atsisakė šį skundą priimti. Teismas nusprendė, kad ginčijamuose dokumentuose nėra jokių dokumentų gavėjams privalomų įpareigojimų, todėl jų negalima apskusti teisme. Be to, sutartį dėl knygos išleidimo pasirašė Kultūros ministerija ir Universitetas (žr. šio sprendimo 14 punktą), pareiškėja nebuvo šios sutarties šalis, todėl ginčijami dokumentai neturėjo įtakos jos teisėms ar pareigoms. Šio sprendimo pareiškėja neapskundė.

29. 2014 m. spalio mėn. Universitetas susisiekė su 66 viešosiomis bibliotekomis, į kurias buvo pristatyti šios knygos egzemplioriai, ir jų paprašė kiekvieną egzempliorių pažymėti įspėjamuoju užrašu, kad knygoje yra informacijos, kuri gali daryti neigiamą poveikį vaikams iki 14 metų. Iš Vyriausybės pateiktos informacijos matyti, kad kelios bibliotekos nusprendė knygų minėtu užrašu nepažymėti. Vyriausybė taip pat nurodė, kad knyga ir toliau buvo prieinama didžiausioje Lietuvos bibliotekoje – Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje be jokių amžiaus apribojimų ir kad šios bibliotekos kataloge ji buvo nurodyta kaip skirta 5–10 metų vaikams.

30. 2014 m. gegužės–lapkričio mėn. knyga buvo nemokamai prieinama Lietuvos žmogaus teisių centro interneto svetainėje. 2014 m. gruodžio mėn. kelios nevyriausybinės organizacijos išleido knygos antrąjį leidimą 600 egzempliorių tiražu. Antrojo leidimo knyga buvo platinama knygynuose ir bibliotekose be jokių įspėjamųjų užrašų ir su vaivorykštės vėliavą vaizduojančiu lipduku. Nėra duomenų, kad prieš antrojo leidimo leidėjus ar platintojus būtų imtasi kokių nors priemonių.

31. 2015 m. kovo 25 d. Universiteto rektorius nurodė leidyklai atnaujinti knygos platinimą pagal ŽEIT rekomendacijas. Išleisti, bet dar neišplatinti knygos egzemplioriai turėjo būti pažymėti įspėjamaisiais užrašais, kad knygoje yra informacijos, kuri gali daryti neigiamą poveikį vaikams iki 14 metų.

32. Tuo metu atitinkamuose teisės aktuose buvo nustatyta, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios viešosios informacijos žymėjimo ar skleidimo reikalavimų pažeidimas užtraukia įspėjimą arba baudą (žr. šio sprendimo 89 punktą).

III. VIDAUS TEISMO PROCESAI

A. Pirmasis procesas

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėja

33. 2014 m. spalio mėn. pareiškėja pateikė civilinį ieškinį Universitetui, kuriame skundėsi dėl sprendimo sustabdyti knygos platinimą (žr. šio sprendimo 22 punktą). Universitetui priėmus sprendimą atnaujinti knygos platinimą ir pažymėti ją išpėjamaisiais užrašais (žr. šio sprendimo 31 punktą), ji pateikė skundą ir dėl šios priemonės.

34. Pareiškėja teigė, kad Universiteto sprendimai buvo motyvuoti priešišku jos lytinei orientacijai ir teigiamam tos pačios lyties asmenų santykių vaizdavimui dviejose iš šešių pasakų, kaip matyti iš įvairių Universiteto pareiškimų (žr. šio sprendimo 25 ir 26 punktus). Ji taip pat teigė, kad ŽEIT išvados Universitetui nebuvo teisiškai privalomos ir kad Universitetas ginčijamus sprendimus priėmė savo iniciatyva.

35. Pareiškėja taip pat teigė, kad nė viena iš pasakų neskatina jokio žalingo elgesio ir neprieštarauja šeimos sampratai, išdėstytai Konstitucinio Teismo praktikoje (žr. šio sprendimo 98 punktą), ir tvirtino, kad jos tinka įvairaus amžiaus vaikams.

b) Universitetas

36. Universitetas teigė, kad, kaip knygos leidėjas, jis privalo laikytis Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatų. Jis nurodė, kad kelių Seimo narių jam atsiųstas laiškas (žr. šio sprendimo 21 punktą) sukėlė pagrįstų abejonų, ar knygos turinys atitinka įstatymo reikalavimus, ir dėl šios priežasties jis laikinai sustabdė knygos platinimą.

37. Universitetas taip pat nurodė, kad ŽEIT yra institucija, kuriai pavesta stebėti, ar viešojoji informacija atitinka tam tikrus teisinius reikalavimus, ir ji padarė išvadą, kad knyga šių reikalavimų neatitinka. Todėl Universitetas privalėjo vadovautis ŽEIT išvadomis iki tol, kol jas panaikino teismai.

38. Be to, Universitetas neigė, kad jo veiksmai buvo pagrįsti diskriminacija. Jis teigė, kad ginčijamų priemonių buvo imtasi dėl galimo knygos neigiamo poveikio vaikams, kurie „gali nesuprasti knygoje aptariamų reiškinių“.

c) Trečiosios šalys

39. Kultūros ministerija ir ŽEIT, kurios byloje buvo trečiosios šalys, paprieštaravo pareiškėjos ieškiniui, remdamosi panašiais pagrindais, kaip ir Universitetas. ŽEIT atkreipė dėmesį, kad Universitetas privalo laikytis Nepilnamečių apsaugos įstatyme ir Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos

aprašė nustatytų reikalavimų (žr. šio sprendimo 82, 84, 91 ir 92 punktus), o jeigu nesilaikytų šių teisės aktų reikalavimų, galėtų būti patrauktas atsakomybėn pagal įstatymą (žr. šio sprendimo 89 punktą).

2. Teismų sprendimai

a) Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai

40. 2015 m. balandžio 16 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas pareiškėjos ieškinį atmetė. Teismas konstatavo, kad Universitetas nebuvo įsipareigojęs pareiškėjai platinti knygą koku nors konkrečiu būdu, o nesant tokio įsipareigojimo, jo sprendimai dėl knygos platinimo negalėjo būti laikomi pareiškėjos diskriminacija. 2016 m. kovo 2 d. Vilniaus apygardos teismas paliko galioti minėtą nutartį. Jis taip pat nurodė, kad Universiteto sprendimus lėmė ne diskriminaciniai pagrindai, bet objektyvios aplinkybės, t. y. Universiteto pareiga laikytis Nepilnamečių apsaugos įstatymo, taip pat Kultūros ministerijos ir ŽEIT nurodymų.

b) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

41. 2016 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino žemesniosios instancijos teismų sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Teismas nustatė, kad minėti teismai, taikydami Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą, neišnagrinėjo, ar pareiškėjos knyga iš tiesų skatino kitokią santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo sampratą, nei įtvirtinta Konstitucijoje ir Civiliniame kodekse, ar tik siekė skatinti toleranciją skirtingos lytinės orientacijos asmenims. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo:

„36. <...> [N]ors teismai nustatė, kad šalys nebuvo sudariusios leidybos sutarties, tačiau nepagrįstai neatsižvelgė į nustatytą faktą, kad [Universitetas] iš tikrųjų platino [pareiškėjos] knygą <...>

37. Be to, bylą nagrinėję teismai, pasisakydami dėl [pareiškėjos] argumentų, kad jos knygos platinimas buvo sustabdytas diskriminaciniais lytinės orientacijos pagrindais, šį argumentą atmetė remdamiesi vien tuo motyvu, kad [Universitetas] turėjo teisę neplatinti kasatorės knygos ir todėl nėra pagrindo konstatuoti diskriminacijos faktą. Teismai visiškai netyrė [pareiškėjos] nurodomų aplinkybių dėl diskriminacijos, nepagrįstai perkėlė [jai] diskriminacijos įrodinėjimo našą <...> [Pareiškėja] nurodė, kad [Universitetas] ją diskriminavo, nes sustabdė knygos platinimą remdamasis <...> [K]ultūros ministro 2014 m. balandžio 24 d. raštu Nr. S2-1014 ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos 2014 m. balandžio 8 d. raštu, kuriuose nurodyta, kad knygoje esanti informacija daro neigiamą poveikį nepilnamečiams, t. y. formuoja nuostatą, kad šeimą gali sukurti tos pačios lyties asmenys.

38. Šiuo aspektu būtina atkreipti dėmesį į EŽTT praktiką dėl nepilnamečių vaikų interesų apsaugos su homoseksualumu susijusios informacijos sklaida kontekste <...> EŽTT savo jurisprudencijoje, analizuodamas saviraiškos laisvės (Konvencijos 10 straipsnis) ribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, daug dėmesio skiria kūrinio, leidinio turinio analizei, jų atskiriems elementams (tekstui, iliustracijoms ir pan.) ir jų galimam poveikiui nepilnamečiams, visuomenei, moralei (neapibendrintai,

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

bet detaliau argumentuojant šiuos aspektus), taikomo ribojimo mastui ir jo objektyviam poreikiui (įskaitant įvairių galimų priemonių (specialių žymėjimų, pakuočių ir pan.) būtinumo apsvarstymą) (žr., pvz., 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimą byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, <peticija> Nr. 5493/72, 2012 m. vasario 9 d. sprendimą byloje *Vejdeland ir kiti prieš Švediją*, <peticija> Nr. 1813/07, 2016 m. lapkričio 22 d. sprendimą byloje *Kaos GL prieš Turkiją*, <peticija> Nr. 4982/07).

39. EŽTT savo jurisprudencijoje taip pat ne kartą yra pažymėjęs, kad diskriminacija dėl seksualinės orientacijos yra tokia pat rimta kaip rasinė ar etninė diskriminacija. EŽTT, aiškindamas bendruosius principus dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas), pagal kuriuos tam, kad iškelta problema nulemtų 14 straipsnio taikymą, turi egzistuoti skirtingas asmenų, esančių panašiose (palyginamose) situacijose, traktavimas. Toks nevienodas (skirtingas) požiūris laikomas diskriminaciniu, jeigu jis neturi objektyvaus ir pagrįsto pateisinimo; kitaip tariant, jeigu juo nėra siekiama teisėto tikslo arba jei nėra pagrįsto proporcingumo ryšio tarp taikomų priemonių ir siekiamo tikslo. Valstybė naudojasi vertinimo laisvės ribomis, vertindama, ar skirtumai panašiose situacijose pateisina nevienodą požiūrį ir kokių mastu (žr. 2010 m. birželio 24 d. sprendimą byloje *Schalk ir Kopf prieš Austriją*, <peticija> Nr. 30141/04, § 96; 2013 m. lapkričio 7 d. sprendimą byloje *Vallianatos ir kiti prieš Graikiją*, <peticijos> Nr. 29831/09 ir 32687/09, § 76; *Burden prieš Jungtinę Karalystę*, <peticija> Nr. 13378/05, § 60, ECHR 2008, ir kt.).

40. EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad skirtumai dėl seksualinės orientacijos, kaip ir dėl lyties, reikalauja „ypač įtikinamų ir svarių pateisinimo argumentų“ (žr. *Smith ir Grady prieš Jungtinę Karalystę*, <peticijos> Nr. 33985/96, 33986/96, ECHR-1999, § 90; *L. ir V. prieš Austriją*, <peticijos> Nr. 39392/98, 39829/98, § 45, ECHR 2003-1, cituoto *Valliantos ir kiti*, § 77). Kai taikomas nevienodas požiūris yra pagrįstas lytimi ar seksualine orientacija, valstybės vertinimo laisvės ribos yra siauros. Skirtumai, pagrįsti tik seksualinės orientacijos aplinkybėmis, yra nepriimtini pagal Konvenciją (žr. 2008 m. sausio 22 d. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *E. B. prieš Prancūziją*, <peticija> Nr. 43546/02, §§ 93, 96, cituoto *Valliantos ir kiti*, § 77).

41. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, pagrįsdamas neigiamą kasatorės knygos poveikį nepilnamečiams asmenims, vadovavosi Žurnalistų etikos inspektoriatų tarnybos 2014 m. balandžio 8 d. raštu, laikė jį privalomu, tačiau neatliko [ŽEIT] išvados dėl knygos poveikio nepilnamečiams nepriklausomo įvertinimo, taip pat netyrė ir nevertino pačios knygos turinio, jo neanalizavo, nevertino poveikio nepilnamečiams asmenims dėl pritaikyto ribojimo proporcingumo. Šios aplinkybės yra reikšmingos Konvencijos 14 straipsnio, taikomo kartu su 10 straipsniu, aspektu. Teisėjų kolegija pažymi, kad Vilniaus apygardos administracinis teismas 2014 m. liepos 24 d. nutartimi <...> konstatavo, kad Žurnalistų etikos inspektoriatų tarnybos raštas yra tik rekomendacinio pobūdžio ir [Universitetui] nėra privalomas. Šis raštas nėra privalomas ir bylą nagrinėjančiam teismui, tačiau jis (raštas) yra rašytinis įrodymas ir vertintinas kartu su kitais įrodymais.

42. Aptarti apeliacinės instancijos teismo padaryti proceso teisės normų pažeidimai galėjo turėti įtakos neteisėto sprendimo byloje priėmimui (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Dėl nurodytų motyvų Vilniaus apygardos teismo <...> 2016 m. kovo 2 d. nutartis naikintina <...>“

B. Antrasis procesas*1. Procesas Vilniaus miesto apylinkės teisme***a) Šalių teiginiai***(i) Pareiškėja*

42. Vilniaus miesto apylinkės teisme iš naujo nagrinėjant bylą, pareiškėja pakartojo argumentus, kuriuos buvo pateikusi savo pirminiame ieškinyje (žr. šio sprendimo 33–35 punktus). Be to, ji teigė, kad knygą prieš išleidžiant įvertino literatūros, psichologijos, edukologijos bei kitų susijusių sričių specialistai ir neturėjo jokių priekaištų dėl jos turinio, o Universitetas, priešingai, neįrodė, kad ginčijami sprendimai buvo pagrįsti kokiu nors tinkamu ekspertų vertinimu.

43. Pareiškėja taip pat pateikė teismui klinikinio psichologo nuomonę, kurioje teigiama, kad knygoje nėra turinio, kuris, mokslo žiniomis, būtų žalingas vaikams. Psichologo nuomone, didesnę žalą gali daryti draudimas kalbėti vaikų literatūroje apie homoseksualumą ir skatinti suprasti bei priimti homoseksualius asmenis, kurie Lietuvoje vis dar stigmatizuojami ir diskriminuojami. Psichologas atkreipė dėmesį, kad atitinkamos specialistų organizacijos, tokios kaip Amerikos psichiatrijos asociacija ir Amerikos psichologų asociacija, homoseksualumo nelaiko psichikos sutrikimu; jis taip pat nėra įtrauktas į Pasaulio sveikatos organizacijos ligų klasifikaciją, kuri naudojama ir Lietuvoje. Be to, mokslininkai sutarė, kad lytinė orientacija nėra pasirenkama. Todėl pasakos, kuriose vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai, negali būti laikomos žalingomis.

44. Be to, pareiškėja teismui pateikė nevyriausybinių organizacijų Žmogaus teisių stebėjimo instituto nuomonę. Šioje nuomonėje remiamasi Teismo praktika, pagal kurią homoseksualių asmenų priėmimas visuomenėje nėra nesuderinamas su pagarba šeimos vertybėms, ir nėra įrodymų, kad vien homoseksualumo paminėjimas ar atvira diskusija apie seksualinių mažumų socialinį statusą neigiamai paveiktų vaikus (be kitų šaltinių, remtasi sprendimais bylose *Alekseyev prieš Rusiją*, Nr. 4916/07 ir dar 2, 2010 m. spalio 21 d., *Bayev ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 67667/09 ir dar 2, 2017 m. birželio 20 d.).

45. Be to, pareiškėja teigė, kad nors Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą, regis, suformuluotas neutraliai, praktiškai juo remiamasi tik siekiant apriboti homoseksualių asmenų saviraiškos laisvę. Todėl tai lemia netiesioginę diskriminaciją.

46. Galiausiai pareiškėja teigė, kad yra vaikų literatūros specialistė, turinti didelę patirtį šioje srityje, tačiau ginčijamais Universiteto sprendimais buvo parodytas nepasitikėjimas jos kompetencija ir taip pakenkta jos profesinei reputacijai.

(ii) Universitetas

47. Universitetas teigė, kad ginčijamos priemonės buvo grindžiamos ne diskriminaciniais pagrindais, o objektyviomis priežastimis. Jis nurodė, kad Seimo, ŽEIT ir Kultūros ministerijos narių išsakytos pozicijos (žr. šio sprendimo 21, 23 ir 24 punktus) suteikė jam pakankamai pagrindo manyti, kad knygoje yra informacijos, kuri gali būti žalinga vaikams. Taigi jis ėmėsi ginčijamų priemonių, kad nebūtų pažeistas Nepilnamečių apsaugos įstatymas. Universitetas teigė, kad toliau platinti knygą galima tik pažymėjus ją įspėjamaisiais užrašais, nebent teismas nuspręstų, kad joje nėra jokios žalingos informacijos.

(iii) Ekspertinį vertinimą atlikusios institucijos

48. Vilniaus miesto apylinkės teismas pakeitė ŽEIT procesinį statusą iš trečiojo asmens į išvadą byloje teikiančios institucijos ir paprašė jos įvertinti, ar knygoje pateikta informacija atitinka Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatas. ŽEIT pateikė teismui savo vertinimą, kuriame pakartojo savo ankstesnes išvadas (žr. šio sprendimo 23 ir 27 punktus).

49. Teismas taip pat kreipėsi į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą su prašymu atlikti knygos ekspertinį vertinimą. Ši įstaiga nurodė, kad ji nėra kompetentinga vertinti literatūros ar kitokio pobūdžio viešosios informacijos turinio. Vis dėlto ji pabrėžė, kad svarbu apsaugoti vaikus nuo galimai žalingos informacijos, ir laikėsi nuomonės, kad įspėjamieji užrašai paprastai yra naudinga ir būtina priemonė, leidžianti tėvams nuspręsti, kokia informacija turėtų būti prieinama jų vaikams, atsižvelgiant į jų amžių, protinę ir emocinę brandą bei šeimos vertybes. Įstaiga taip pat nurodė, kad nėra susipažinusi su jokiais moksliniais tyrimais, susijusiais su informacijos apie tos pačios lyties asmenų santykius poveikiu vaikams.

b) Vilniaus miesto apylinkės teismo sprendimas

50. 2018 m. kovo 2 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas pareiškėjos ieškinį atmetė. Teismas nustatė, kad Universitetas įvykdė savo sutartyje su Kultūros ministerija nustatytus įsipareigojimus išleisti knygą ir išplatinti tam tikrą skaičių egzempliorių viešosioms bibliotekoms (žr. šio sprendimo 14 ir 18 punktus) ir kad jis nebuvo prisiėmęs jokių įsipareigojimų pareiškėjai dėl knygos platinimo būdo.

51. Vertindamas, ar priemonės, kurių buvo imtasi dėl knygos, buvo pagrįstos, teismas pirmiausia pažymėjo, kad ŽEIT, kaip institucija, turinti prižiūrėti, kaip leidėjai laikosi Nepilnamečių apsaugos įstatymo (žr. šio sprendimo 85 punktą), padarė išvadą, kad knyga pažeidė 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto nuostatą. Be to, teismas nurodė:

„Teismas pažymi, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalį santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters susitarimu. Remiantis Civilinio kodekso 3.7 straipsnio 1 dalimi, santuoka yra <...> savanoriškas vyro ir moters susitarimas

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

sukurti šeimos teisinius santykius <...> Šios nuostatos reiškia, kad Lietuvos Respublikoje šeima laikoma skirtingų lyčių asmenų laisva valia sudaryta sąjunga ir taip šeimos sąvoką supranta didžioji visuomenės dalis. Negalima nesutikti su specialistais, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių moksleiviams vyksta palaipsnišė brandos tąsa. Bylos nagrinėjimo metu ieškovė nurodė, kad jos knyga „Gintarinė širdis“ yra skirta 9–10 metų amžiaus vaikams. Teismas pažymi, kad tokio amžiaus vaikų branda, manytina, yra nedidelė ir, teigtina, kad nors ir nesąmoningai, bet tokio amžiaus vaikai pradeda domėtis priešingos lyties ypatumais. Vaikui susipažįstant su informacija, kad mylėti vienas kitą gali tos pačios lyties asmenys, kad „...širdžiai neįsakyti, ką mylėti...“, <...Jauniausias sūnus su vyru...>, <...Pasirodė trečiasis karalaitis su jaunučiu siuvėju...>, <...garbingieji piliečiai [papasakojo] savo miesto žmonėms, kad jų siuvėjas susirado gyvenimo draugą – karaliaus sūnų, ir tai esanti didelė garbė, nes tą šalį valdo išmintingi valdovai...>, <...mylėsiu tave (batsiuvio dukrą) visą gyvenimą, – atsakė karalaitė palengvėjusia širdimi...>, <...batsiuvio duktė po nakties atrodė liūdna ir išblyškusi. Nenuostabu: vos tik karalaitė laiminga užmigo ją apkabinusi...>, <...net nepajusdavo (karalaitė), kaip batsiuvio dukra išsprūsta iš jos glėbio...>, <...viską padarysiu, kad tik mano mylimoji prarastus brolius atgautų! – sušuko karalaitė...>, <...Susitikusios sode jos [princesė ir batsiuvio duktė] pasislėpė už rožių krūmo ir apsikabino. Buvo viena kitos pasiilgusios...>“, <...> teigtina, tai daro įtaką asmenybės (tarp to ir lytiškumo) formavimuisi. Tačiau ieškovė nepateikė įtikinamų argumentų, kodėl tokio pobūdžio informacija nepilnamečiams negali būti teikiama sulaukus tam tikro amžiaus, kaip šiuo atveju 14 metų. Matyt ši amžiaus riba yra nustatyta specialistų remiantis objektyviais kriterijais ir išpėjimus apie asmenų, kuriems skirti tam tikri kūriniai, amžiaus ribojimą galime matyti vaizdiniuose medžiagose, pvz. kino filmuose („N-7“, „N-14“).

52. Vilniaus miesto apylinkės teismas pabrėžė, kad būtina nustatyti teisingą pusiausvyrą tarp dviejų konkuruojančių vertybių – pareiškėjos teisės į saviraiškos laisvę ir poreikio apsaugoti vaikus nuo galimai žalingos informacijos. Taip pat reikia atsižvelgti į tėvų, kurie pirmiausia atsakingi už savo vaikų auklėjimą, interesus. Teismas manė, kad ginčijamas sprendimas neturėjo neproporcingo poveikio pareiškėjos saviraiškos laisvei, nes knyga nebuvo uždrausta ar pašalinta iš platinimo. Galiausiai dėl pareiškėjos skundo, kad Universiteto veiksmai buvo diskriminacinio pobūdžio, teismas konstatavo:

„Teismas, nustatęs, kad nustatytas apribojimas buvo gerai pagrįstas, daro išvadą, kad Universitetas nesiekė diskriminuoti [pareiškėjos] ir kad <...> jis nustatė ginčijamą apribojimą remdamasis valstybės institucijos nuomone, siekdamas apsaugoti nepilnamečių interesus <...> Teismas akcentuoja, kad knyga „Gintarinė širdis“ buvo iš dalies finansuojama iš valstybės biudžeto, todėl [Universitetas], kurį sąistė sutartis su Kultūros ministerija, neturi būti įpareigotas bet kokiomis priemonėmis ir savo sąskaita platinti ieškovės kūrinį vien todėl, kad [pareiškėja] yra įsitikinusi esant jos diskriminavimui, nors kompetentingos institucijos pripažinta, kad kūrinys esanti informacija žalinga nepilnamečiams iki 14 metų.

<...>

Dėl nurodytų aplinkybių teismas daro išvadą, kad <...> atnaujinęs leidinio „Gintarinė širdis“ platinimą su papildoma informacija dėl knygos platinimo ribojimo asmenims iki 14 metų amžiaus pagal Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos įvertinimą atsakovas Universitetas vadovavosi kompetentingos valstybės institucijos rekomendacija ir nesudarė pagrindo manyti, kad Universitetas yra neigiamai nusiteikęs ieškovės

atžvilgiu dėl jos seksualinės orientacijos. Akcentuotina, kad ginčas kilo dėl leidinio, t. y. jame esančios informacijos ir jos galimos įtakos asmenims iki 14 metų amžiaus, o ne dėl to, kad Universitetas (jo atstovas) būtų išsakęs nepasitenkinimą [pareiškėjos] asmeniu, kuris galėtų būti vertinamas kaip diskriminacija (Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 punktą).“

2. *Procesas Vilniaus apygardos teisme*

a) *Šalių teiginiai*

53. Pareiškėja pateikė apeliacinį skundą dėl minėto sprendimo, kuriame iš esmės pateikė tuos pačius argumentus kaip ir anksčiau (žr. šio sprendimo 33–35 ir 42–46 punktus). Be to, ji teigė, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai neįvertino knygos turinio, rėmėsi tik ŽEIT išvadomis ir nepaaiškino, kodėl tam tikrus ginčijamų pasakų teiginius (žr. šio sprendimo 51 punktą) laikė darančiais neigiamą poveikį nepilnamečiams, o ne skatinančiais įvairovę ir toleranciją. Ji taip pat teigė, kad teismas nesivadovavo Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir neatsižvelgė į jos pateiktą psichologo nuomonę (žr. šio sprendimo 43 punktą).

54. Universitetas savo atsakyme, *inter alia*, teigė, kad, kol galioja Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas, jis neturi kito pasirinkimo, kaip tik jo laikytis, neatsižvelgiant į tariamą šios teisės nuostatos ir Teismo praktikos prieštaravimą.

b) *Vilniaus apygardos teismo nutartis*

55. 2019 m. vasario 19 d. Vilniaus apygardos teismas pareiškėjos skundą atmetė. Teismas pirmiausia išnagrinėjo jos argumentus dėl diskriminacijos ir konstatavo:

„45. Nors apeliantė įrodinėja, kad knygos platinimas buvo sustabdytas diskriminaciniais lytinės orientacijos pagrindais, tačiau iš [Universiteto] atstovės atsakymų ir žurnalistės klausimus [Lietuvos žmogaus teisių centro interneto svetainėje paskelbtame straipsnyje] nustatyta, kad problemą dėl vertybių [Universitetas] išvēlgė ne dėl to, kad knygoje vaizduojamas tos pačios lyties asmenų gyvenimas kartu, bet dėl gyvenimo kartu netinkamos pateikimo formos. [Universitetas] kaip žalingą pripažino pasaką „Apie karalaitę, batiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ ne dėl papasakotos karalaitės ir batiuvio dukters seksualinės orientacijos, bet dėl to, kad didelis dėmesys skirtas lytiniam potraukiui atskleisti, taip propaguojant tos pačios lyties asmenų santykius <...>

46. Teisėjų kolegija nurodo, kad visą laiką po knygos platinimo sustabdymo [Universiteto] atstovai itin dalykiškai bendravo su [pareiškėja], jokios diskriminuojančios ją nuostatos neišreiškė <...> [Pareiškėja] išizeidė tik po to, kai [Universitetas] pasiūlė toliau platinti knygą pritaikius jos platinimo ribojimą – ženklumą „N 14“.

<...>

50. Pažymėtina ir tai, kad knygos leidėjas yra buvęs Lietuvos edukologijos universitetas, kurio veikloje buvo taikomi itin aukšti etikos standartai dėl jam keliamos valstybės vizijos edukacijai, todėl knygos sustabdymas, siekiant išsiaiškinti situaciją,

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

yra atitinkantis protingumo principą (CK 1.5 straipsnis), todėl nelaikomas turinčiu diskriminacinį kontekstą. Visiškai gero administravimo principą atitinka situacija, kai gavus Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, kaip juridinio asmens, skyrusio finansavimą iš valstybės biudžeto, raštą riboti knygos platinimą <...>, [Universitetas] ėmėsi stabdyti platinimą.

51. Nenustačius tarp [Universiteto] veikos ir pasekmių (knygos platinimo sustabdymo) diskriminacinio priežastinio ryšio (CK 6.246–6.249 straipsniai), [pareiškėjos] skundas dėl knygos platinimo sustabdymo diskriminaciniu motyvu atmetamas <...>“

56. Vertindamas ginčijamų apribojimų proporcingumą, Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino žalą, kurią knyga gali padaryti vaikams. Jis pacitavo ŽEIT išvadą, kad dvi ginčijamos pasakos daro neigiamą poveikį nepilnamečiams pagal Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą, taip pat argumentus, kuriais ŽEIT rėmėsi darydama šią išvadą (žr. šio sprendimo 23 punktą). Teismo nuomone, pareiškėjos pateikta psichologo nuomonė (žr. šio sprendimo 43 punktą) negalėjo paneigti ŽEIT išvadų, nes nebuvo aišku, kokiais kriterijais psichologas vadovavosi vertindamas knygos turinį. Teismas taip pat nurodė:

„57. Bylos nagrinėjimo metu [pareiškėja] nurodė, kad jos knyga „Gintarinė širdis“ yra skirta 9–10 metų amžiaus vaikams. [Knygos gale pateiktoje] anotacijoje [ji] paaiškino, kad pasakos turi edukacinę ir didaktinę funkciją: interpretuojant tradicinių pasakų motyvus, kuriais nauji modeliai, mokant [vaikus] priimti kitų išvaizdos ir gyvenimo būdo skirtingumą.

58. Teisėjų kolegija, susipažinusi su tradicinių lietuvių liaudies pasakų rinktinės „Sigutė“ turiniu, nurodo, kad, pavyzdžiui, pasakoje „Apie dvylika brolių, juodvarniais lakstančių“ nerado pavaizduotų scenų apie miegą pirmą naktį apsikabinus ir labiau detalizuojančių kūnišką meilę detalių. Tuo tarpu pasakoje „Apie karalaitę, batsiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ jos yra: „<...mylėsiu tave (batsiuvio dukrą) visą gyvenimą, – atsakė karalaitė palengvėjusia širdimi...>, <...batsiuvio duktė po nakties atrodė liūdna ir išblyškusi. Nenuostabu: vos tik karalaitė laiminga užmigo ją apkabinusi...>, <...net nepajusdavo (karalaitė), kaip batsiuvio dukra išsprūsta iš jos glėbio...>“ <...>

59. <...> Jei jau interpretuojama tradicinė pasaka, tai reikėtų atsižvelgti, kad katalikiškai visuomenei skaičius 12 turi tam tikrą simbolį, pasižymintį sakralumu. Vadinas, interpretacijai pasirinkta pasaka ir jos turinio pateikimo forma turėtų būti tokia, kuri <...> nereikalauja kitų vertybių gynimo būtinumo.

60. Taip pat tiek ekspertų, tiek teismo nurodyta pasaka „Kaip karaliaus sūnūs išminties ieškojo“ yra nukreipta ne į naujo modelio parodymą, bet į jo vertinimą, formuojant jau tam tikrą nuostatą lyties aspektu: „<...garbingieji piliečiai [papasakojo] savo miesto žmonėms, kad jų siuvėjas susirado gyvenimo draugą – karaliaus sūnų, ir tai esanti didelė garbė, nes tą šalį valdo išmintingi valdovai...>“ <...> Tuomet svarstytina situacija, ar pati [pareiškėja] nesiekia diskriminuoti kitokias vertybes pripažįstančius visuomenės narius.

<...>

63. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovė nepateikė įtikinamų argumentų, kodėl tokio pobūdžio informacija nepilnamečiams negali būti

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

teikiama [tik] sulaukus tam tikro amžiaus, kaip šiuo atveju 14 metų, todėl sprendė, kad knygos „Gintarinė širdis“ egzempliorių žymėjimas įspėjamoju užrašu „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ yra proporcingas ieškov[ės] teisių ribojimas. Teisėjų kolegija sutinka su tokia išvada, nes už pirminę vaikų socializaciją yra atsakingi tėvai, todėl, prieš įsigydami knygą, jie pirmiausia turėtų patys įvertinti jos turinį, apie kurį būtų pateikta pakankama informacija (Konstitucijos 26 straipsnio 3 dalis). Iš esmės Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos rašte nurodyta informacija atliko knygos recenzijos funkciją, kuri negali būti laikoma diskriminuojančiu [pareiškėją] veiksniu. Knygos platinimas nebuvo uždraustas, knygos „Gintarinė širdis“ išplatinti egzemplioriai nebuvo pašalinti iš bibliotekų, nemėginta sugrąžinti parduotas knygas. Sprendimas prie platinamos knygos pridėti įspėjančią informaciją yra proporcinga priemonė, nukreipta į nepilnamečių vaikų interesų apsaugą, kuri taip pat yra konstitucinė vertybė (Konstitucijos 38, 39 straipsniai).

64. Literatūrinė pasaka – literatūros žanras; paprastai siužetinis literatūros kūrinys, kuriam būdingi antgamtiniai veikėjai, stebukliniai daiktai, neegzistuojančios erdvės ir pan. <...> Vadinasi, šis žanras neturėtų būti pagrįstas detalėmis, kuriomis tiesiogiai parodomas kūniškasis gyvenimo aspektas. Taigi knygos „Gintarinė širdis“ egzempliorių žymėjimas įspėjamoju užrašu „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ yra ne todėl, kad jame vaizduojamas tos pačios lyties asmenų gyvenimo modelis, o todėl, kad jis vaizduojamas per atvirai 9–10 metų amžiaus vaikams.“

57. Galiausiai Vilniaus apygardos teismas patvirtino žemesniosios instancijos teismo išvadą, kad Universitetas, taikydamas ginčijamas priemones, įvykdė valstybės institucijos, turinčios atitinkamus įgaliojimus pagal Nepilnamečių apsaugos įstatymą, nurodymą ir rėmėsi turimų įrodymų visuma.

3. *Procesas Lietuvos Aukščiausiajame Teisme*

58. Pareiškėja pateikė kasacinį skundą, kuriame ji rėmėsi iš esmės tais pačiais argumentais, kuriuos buvo pateikusi žemesniosios instancijos teismams (žr. šio sprendimo 33–35, 42–46 ir 53 punktus). Be to, ji teigė, kad Vilniaus apygardos teismo išvadose, jog knygoje kūniška meilė vaizduojama pernelyg atvirai arba kad ja siekiama diskriminuoti kitokias vertybes puoselėjančius asmenis, neatsižvelgta į visą knygą ir jos nepagrįstos.

59. 2019 m. gegužės 24 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti pareiškėjos kasacinį skundą, nes jame nebuvo iškelta jokių svarbių teisinių klausimų.

BYLAI REIKŠMINGAS TEISINIS PAGRINDAS

I. VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Konstitucija

60. Atitinkamos Konstitucijos nuostatos:

25 straipsnis

„Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija. <...>“

29 straipsnis

„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

38 straipsnis

„Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas.

Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.

Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu.

<...>

Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. <...>“

40 straipsnis

„<...>

Aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija.

Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“

B. Civilinis kodeksas

61. Pagal Civilinio kodekso 3.7 ir 3.12 straipsnius santuoką gali sudaryti tik vyras ir moteris.

62. Civilinio kodekso trečiosios knygos XV skyriuje reglamentuojama įregistruota skirtingų lyčių porų partnerystė. Kaip nurodyta Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, trečiosios knygos XV skyriaus normos įsigalios nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės įregistravimo tvarką, įsigaliojimo momento, tačiau iki šiol toks įstatymas nėra priimtas. 2021 m. gegužės 25 d. Seimui buvo pateiktas partnerystės įstatymo, kuriuo būtų galėjusios pasinaudoti tiek tos pačios, tiek skirtingų lyčių poros, projektas. Tačiau per pirmąjį svarstymą nesurinkta pakankamai balsų, kad būtų galima pradėti kitą teisėkūros etapą. 2022 m. gegužės 26 d. Seimui buvo

pateiktas naujas partnerystės įstatymo projektas ir po balsavimo jis pateko į kitą teisėkūros etapą. Šio Teismo sprendimo priėmimo metu Seimas dar nebuvo balsavęs dėl įstatymo priėmimo.

63. Lietuvos teisės aktuose nenumatyta galimybė teisiškai pripažinti tos pačios lyties asmenų sąjungas.

C. Mokslo ir studijų įstatymas

64. Įstatymo 7 straipsnio 3 dalyje, *inter alia*, nurodyta, kad valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga.

65. 8 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad aukštoji mokykla turi autonomiją, apimančią akademinę, administracinę, ūkio ir finansų tvarkymo veiklą, grindžiamą savivaldos principu ir akademinę laisvę. Pagal 8 straipsnio 2 dalies 7 punktą aukštoji mokykla turi teisę leisti studijų, mokslo ir kitą literatūrą.

D. Lygių galimybių įstatymas

66. 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti, *inter alia*, lyties, rasės, tautybės ar etninės priklausomybės, socialinės padėties, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos ar negalios pagrindu.

67. Pagal 4 straipsnį teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant skundus dėl diskriminacijos, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, preziumuojama, kad faktas buvo, ir skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad diskriminacijos nebuvo.

E. Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (toliau – Nepilnamečių apsaugos įstatymas)

1. Įstatymo priėmimo istorija

68. Nepilnamečių apsaugos įstatymas buvo priimtas 2002 m. rugsėjo 10 d. ir įsigaliojo 2002 m. rugsėjo 18 d. Tuo metu 4 straipsnio 1 dalyje buvo pateiktas informacijos, laikomos darančia neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar dorošiniam vystymuisi, kategorijų sąrašas. Pagal 4 straipsnio 1 dalies 3 punktą tai ir erotinio pobūdžio informacija, kuria, *inter alia*, skatinamas lytinis geismas, rodomas lytinis aktas. Įstatyme nebuvo jokių nuostatų, susijusių su homoseksualumo ar tos pačios lyties asmenų santykių vaizdavimu, ar nuostatų, susijusių su šeimos sąvoka ar šeimos vertybėmis.

a) 2006 m. pateiktas įstatymo pakeitimo projektas

69. 2006 m. keli Seimo nariai pateikė Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies pakeitimo projektą, išplečiantį neigiamą poveikį darančios informacijos kategorijų sąrašą, įtraukiant į jį, *inter alia*, informaciją, kuri „susijusi su homoseksualių santykių propagavimu“. Aiškinamajame rašte teigiama, kad projekto rengimą paskatino gyventojų skundai dėl pastaruoju metu padidėjusio „netradicinės lytinės orientacijos asmenų santykių propagavimo“ visuomenės informavimo priemonėse, kur šie santykiai dažnai pateikiami kaip „gyvenimo norma ar sektinas pavyzdys“. Kaip nurodyta aiškinamajame rašte, nepilnamečių pasaulėžiūra dar nėra galutinai susiformavusi, todėl netradicinės lytinės orientacijos propagavimas, informacijos apie tai pateikimas, palankiai nušviečiant homoseksualius santykius, gali turėti neigiamų pasekmių jų fiziniam, protiniam ir doroviniam vystymuisi. Todėl pasiūlytu įstatymo pakeitimo projektu buvo siekiama apsaugoti nepilnamečius nuo tokio neigiamo poveikio ir puoselėti tradicines šeimos vertybes.

70. Pasiūlytą projektą įvertino Europos teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos ir padarė išvadą, kad jis neatitinka susijusių Europos Sąjungos (ES) teisės aktų. Savo išvadoje departamentas nurodė, kad sąvoka „homoseksualių santykių propagavimas“ yra subjektyvi ir kad būtų sunku nustatyti, kokia informacija „propaguojami“ tokie santykiai. Be to, projekte kalbama apie informaciją, „susijusią“ su homoseksualių santykių propagavimu, o tai galėtų apimti beveik visą informaciją apie netradicinės lytinės orientacijos asmenis. Todėl, departamento nuomone, pakeitimu galėtų būti apribota arba uždrausta bet kokia informacija apie homoseksualius santykius arba didelė jos dalis, o tai būtų nesuderinama su Konvencijos 10 ir 14 straipsniais ir ES teisės nuostatomis dėl teisės į saviraiškos laisvę ir diskriminacijos, *inter alia*, lytinės orientacijos pagrindu draudimo.

71. Įstatymo pakeitimo projektas galiausiai buvo atšauktas.

b) 2007–2009 m. pasiūlyti įstatymo pakeitimo projektai

72. 2007 m. Seimui buvo pateiktas naujas Nepilnamečių apsaugos įstatymo pakeitimo projektas, 2008 m. ir 2009 m. jis buvo kelis kartus peržiūrėtas. Iš pradžių buvo siūloma į 4 straipsnio 1 dalį įtraukti informaciją, kuria „agituojama už homoseksualius santykius“. Vėliau ši formuluotė buvo pakeista – pasiūlyta įtraukti informaciją, „kuria agituojama už homoseksualius, biseksualius ar poligامينius santykius“, o pagal galiausiai pasirinktą formuluotę – informaciją, kuria „propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“. Taip pat pasiūlyta į 4 straipsnio 1 dalį įtraukti informaciją, „kuria iškrepjami šeimos santykiai, paniekinamos jos vertybės“. Aiškinamajame rašte šios nuostatos nebuvo išnagrinėtos. Europos teisės departamentas konstatavo, kad siūlomas įstatymo pakeitimas nepažeidžia atitinkamų ES teisės aktų.

73. 2009 m. birželio 16 d. Seimas priėmė Nepilnamečių apsaugos įstatymo pakeitimą. Tačiau 2009 m. birželio 26 d. LR Prezidentas pasinaudojo veto teise, atsisakė pasirašyti iš dalies pakeistą įstatymą ir grąžino jį Seimui. Prezidento dekretu teigiama, kad kriterijai, kuriais remiantis informacija laikoma darančia neigiamą poveikį nepilnamečiams, suformuluoti abstrakčiai ir neaiškiai, todėl iš esmės beveik visa viešojo informacija gali būti pripažinta darančia neigiamą poveikį nepilnamečių psichikos sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi. Abstrakčiai ir neaiškiai suformuluoti kriterijai suteikė institucijoms, atliekančioms viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų veiklos priežiūrą, nepagrįstai plačią diskreciją ir itin apsunkino šios informacijos rengėjų ir skleidėjų pastangas laikytis įstatymo nuostatų. Prezidento nuomone, taip buvo sukurtos prielaidos pažeisti Konstitucijoje įtvirtintą teisę į saviraiškos laisvę.

c) 2009 m. liepos 14 d. priimtas įstatymo pakeitimo projektas

74. 2009 m. liepos 14 d. Seimas atmetė Prezidento veto ir priėmė Nepilnamečių apsaugos įstatymo pakeitimą. Iš dalies pakeisto įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 14 punkte nurodyta informacija, kuria „propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“, o 4 straipsnio 1 dalies 15 punkte – informacija, „kuria iškreipiami šeimos santykiai, paniekiamos jos vertybės“. Iš dalies pakeistas įstatymas turėjo įsigalioti 2010 m. kovo 1 d.

75. 2009 m. liepos 22 d. Vyriausybė pateikė pasiūlymą pakeisti 4 straipsnio 1 dalies 14 punktą ir nurodyti jame informaciją, kuria „sąmoningai agituojama už lytinius santykius“. Aiškinamajame rašte teigiama, kad projektu buvo siekiama sureaguoti į neigiamą tarptautinę reakciją į anksčiau patvirtintą 4 straipsnio 1 dalies 14 punkto formulotę. Pasiūlymą įvertino Seimo kanceliarijos Teisės departamentas ir išreiškė abejonių, ar formuluoته „sąmoningai agituojama“ yra pakankamai aiški ir ar ji nesukels problemų praktiškai įgyvendinant įstatymą. Atrodo, kad Seimas šio projekto nesvarstė ir dėl jo nebalsavo.

d) Įstatymo pakeitimo projektas ir svarstymas Seime, po kurio buvo patvirtintas galiojančios redakcijos Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas

76. 2009 m. spalio 19 d. Prezidentė pateikė Seimui įstatymo projektą dėl keleto 2009 m. liepos 14 d. priimto Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatų pakeitimo. Pagal šį projektą informacijos, kuri laikoma darančia neigiamą poveikį nepilnamečiams, kategorijų sąrašas pateiktas 4 straipsnio 2 dalyje. Sąrašo nėra jokių nuostatų, kuriose būtų aiškiai paminėtas homoseksualumas. 4 straipsnio 2 dalies 13 punkte nurodyta informacija, „kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir išnaudojimas, mažamečių lytiniai santykiai“, o 4 straipsnio 2 dalies 14 punkte – informacija, „kuria niekinamos šeimos vertybės“. Aiškinamajame rašte teigiama, kad

siūlomą pakeitimą, be kita ko, paskatino abejonės dėl kai kurių Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijoje įtvirtintiems pagrindiniams principams, tokiems kaip lygios galimybės, diskriminacijos draudimas ir teisės į saviraiškos laisvę apsauga, taip pat teisinio tikrumo trūkumas, dėl kurio būtina patikslinti tam tikrus kriterijus. Aiškinamajame rašte taip pat teigiama, kad ankstyvi ar prievartiniai lytiniai santykiai yra žalingi mažamečiams, nepriklausomai nuo to, ar jie yra tarp skirtingų lyčių ar tos pačios lyties asmenų; todėl vietoj nuostatos dėl informacijos, kuria „propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“, turėtų būti kalbama apie informaciją, kuria „skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir išnaudojimas, mažamečių lytiniai santykiai“. Taip pat reikėjo patikslinti nuostatą, kurioje kalbama apie šeimos apsaugą, atsisakant neaiškios „šeimos santykių“ sąvokos ir akcentuojant nepagarbą šeimos vertybėms.

77. Vėliau siūlomas projektas buvo kelis kartus peržiūrėtas. Kalbant apie pasiūlytą 4 straipsnio 2 dalies 14 punkto formuluotę dėl informacijos, „kuria niekinamos šeimos vertybės“, buvo siūloma ją pakeisti, pavyzdžiui, formuluote dėl informacijos, „kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintos šeimos sampratos neatitinkanti šeimos samprata ir kitokie santykiai tarp lyčių“.

78. Galutinio projekto 4 straipsnio 2 dalies 14 punkte nurodyta informacija, „kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai“, o 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte – informacija, „kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata“.

79. 2009 m. gruodžio 17 d. Seime įvyko minėto įstatymo projekto svarstymas. Septyni Seimo nariai pasisakė dėl pasiūlytos 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto formuluotės. Remiantis oficialia posėdžio stenograma, jie pateikė tokias pastabas:

V. S.: „<...> [I]statymo projekto svarstymas iš esmės atskleidė kur kas globalesnę problemą. Visi supratome, kad net tariamai neaiškūs, neapibrėžti kriterijai buvo visokių protestų čia ir svetur priežastis, nes įstatymo projekte diskusiją sukėlė vienas kriterijus, tai yra netradiciniai lytiniai santykiai. Taigi ši diskusija iš esmės atspindi Europoje vykstantį vertybių ir ideologijų konfliktą, pastangas pakeisti europinę tradiciją <...> Dabar teikiamas projektas <...> [siekia] įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, kuris nepažeistų nei prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių, nei sankcionuotų mūsų tradicijas ir pripažintas vertybes <...>“

B. V.: „Gerbiameji kolegos, aš norėčiau pagirti [Seimo švietimo, mokslo ir kultūros] komitetą, kad jis atsisakė tos skandalingos nuostatos dėl homoseksualių, biseksualių ir poligaminių santykių, dėl kurių, tiesą sakant, kai kurie ambasadoriai netgi yra man grąsinę, kad mus, Lietuvą, išmes iš Europos Sąjungos. Ir tikrai užtenka tos gėdos <...> [Y]ra dar tokių dalykų, kurie mane ir glumina, tai yra būtent dėl santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo sampratos. Aš manyčiau, kad tai yra dalinis cenzūros įvedimas. Aš kreipiuosi į krikščionis demokratų. Gerbiameji, jūs turėtumėte mylėti kiekvieną Dievo

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

kūrinį, nepriklausomai nuo to, ar jis jūsų akimis tobulas, ar ne. Ir palikite asmenims jų asmeninį gyvenimą, neikiškite per prievartą tų savo vertybių <...>“

P. G.: „<...> [A]š manyčiau, šis įstatymas, kaip visi mes puikiai žinom, atspindi mūsų parlamento tam tikras moralines nuostatas, požiūrį į šeimą, į vaikų auklėjimą <...> [S]upuvusi Europa žūt būt kovoja, kad vaikas nebūtų apsaugotas nuo neigiamo seksualinio auklėjimo, ta supuvusi Europa, kuri kalba ir kuri turėtų skleisti tas pagrindines žmogiškąsias vertybes, siekia, kad jie galėtų išnaudoti jaunimą, vaikus ir kad iškrypę asmenys galėtų laisvai propaguoti savo gyvenimo būdą, skatinti pasekėjų ratą <...> Ir kai pasikalbi su mūsų aukštais pareigūnais, kada girdi <...>, kad daroma didelė įtaka Europos Sąjungos šalių vadovų, ambasadorių, kad šitas mūsų įstatymas sulaukė didelio rezonanso net Europos Parlamente, ir kai atsiverti [naujienas], kur Anglijos premjeras G. Brownas sako, kad jis viską darys, kad visoje Europoje būtų įteisintos homoseksualios santuokos... Ir štai mūsų jaunimas auga girdėdamas tokias nuostatas! Man atrodo, kad vis dėlto žvelgiant į šį įstatymą reikia pripažinti, kad šitam spaudimui, supuvusios Europos politikų spaudimui, pasidavė ir mūsų parlamentas. Bijo [Seimas] įvardyti tikruosius vardus, bijo įstatyme paminėti tai, kas šiandien yra vienas grėsmingiausių dalykų – tai homoseksualizmas, biseksualizmas, tai išbraukia ir bando kažkaip įtikti tiems, kurie, be abejonės, daro įtaką mūsų politikams. Aš galvojau, kad mūsų Seimas yra atsparesnis ir kad Seimas priims gana ryžtingą įstatymą, ir vis dėlto nekreips dėmesio į tuos visus išpuolius supuvusios Europos politikų <...>“

G. S.: „<...> Pakartotinai svarstydami Nepilnamečių apsaugos <...> įstatymo naujos redakcijos projektą, mes turime tris pagrindines galimybes. Pirmoji galimybė – tai atmesti naująjį projektą, tuomet išgaliotų Seimo didžiule balsų dauguma jau priimtas įstatymas. Pasirinkus šią galimybę, nebegręstų joks Prezidentės veto, <...> negręstų jokios Europos Sąjungos sankcijos, nes pagal teisę Seimas būtų įpareigotas taisyti įstatymą tik po Europos Teisingumo Teismo sprendimo, jeigu toks būtų priimtas. O jei kas nors kreipsis į Strasbūro Žmogaus Teisių Teismą dėl to, kad jam neleidžiama propaguoti homoseksualizmo nepilnamečiams, vadindamas tai diskriminacija, tokios bylos laimėjimo galimybės prieš Lietuvą būtų minimalios <...>“

Antroji galimybė – šio įstatymo priėmimas su visais redakciniais patobulinimais, bet paliekant sakinį apie informacijos, skatinančios homoseksualius, biseksualius ir poligامينius santykius, ribojimą nepilnamečiams. Šios galimybės oponentai teigia, kad tai nėra jokia galimybė. Nes, pirma, jie esą žino, jog Prezidentė ją vetuos, jie taip pat esą žino, kad Seimui šio veto įveikti nepavyks <...> Europoje esą mūsų nesupras, nes įvairios organizacijos, tokios kaip <...>, vėl pradės rekti apie diskriminaciją ir homofobiją, ir tai pakenks Lietuvos įvaizdžiui. Manau, kad tokias organizacijas, kurios pareiškė, kad Lietuva siekia diskriminuoti homoseksualių vaikų teises, reiktų įvertinti viešai, net jei jos kažkada buvo rimtos ir gerbtinos. Be to, yra visos galimybės tinkamai išaiškinti Lietuvos poziciją Europos Sąjungoje ir net padėti susiorientuoti kitoms Europos Sąjungos šalims, ginant savo jaunąją kartą nuo homoseksualizmo propagandos, ginant tiek vaikų, tiek ir jų tėvų tikrąsias teises, o ne menamas homoseksualių asmenų teises, priimti jų elgseną be jokių apribojimų, net jeigu tokia elgsena būtų teikiama nepilnamečiams kaip norma.

Priminsiu, kad šiuo atveju kalbu apie dorovinę normą, tai yra apie tinkamiausią elgesį, vertybines nuostatas, kurios turėtų būti diegiamos vaikams. Nei šis įstatymas, nei pačios normos formulavimas niekaip nereiškia kokių nors atskirų grupių pažeminimo, o juo labiau tai nereiškia netolerancijos žmogui *ad hominem*, o kaip tik atsakingą nepakantumą elgsenai, jei jis teikiamas kaip skatintinas nepilnamečiams, nes jie lytiškai ir doroviškai dar tik bręsta <...>

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

Yra pateiktos pataisos, kurios esą atstoja šį užkliuvusį sakinį. Tai nuostata apie informacijos, kuri prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintai santuokos ir šeimos sampratai, ribojimą nepilnamečiams, taip pat nuostata apie tokį pat ribojimą informacijos, skatinančios lytinius santykius. Taip esą būtų išvengiama kaltinimų dėl homoseksualių asmenų išskyrimo <...> Deja, bet kuriam Seimo nariui, kuris nors kiek susipažinęs su gėjų ir lesbiečių gyvenimo būdo propagavimo metodais ir esą naujos tapatybės propagavimo metodais, turėtų būti aišku, kad tokios užkardos tiesioginei homoseksualių partnerystės propagandai ar tiesioginei lytinių santykių propagandai aiškiai nepakanka. Dingsta pati esmė – santykis su tuo, ką vadiname ar nevadiname norma mūsų visuomenėje, ypač ką vadiname ar nevadiname dorovine norma, norma, diegtina mūsų vaikams. Taigi siūlau balsuoti už abi paminėtas pataisas, bet nematau, kad jos yra alternatyva <...>

[T]rečioji galimybė priimti įstatymą be aiškos nuostatos dėl informacijos, skatinančios homoseksualių santykius, nepilnamečiams ribojimo yra visiškai nepriimtina ne tik dėl to, kad tai būtų iškreipta jau du kartus aiškiai išreikšta suvereni Seimo valia, bet ir dėl to, kad to reikia ne tik Lietuvai, jos augančios kartos saugumui, bet ir visai Europai, sveikai žmonijos ateičiai. Tai galėtų būti Lietuvos indėlis siekiant įveikti vertybių ir sveiko proto sumaištį. Beveik prieš 20 metų mes nepabijojome tankų, nepabijojome grasinimų, negi mes dabar pabijojome amoralių lobistų tinklo? <...>“

E. K.: „<...> Iš tikrųjų daug kas supranta, kad tą blogio srautą iš masinės informacijos priemonių, iš televizijos ekranų reikia stabdyti, nes jisai labiausiai veikia pačią jautriausią mūsų valstybės ir tautos dalį, tai yra jaunimą. Be jokių abejonių, būtina pirmiausia teigti pozityvius dalykus, o vienas iš pagrindinių pozityvių dalykų yra tradicinės šeimos samprata. Tuo labiau kad ir Konstitucijos 38 straipsnis apie tai kalba, ir iš esmės lieka tik realizuoti šį Konstitucijos straipsnį.

Aš suprantu, kad dalis jaunimo ieško kažko ypatingo, toks yra jaunimas, taip pat ir homoseksualaus bendravimo patyrimo, bet tai nereiškia, kad apie tai reikia aiškinti visiems. Kodėl reikia palaikyti kai kurių politikų siekius, kad į mokyklų programas būtų įtrauktas mokymas apie homoseksualias šeimas? Tokios tendencijos man visiškai nesuprantamos.

Dabar pažiūrėkite, pačios paskutinės naujienos, šiandieninė informacija. Didžiosios Britanijos Ministras Pirmininkas G. Brownas pareiškė siekiantis <...>, kad jo šalyje galiojantis homoseksualių santykių civilinės partnerystės įstatymas būtų pritaikytas visoje Europoje, įskaitant Rytų Europą <...> ir Lietuvą. 50 metų tarybinė socialistinė sistema mums siekė primesti savo gyvenimo sampratą ir būdą, bet ji nedarė to taip įžūliai, kaip tą daro Europos Sąjunga ir jos įtakingų šalių lyderiai <...>“

M. A.: „<...> Įstatymai taip pat yra ir visuomenės vertybių išraiška. Vienas iš įstatymo tikslų taip pat yra įtvirtinti ir visuomenės, tautos, kuriai mes atstovaujame, vertybes. Todėl nenuostabu, kad didžiausi ginčai virė ne dėl techninių šio įstatymo aspektų <...>, bet dėl vertybinių aspektų, būtent vienu klausimu – dėl šeimos vertybių. Ir aš manau, kad dabar įstatymas iš tiesų geriausiai išreiškia tą vertybių pagrindą <...>. Jis šeimos vertybes, išipareigojimą šeimos vertybėms formuluoja kaip pozityvią sampratą, neįvardydamas transgresijų, kurios jai gresia, bet patvirtindamas mūsų, kaip politinės tautos, išipareigojimą tai šeimos ir santuokos sampratai, kuri įtvirtinta Konstitucijoje ir mūsų Civiliniame kodekse.

Čia klausimas ne apie žmogaus teisių ribojimus ir pažeidimus, kaip kartais bandoma šį įstatymą pateikti. Klausimas yra apie teisę Lietuvoje ugdyti žmones, ugdyti nepilnamečius, ugdyti vaikus taip, kaip šeimoms atrodo reikia, čia yra klausimas apie šeimos teises. Jeigu vadovaujantis iškreipta žmogaus teisių retorika šis įstatymas nebūtų

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

priimtas arba būtų dar kartą atmestas, būtų pažeistos šeimos teisės ugdyti jaunos žmones taip, kaip jų vertybės diktuoja <...>

Konstitucijoje yra įtvirtinta labai aiški šeimos ir santuokos samprata. Vienas – vyras, viena – moteris. Nieko daugiau ir nieko mažiau. Mėginimas sudaryti sąlygas skleisti visuomenėje informaciją ir skatinti kitokius šeimos modelius grindžia pamatą tam, kad ilgainiui ta šeimos samprata būtų pakeista, kad ilgainiui būtų iškreiptos mūsų Konstitucijoje įtvirtintos tautos vertybės. Todėl mes turime labai aiškiai, vertybiškai apsispręsti už Konstituciją, už šeimą, už santuoką taip, kaip ją supranta Lietuvos tauta, ir taip, kaip ji yra mūsų įstatymuose įtvirtinta <...>“

P. S.: „<...> [V]erta paminėti patį esmingiausią šio įstatymo punktą, prie kurio viskas ir užstrigo, prie kurio užstrigo Seimas, <...> Prezidentė ir <...> visa Europos Sąjunga su Europos Parlamentu priešakyje ir Europos Parlamento rezoliucija <...> Užstrigo prie esminio punkto, t. y. šeimos <...> sampratos. Tačiau, ką mes svarstome šiandien? Mes svarstome šiandien kompromisinį variantą <...> [A]š taip pat manau, kad įstatymas pablogėjo, tai nėra tobulesnė įstatymo versija, tai yra blogesnė įstatymo versija, tai yra atsitraukimas atgal. Bet tai yra kompromisas <...>“

80. 2009 m. gruodžio 22 d. Seimas balsavo už šio pakeitimo patvirtinimą. Iš dalies pakeistas įstatymas įsigaliojo 2009 m. gruodžio 28 d.

2. Šiuo metu galiojančios nuostatos

81. Pagal 4 straipsnio 1 dalį neigiamą poveikį nepilnamečiams darančia informacija laikoma tokia viešoji informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi.

82. 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„2. Neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama ši viešoji informacija:

- 1) smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei;
- 2) kai skatinamas turto naikinimas ar gadinimas;
- 3) kai stambiu planu rodomas mirusio, mirstančio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas asmens tapatybei nustatyti;
- 4) erotinio pobūdžio;
- 5) sukelianti baimę ar siaubą;
- 6) skatinanti lošti <...>;
- 7) kuria palankiai vertinama priklausomybė nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio <...>;
- 8) skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę <...>;
- 9) kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai;
- 10) susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu;
- 11) kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys;

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

12) kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamasi arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais;

13) kai demonstruojami inscenizuoti paranormalūs reiškiniai, sudarant šių reiškinių tikrumo įspūdį;

14) kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai;

15) kuria skatinami lytiniai santykiai;

16) kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata;

17) kai vartojami nešvankūs posakiai, žodžiai ar nepadorūs gestai;

18) kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus;

19) kuria skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai;

20) kai demonstruojami masinės hipnozės seansai, kurių poveikio objektas yra visuomenės informavimo priemonės auditorija; <...>“

83. Pagal 2 straipsnio 5 dalyje pateiktą apibrėžtį skatinimas – kryptinga informacija, kuria nepilnamečiai raginami imtis konkrečių veiksmų, akstinami įgyti arba keisti įpročius, pažiūras, polinkius ar elgseną.

84. 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją draudžiama jiems siūlyti ar skleisti ar kitaip leisti ja naudotis. Tokia informacija gali būti skleidžiama tik tose vietose, į kurias nepilnamečiai negali patekti, arba kai naudojamos priemonės, leidžiančios atsakingiems už vaikų auklėjimą ir priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokios informacijos pasiūlą nepilnamečiams.

85. 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Nepilnamečių apsaugos įstatymo įgyvendinimo priežiūrą atlieka žurnalistų etikos inspektorius.

3. 2014 m. ir 2017 m. pateikti įstatymo pakeitimo projektai

86. 2014 m. Seimo narys pasiūlė iš dalies pakeisti Nepilnamečių apsaugos įstatymą – išbraukti 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą. Aiškinamajame rašte pažymėta, kad nei Konstitucijoje, nei Civiliniame kodekse nėra „šeimos kūrimo“ ar „šeimos vertybių“ apibrėžčių. Rašte taip pat minimas 2011 m. rugsėjo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame jis nurodė, kad santuoka yra tik vienas iš šeimos sukūrimo būdų ir kad Konstitucija saugo visas šeimas (žr. šio sprendimo 98 punktą).

87. 2017 m. kita Seimo narė pasiūlė pakeisti 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą, kad jame būtų nurodyta informacija, kuria „skatinama nepilnamečio diskriminacija ar baudimas dėl jo tėvų, įtėvių, globėjų bei kitų šeimos narių statuso, veiklos, pažiūrų ar įsitikinimų; niekinamos šeimos vertybės“. Aiškinamajame rašte teigiama, kad draudimas skleisti pozityvią informaciją apie įvairias santuokos rūšis ar kitokius šeimos sukūrimo būdus,

nei nurodyta Konstitucijoje ir Civiliniame kodekse, yra neproporcingas teisės į saviraiškos laisvę apribojimas ir yra diskriminacinio pobūdžio, prieštaraujantis atitinkamų ES teisės aktų reikalavimams.

88. Iki šiol Seimas nesvarstė nė vieno iš minėtų pasiūlymų ir dėl jų nebalsavo.

F. Teisės aktai, susiję su atsakomybe už administracinius nusižengimus

89. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas galiojo nuo 1984 m. balandžio 1 d. iki 2016 m. gruodžio 31 d. ir buvo ne kartą iš dalies pakeistas. Bylai reikšmingu metu 214¹⁹ straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios viešosios informacijos žymėjimo ar skleidimo reikalavimų pažeidimas užtraukia įspėjimą arba baudą nuo 144 iki 579 eurų (EUR).

90. Administracinių nusižengimų kodeksas įsigaliojo 2017 m. sausio 1 d. 79 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos žymėjimo ar skleidimo reikalavimų pažeidimas užtraukia baudą nuo 300 iki 850 EUR.

G. Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašas

91. 2010 m. liepos 21 d. Vyriausybė patvirtino Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašą, kuris vėliau buvo iš dalies pakeistas. Aprašo 32 punkte nustatyta, kad informacija, nurodyta Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje (žr. šio sprendimo 82 punktą), klasifikuojama į tris grupes: 1) informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 7 metų; 2) informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų; 3) informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 18 metų.

92. Aprašo 33 punkte nurodyta, kad tuo atveju, jei spaudos leidiniai, priskirti pirmajai ar antrajai grupei, platinami vietose, į kurias nepilnamečiai gali patekti, jie turi būti platinami nepilnamečiams saugiose pakuotėse, ant kurių turi būti aiškiai įskaitomas atitinkamas įspėjamasis užrašas. Pagal aprašo 34 punktą spaudos leidiniai, priskirti trečiajai grupei, turi būti platinami nepermatomose pakuotėse, ant kurių turi būti aiškiai įskaitomas atitinkamas įspėjamasis užrašas.

H. Konstitucinio Teismo praktika

1. Dėl saviraiškos laisvės

93. 1995 m. balandžio 20 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

„Viena pagrindinių žmogaus teisių yra teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Galimybė kiekvienam žmogui laisvai formuoti savo nuomonę bei pažiūras ir laisvai jas skleisti – būtina sąlyga demokratijai sukurti ir išsaugoti. Todėl demokratinės valstybės įstatymai įtvirtina ir gina ne tik subjektyvią žmogaus teisę turėti ir laisvai reikšti įsitikinimus – jais informacijos laisvė įtvirtinama kaip objektyvus visuomenės poreikis <...> Informacijos laisvė nėra absoliuti ar viską apimanti, nes naudojantis ja susiduriama su tokiais reikalavimais, kurie demokratinėje visuomenėje yra būtini, kad apsaugotų konstitucinę santvarką, žmogaus laisves ir teises. Todėl įstatymais gali būti nustatomi informacijos laisvės apribojimai <...>“

94. 1998 m. kovo 10 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Įsitikinimų išraiškos laisvė, informacijos laisvė nėra absoliučios. Atitinkamai Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje dalyje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Taigi šioje Konstitucijos normoje įtvirtinta, kad įsitikinimų išraiškos, informacijos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė. Ribojimo išimtinumas reiškia, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti jų išplečiant. Čia įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, apimtis turi atitikti siekiamą tikslą (vadinamasis pusiausvyros reikalavimas).“

95. 2000 m. birželio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„<...> Įsitikinimai – talpi, įvairialypė konstitucinė sąvoka, apimanti politinius, ekonominius įsitikinimus, religinius jausmus, kultūrinės nuostatos, etines bei estetines pažiūras ir kt.

Laisvė turėti įsitikinimus reiškia, kad žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes, jis ginamas nuo bet kokios prievartos, jo pažiūrų negalima kontroliuoti. Valstybės institucijų pareiga – užtikrinti ir ginti šią asmens laisvę. Įsitikinimų turinys – žmogaus privatus reikalas.

Nuo laisvės turėti įsitikinimus neatsiejama teisė juos laisvai reikšti. Įsitikinimų raiškos laisvė – tai galimybė savo mintis, pažiūras, įsitikinimus netrukdomai reikšti žodžiu, raštu, ženklais, kitokiais informacijos perdavimo būdais ir priemonėmis.

Įsitikinimų bei jų raiškos laisvė įtvirtina ideologinį, kultūrinį ir politinį pliuralizmą. Jokios pažiūros ar ideologija negali būti paskelbtos esančios privalomos ir primestos individui – laisvai savo pažiūras formuojančiam ir reiškiančiam asmeniui, atviros demokratinės pilietinės visuomenės nariui. Tai yra prigimtinei žmogaus laisvė. Valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu, ji neturi teisės nustatyti kokią nors privalomą pažiūrų sistemą.“

2. Dėl diskriminacijos draudimo

96. 1996 m. sausio 24 d. nutarime Konstitucinis Teismas paskelbė šį teiginį, kuris vėliau buvo patvirtintas daugelyje nutarimų:

„Konstitucijos 29 straipsnyje yra įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas. Jo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai.

Konstitucijos 29 straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Tačiau patys asmenys būna skirtingi, ir leidžiant įstatymus tam tikrais atvejais į tai atsižvelgtina. Pavyzdžiui, jei įstatyme visuomenės labui ar humanizmo siekiais bus atsižvelgta į asmenų socialinės padėties skirtumus, tai savaime dar nereikš asmenų lygybės principo pažeidimo. Be to, neretai įstatymai skiriami tik tam tikroms asmenų kategorijoms arba galioja tik esant tam tikroms situacijoms, į kurias patenka vienos ar kitos kategorijos asmenys. Teisinio reguliavimo būdus ir turinį lemia socialinio gyvenimo įvairovė. Tačiau prigimtinių žmogaus teisių skirtingas aiškinimas ir nevienodas taikymas atskiroms asmenų kategorijoms yra neleistinas.“

97. 1996 m. lapkričio 20 d. nutarime Konstitucinis Teismas paskelbė šį teiginį, kuris vėliau buvo patvirtintas daugelyje nutarimų:

„<...> [Konstitucinis] visų asmenų lygybės įstatymui <...> principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas.“

3. Dėl konstitucinės šeimos sampratos

98. Konstitucinis Teismas 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime įvertino Seimo patvirtintą Valstybinę šeimos politikos koncepciją, kurioje šeima apibrėžiama kaip kylanti tik iš santuokos. Be to, Konstitucinis Teismas konstatavo:

„15.1. <...> [K]onstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalies nuostatose. Tai, kad santuokos ir šeimos institutai yra įtvirtinti tame pačiame Konstitucijos 38 straipsnyje, rodo neatsiejamą ir neginčijamą santuokos ir šeimos ryšį. Santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų šeimos santykiams kurti. Tai yra istoriškai susiklostęs šeimos modelis, neabejotinai turintis išskirtinę vertę visuomenės gyvenime, užtikrinantis Tautos ir valstybės gyvybingumą bei istorinį išlikimą.“

Tačiau tai nereiškia, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 38 straipsnio 1 dalies nuostatas, nėra saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos, *inter alia* santuokos nesudariusių vyro ir moters bendras gyvenimas, kuris grindžiamas pastoviais emocinio prierašumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, bendro vaikų auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, kurie yra konstitucinių motinystės, tėvystės ir vaikystės institutų pagrindas.

Taigi konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prierašumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi.“

99. 2019 m. sausio 11 d. nutarimu Konstitucinis Teismas pripažino, kad Konstitucijai prieštarauja* įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“

* Vertėjo pastaba. Sprendimo originale įsivėlė klaida. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pripažino, kad Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio (2006 m. lapkričio

nuostatos, pagal kurias teisė į šeimos susijungimą nesuteikiama užsieniečiui, sudariusiam santuoką su tos pačios lyties Lietuvos piliečiu valstybėje, kurioje tokia santuoka leidžiama. Teismas konstatavo:

„31.2. <...>

<...> Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis negali būti suprantama kaip įtvirtinanti baigtinį nediskriminavimo pagrindų sąrašą; priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos paneigti Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje laidojamą visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms, t. y. pačią konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo esmę.

<...> [P]ažymėtina, kad viena iš pagal Konstitucijos 29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu.

31.3. Kaip minėta, tik besivadovaujanti pagarba kiekvieno žmogaus orumui valstybė gali būti laikoma iš tikrųjų demokratine. Pabrėžtina, kad, kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Konstitucija – antimažoritarinis aktas, ji gina individą <...>

Atsižvelgiant į tai, šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu, remiantis konstituciškai svarbiais tikslais, *inter alia* viešąja tvarka, diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, *inter alia* riboti pagal Konstitucijos 22 straipsnio 1, 4 dalis užtikrinamą teisę į asmeninio ir šeimos gyvenimo, be kita ko, santykių su kitais šeimos nariais, apsaugą.

<...>

32.5. <...> [P]ažymėtina, kad, kitaip nei konstitucinė santuokos samprata, konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu. Pagal Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalis, aiškinamas kartu su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu asmenų lygybės principu ir diskriminacijos draudimu, yra saugomos ir ginamos visos šeimos, atitinkančios konstitucinę šeimos sampratą, pagrįstą nuolatinio ar ilgalaikio pobūdžio šeimos narių santykių turiniu, t. y. grindžiamą šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas.“

28 d. redakcija; Žin., 2006, Nr. 137-5199) 1 dalies 5 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c1fec24015a011e9a02091a7dde47252>>

I. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2014 m. metinė ataskaita

100. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba savo 2014 m. metinėje ataskaitoje aprašė Seimo nario pateiktą skundą dėl Žurnalistų etikos inspektorius tarnybos išvadų dėl pareiškėjos knygos (žr. šio sprendimo 23 ir 27 punktus).

101. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pareiškė, kad gali būti prieštaravimų tarp tam tikrų Lygių galimybių įstatymo ir Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatų, tačiau tai turi išspręsti įstatymų leidėjas. Ji taip pat nurodė, kad ŽEIT turėjo išsamiau paaiškinti, kodėl pasakas laiko kenksmingomis ir ką turi omenyje vadindama jas „manipuliatyviomis“, „invazyviomis“ ir „direktyviomis“. Visuomenėje vyrauja didelė įvairovė, egzistuoja daug skirtingų žmonių, todėl kai kurios ŽEIT pavartotos griežtos formuluotės, tokios kaip „savaiame suprantamas“, „normalus“, tam tikrai visuomenės daliai gali pasirodyti įžeidžiančios, neaiškios arba nepriimtinos.

102. Nepaisydama to, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pareiškė, kad neturi kompetencijos vertinti literatūros turinio ar peržiūrėti ŽEIT priimtų sprendimų, ir skundo nagrinėjimą nutraukė.

J. Žurnalistų etikos inspektorius tarnybos sprendimai dėl Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto

103. 2013 m. liepos mėn. nevyriausybinė organizacija Lietuvos gėjų lyga pateikė ŽEIT skundą dėl nacionalinio transliuotojo Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos. Skundas buvo susijęs su transliuotojo sprendimu apriboti dviejų socialinės reklamos vaizdo įrašų apie „Baltic Pride“ eitynes platinimą. Transliuotojas buvo nusprendęs, kad vienas iš vaizdo įrašų gali būti rodomas tik po 21.00 val. ir turi būti pažymėtas įspėjamuoju užrašu, kad jis daro neigiamą poveikį jaunesniems nei 14 metų vaikams, o kitas vaizdo įrašas gali būti rodomas tik po 23.00 val. ir turi būti pažymėtas įspėjamuoju užrašu, kad jis skirtas tik suaugusiems. Šį sprendimą transliuotojas grindė tuo, kad vaizdo įrašai gali pažeisti Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą. 2013 m. rugsėjo mėn. ŽEIT atmetė skundą, konstatavusi, kad transliuotojas neturėjo pareigos transliuoti minėtus vaizdo įrašus, todėl atsisakydamas juos transliuoti tokiu būdu, kaip pageidavo „Pride“ eitynių organizatoriai, jis nepažeidė jokių įstatymų.

104. 2019 m. birželio mėn. ŽEIT išnagrinėjo kelis skundus dėl Krikščioniškosios kultūros instituto. Skunduose teigiama, kad institutas platino lankstinukus ir informaciją internete, kuriuose buvo kurstoma neapykanta dėl seksualinės orientacijos. Krikščioniškosios kultūros institutas teigė, kad siekė išreikšti savo nepritarimą planuojamoms „Baltic Pride“ eitynėms, kurios, instituto nuomone, prilygo neigiamą poveikį darančiai informacijai pagal Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą. ŽEIT patenkino skundus prieš institutą. Remdamasi Konstitucinio

Teismo praktika (žr. šio sprendimo 98 ir 99 punktus) ir Teismo sprendimu byloje *Bayev ir kiti* (minėta pirmiau), ŽEIT nurodė, kad „Pride“ eitynės nepažeidė nei Konstitucijos, nei Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatų. Renginiu buvo siekiama paskatinti diskusiją, skatinti toleranciją ir šviesti visuomenę, o Krikščioniškosios kultūros instituto nurodyta hipotetinė žala vaikams nesuteikė pakankamo pagrindo riboti tam tikros žmonių grupės saviraiškos laisvę.

II. TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI

A. Europos Taryba

1. *Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (ETPA)*

105. 2013 m. birželio 27 d. ETPA priimtos Rezoliucijos 1948 (2013) dėl kovos su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės atitinkamose dalyse nurodyta:

„2. <...> [A]samblėja apgailestauja, kad išankstinis nusistatymas, priešiškus ir diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės tebėra rimta problema, kurią patiria dešimtys milijonų europiečių. Tai pasireiškia neapykantą kurstančia kalba, patyčiomis ir smurtu, nuo kurių dažnai kenčia jauni žmonės. Tai pasireiškia ir nuolatiniu LGBT asmenų teisės į taikius susirinkimus pažeidimu.

3. Asamblėja pripažįsta, kad visuomenės pokyčiams reikia laiko ir jie vyksta nevienodai toje pačioje šalyje, jau nekalbant apie skirtingas šalis. Tačiau Asamblėja taip pat mano, kad politikai savo pavyzdžiu ir kalbomis, taip pat įstatymai dėl savo privalomo pobūdžio yra galinga varomoji jėga, skatinanti pokyčius visuomenėje ir užtikrinanti, kad pagarba žmogaus teisėms būtų ne tik teisinė pareiga, bet ir bendra vertybė.

<...>

5. Be to, Asamblėja išreiškia didelį susirūpinimą dėl to, kad kai kuriose Europos Tarybos valstybėse narėse vietiniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu priimami teisės aktai arba įstatymų projektai dėl vadinamosios homoseksualumo propagandos draudimo. Šie įstatymai ir įstatymų projektai, prieštaraujantys saviraiškos laisvei ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės draudimui, gali įteisinti visuomenėje egzistuojantį išankstinį nusistatymą ir priešiškus, kurstyti neapykantą LGBT asmenims <...>“

106. 2022 m. sausio 25 d. ETPA priimtos Rezoliucijos 2417 (2022) dėl kovos su didėjančia neapykanta LGBTI asmenims Europoje atitinkamose dalyse teigiama:

„1. Per pastaruosius kelis dešimtmečius pasiekta didelė pažanga siekiant, kad LGBTI asmenų lygios teisės taptų realybe visoje Europoje <...>

2. Tačiau pastaraisiais metais daugelyje Europos Tarybos valstybių narių pastebėta ir žymiai daugiau neapykantą kurstančios kalbos, smurto ir neapykantos nusikaltimų prieš LGBTI asmenis, bendruomenes ir organizacijas <...>

<...>

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

4. Auganti neapykanta, kurios liudininkai esame šiandien, yra ne tik atskirų asmenų išankstinio nusistatymo išraiška, bet ir nuolatinių bei dažnai gerai organizuotų išpuolių prieš LGBTI asmenų žmogaus teises visame Europos žemyne rezultatas. Atskiros homofobijos, bifobijos, transfobijos ir interseksfobijos apraiškos atsiranda platesniame kontekste, kur itin konservatyvūs judėjimai siekia užgniaužti tapatybę ir realybę visų tų, kurie meta iššūkį cis- ir heteronormas atitinkančioms socialinėms struktūroms, įvirtinusioms mūsų visuomenėje lyčių nelygybę bei smurtą dėl lyties ir darančioms poveikį moterims bei LGBTI asmenims.

5. Asamblėja smerkia labai žalingus prieš lyties sampratą nukreiptus, jai kritiškus ir prieš translytiškumą nukreiptus naratyvus, kuriais kova už LGBTI asmenų lygybę susiaurinama iki to, ką šių judėjimų atstovai sąmoningai klaidingai vadina „gender ideologija“ arba „LGBTI ideologija“. Tokiais naratyvais neigiamas pats LGBTI asmenų egzistavimas, jie dehumanizuojami, o jų teisės dažnai klaidingai vaizduojamos kaip prieštaraujančios moterų ir vaikų teisėms arba apskritai visuomenės ir šeimos vertybėms. Visa tai daro didelę žalą LGBTI asmenims, taip pat kenkia moterų ir vaikų teisėms bei socialinei sanglaudai.

<...>

12. Asamblėja ragina valstybes nares susilaikyti nuo teisės aktų ar konstitucijos pataisų, prieštaraujančių LGBTI asmenų teisėms, priėmimo ir panaikinti visas tokias jau galiojančias nuostatas. Visų pirma, ji ragina:

<...>

12.3. visas valstybes nares, kuriose galioja vadinamieji „kovos su LGBTI propaganda“ įstatymai, t. y. bet kokie teisės aktai, užkertantys kelią asmenims, ypač nepilnamečiams, gauti išsamios ir objektyvios informacijos apie įvairias visuomenėje egzistuojančias seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, lyties raiškos ar lyties požymių formas, nedelsiant panaikinti šiuos teisės aktus;

<...>

16. Asamblėja taip pat ragina visas valstybes nares:

<...>

16.4. užtikrinti, kad vaikams būtų objektyviai ir be stigmatizavimo pateikiama informacija apie seksualinę orientaciją, lytinę tapatybę ir lyties požymius;

<...>

18. Galiausiai Asamblėja pabrėžia, kad su neapykanta prieš LGBTI asmenis negalima veiksmingai kovoti, jei ji bus vertinama tik kaip pavienis reiškinys. Kad būtų pasiekta tikra LGBTI asmenų lygybė, daugelyje visuomenių vis dar reikia iš esmės keisti socialinį ir kultūrinį lyčių lygybės, žalingo vyriškumo ir LGBTI asmenų teisių bei laisvių supratimą. Todėl Asamblėja ragina valstybes nares vykdyti plataus masto visuomenės informavimo kampanijas, siekiant kovoti su klaidinančiais ar melagingais naratyvais, didinti supratimą apie LGBTI asmenų padėtį ir teises bei aktyviai skatinti jų lygybę <...>“

2. Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija)

107. 2013 m. birželio 14–15 d. vykusioje 95-ojoje plenarinėje sesijoje Venecijos komisija priėmė nuomonę dėl vadinamosios homoseksualumo propagandos uždraudimo, atsižvelgdama į naujausius kai kurių Europos

Tarybos valstybių narių teisės aktus. Atitinkamos nuomonės dalys buvo išsamiai pacituotos byloje *Bayev ir kiti* (minėta pirmiau, § 36).

108. 2021 m. gruodžio 10–11 d. vykusioje 129-ojoje plenarinėje sesijoje Venecijos komisija priėmė nuomonę dėl Įstatymo LXXIX, kuriuo iš dalies keičiami tam tikri vaikų apsaugos įstatymai, suderinamumo su tarptautiniais žmogaus teisių standartais. Minėta nuomonė susijusi su Vengrijos parlamento priimtais teisės aktų pakeitimais, kuriais buvo siekiama uždrausti arba apriboti jaunesnių nei 18 metų asmenų prieigą prie turinio, kuriuo „propaguojamas arba vaizduojamas nukrypimas nuo lytį gimimo metu atitinkančios tapatybės, lyties keitimas arba homoseksualumas“. Šioje byloje svarbiais klausimais Venecijos komisija pareiškė (nuorodos nepateikiamos):

„39. <...> Venecijos komisija pabrėžia, kad iš [Europos žmogaus teisių konvencijos] negali būti kildinama valstybių pareiga teikti informaciją apie lytiškumą ir lytį, pavyzdžiui, mokyklose ir visuomenės informavimo priemonėse, tačiau jei tokia informacija teikiama <...>, ji turi būti teikiama „objektyviai, kritiškai ir pliuralistiškai“, „gerbiant tėvų religinius ir filosofinius įsitikinimus“, o tai konkrečiau reiškia, kad ji „turi būti nediskriminuojanti asmenų atžvilgiu, o konstitucinių vertybių puoselėjimas negali lemti religinių nuomonių ir lytinės tapatybės įvairovės nepaisymo ir nepagarbos jai“. <...>

40. Europos Tarybos Ministrų Komitetas pabrėžia, kad teisė ieškoti informacijos ir ją gauti apima ir „informaciją apie seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę“ ir kad „atsižvelgiant į tėvų teises, susijusias su vaikų švietimu“, šia teise turėtų būti veiksmingai naudojama be diskriminacijos. Konkrečiau kalbant apie ypatingą vaikų poreikį gauti informacijos, nors Vaiko teisių konvencijoje ir neminima jokia vaikų teisė gauti informacijos apie jų seksualinę orientaciją ar lytinę tapatybę, joje reikalaujama, kad valstybės užtikrintų, „jog vaikas galėtų gauti informacijos ir medžiagos iš įvairių nacionalinių ir tarptautinių šaltinių“, atsižvelgiant į tėvų teisę „vaiką pakreipti“ ir į „[jo] didėjančius sugebėjimus“.

41. Kaip pažymėjo Europos Tarybos Inicijatyvinis žmogaus teisių komitetas, valdžios institucijos „turi pozityvią pareigą imtis veiksmingų priemonių, kad apsaugotų ir užtikrintų pagarbą lesbietėms, gėjams, biseksualiems ir translyčiams asmenims, norintiems <...> išreikšti savo nuomonę, net jei jų pažiūros yra nepopuliarios arba joms nepritaria dauguma gyventojų.“

<...>

58. <...> Vengrijos valdžios institucijos teigia, kad nepilnamečių apsauga nuo translytiškumo ar homoseksualumo vaizdavimo ar propagavimo yra pagrįsta, nes jie nėra subrendę, yra priklausomi ir kai kuriais atvejais turi psichinę negalią.

59. Tačiau Vengrijos valdžios institucijos nepaaiškina, dėl kokių priežasčių mano, kad vien tik informacijos ar idėjų, propaguojančių pozityvesnį požiūrį į lyčių ir seksualinę įvairovę, skleidimas nepilnamečiams kenkia jų gerovei ir neatitinka geriausių vaikų interesų. Venecijos komisija primena Europos Žmogaus Teisių Teismo poziciją byloje *Aleksejev*: „Teismas neturi jokių mokslinių įrodymų ar sociologinių duomenų, kad vien homoseksualumo paminėjimas ar vieša diskusija apie seksualinių mažumų socialinį statusą turėtų neigiamą poveikį vaikams ar „pažeidžiamiems suaugusiems“. Vaikams nereikia apsaugos vien nuo susidūrimo su įvairove.“ Komisija taip pat primena sprendimą *Bayev*, kuriame EŽTT padarė išvadą, kad nagrinėti Rusijos teisės aktai „nėra tinkami siekiant teisėto moralės apsaugos tikslo ir

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

kad tokios priemonės gali duoti nepageidautiną rezultatą siekiant deklaruojamų teisėtų sveikatos apsaugos ir kitų asmenų teisių apsaugos tikslų“.

60. 2017 m. Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, kad 2013 m. Rusijoje priimtas įstatymas dėl vadinamosios gėjų propagandos pažeidžia [Konvencijos] 10 straipsnį, kuriuo užtikrinama saviraiškos laisvė. Konkrečiai jis konstatavo, kad priimdamos šį įstatymą valdžios institucijos sustiprino stigmą ir išankstines nuostatas bei skatino homofobiją, o tai nesuderinama su demokratinės visuomenės vertybėmis.

61. Venecijos komisija taip pat daro išvadą, kad Įstatyme LXXIX įtvirtintų draudimų „propaguoti arba vaizduoti nukrypimą nuo lytį gimimo metu atitinkančios tapatybės, lyties keitimą arba homoseksualumą“ negalima pateisinti kaip būtinų demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti nepilnamečių teises.“

3. Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI)

109. Kiek tai svarbu šioje byloje, 2016 m. birželio 7 d. paskelbtoje penktojoje ataskaitoje apie Lietuvą ECRI nurodė (nuorodos nepateikiamos):

„90. Esami teisės aktai riboja kai kurias viešųjų veiklų rūšis LGBT asmenims. 2002 metų Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą (pakeistas 2011 m., toliau – Nepilnamečių apsaugos įstatymas) draudžia „viešą šeimos vertybių nepaisymą“, o tai apima viešą informaciją, kuri „niekina šeimos vertybes, (ar) skatina santuoką ar šeimos sukūrimą kitokį nei numatyta Lietuvos Respublikos konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse“, kurie apibrėžia santuoką tarp vyro ir moters.

91. Šis įstatymas buvo taikomas neseniai keletą kartų. 2014 m. gegužės mėn. po Lietuvos tėvų forumo ir grupės konservatorių Parlamento narių skundų Kultūros ministerijai ir Lietuvos Edukologijos universitetui, vaikų knyga „Gintarinė širdis“, autorė Neringa Dangvydė, kuri buvo išleista prieš šešis mėnesius LEU, buvo išimta iš knygynų. Knygoje yra pasakos, kuriose vaizduojamos socialiai pažeidžiamos grupės, tokios kaip tos pačios lyties poros, romai, neįgalūs asmenys. Knyga siekė skatinti toleranciją bei pagarbą įvairovei vaikams. Po skundų, LEU paaiškino staigų knygos išėmimą apibūdindam[as] ją kaip „žalingą, primitivią ir angažuotą homoseksualizmo propagandą“. Be to, Žurnalistų etikos inspektorius padarė išvadą, kad dvi pasakos, kurios skatina toleranciją tos pačios lyties asmenims yra žalingos nepilnamečiams. Inspektoriaus ekspertai manė, kad istorijos pažeidžia Nepilnamečių apsaugos įstatymo nuostatas, nes skatina „kitokią, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintą, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo sampratą“. Ekspertai taip pat manė, kad pasakos „kenksmingos, per invazyvios, direktyvios ir manipulytyvios“.

92. 2014 m. rugsėjo mėn. bijodamos potencialaus Nepilnamečių apsaugos įstatymo pažeidimo, Lietuvos televizijos stotys atsisakė transliuoti televizijos reklamą skatinančią toleranciją LGBT asmenų požiūriu, kuri buvo parengta NVO kampanijai „Change It“. Vėliau, šis sprendimas buvo patvirtintas Žurnalistų etikos inspektoriaus remiantis tuo, kad televizijos reklama rodė tos pačios lyties šeimos modelį teigiama prasme, o Inspektorius manė, kad tai neigiamai paveiks nepilnamečius ir pažeis įstatymą.

93. ECRI rekomenduoja, kad Lietuvos valdžios institucijos pakeistų Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą užtikrindamos, kad jis neužkirstų kelio sąmoningumo didinimui LGBT atžvilgiu ir veikloms, skatinančioms toleranciją. ECRI taip pat rekomenduoja, kad apribojimai, susiję su

vaikiška knyga „Gintarinė širdis“ būtų skubiai peržiūrėti siekiant panaudoti teigiamą jos poveikį skatinant toleranciją ir įvairovę.“

B. Europos Sąjunga

1. ES pagrindinių teisių chartija

110. Šioje byloje svarbios ES pagrindinių teisių chartijos nuostatos yra šios:

11 straipsnis

Saviraiškos ir informacijos laisvė

„1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų <...>“

21 straipsnis

Diskriminacijos uždraudimas

„1. Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos <...>“

2. Pažeidimo nagrinėjimo procedūra Europos Sąjungos Teisingumo Teisme

111. 2021 m. liepos mėn. Europos Komisija pradėjo pažeidimo procedūrą prieš Vengriją (INFR(2021)2130) dėl Vengrijos parlamento priimtų teisės aktų pakeitimų, kuriais buvo siekiama uždrausti arba apriboti jaunesnių nei 18 metų asmenų prieigą prie turinio, kuriuo vaizduojamas „nukrypimas nuo lytį gimimo metu atitinkančios tapatybės, lyties keitimas arba homoseksualumas“. Vadovaudamasi šiomis nuostatomis, Vengrijos vartotojų teisių apsaugos tarnyba įpareigojo pasakų knygos, kurioje yra LGBTI personažų, leidėją pažymėti knygą įspėjamuoju užrašu, kad joje vaizduojamas „tradicinių lyčių vaidmenų neatitinkantis elgesys“. 2022 m. liepos mėn. Komisija nusprendė pradėti kitą pažeidimo nagrinėjimo procedūros etapą ir iškelti Vengrijai bylą Europos Sąjungos Teisingumo Teisme. Komisijos teigimu, nors vaikų apsauga yra absoliutus ES ir jos valstybių narių prioritetas, Vengrijos įstatyme yra nuostatų, kurios nepateisinamos siekiant šio pagrindinio intereso arba neproporcingos nurodytam tikslui pasiekti. Komisija manė, kad nagrinėjamos nuostatos prieštarauja daugeliui atitinkamų ES direktyvų, be to, jomis pažeidžiamas žmogaus orumas, saviraiškos ir informacijos laisvė, teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir teisė į nediskriminavimą, kurios visos įtvirtintos ES pagrindinių teisių chartijoje. Komisija manė, kad šie pažeidimai buvo tokie rimti, kad ginčijamos nuostatos taip pat pažeidė Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje įtvirtintas bendrąsias vertybes.

3. *Europos Parlamento rezoliucijos*

112. Kiek tai svarbu šioje byloje, 2009 m. rugsėjo 17 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nurodyta:

„Europos Parlamentas,

<...>

C. kadangi 2009 m. liepos 14 d. Lietuvos Seimas priėmė 2010 m. kovo 1 d. įsigaliosiantį Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymą, pagal kurį bus uždrausta „tiesiogiai skleisti nepilnamečiams“ viešąją informaciją, kuria „propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“, nes ji daro „neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi“;

D. kadangi šio įstatymo, ypač jo 4 straipsnio, formuluotės yra miglotos ir teisiniu požiūriu neaiškios ir gali būti prieštaringai interpretuojamos,

E. kadangi atmetus Lietuvos Respublikos Prezidento veto, įstatymą šiuo metu persvarsto Lietuvos nacionalinės valdžios institucijos,

F. kadangi neaišku, kokioms informacijos priemonėms šis įstatymas būtų taikomas ir ar jo taikymo sritis apimtų knygas, meno kūrinius, spaudą, reklamą, muziką ir viešus renginius, pvz., teatro spektaklius, parodas arba demonstracijas,

G. kadangi ES pirmininkaujanti Švedija aptarė šį pakeistą įstatymą su Lietuvos valdžios institucijomis, o naujoji Lietuvos Respublikos Prezidentė pareiškė, kad ji imsis veiksmų siekdama užtikrinti, jog įstatymas atitiktų ES ir tarptautinius reikalavimus,

<...>

2. dar kartą patvirtina, jog svarbu, kad ES kovotų su visų formų diskriminacija ir ypač diskriminacija dėl seksualinės orientacijos;

3. dar kartą patvirtina 1959 m. lapkričio 20 d. JT Vaiko teisių deklaracijos preambulėje nurodytą principą, kad „vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos“;

4. teigiamai vertina naujosios Lietuvos Respublikos Prezidentės pareiškimus ir naujai Lietuvoje įsteigtą darbo grupę, kuriai patikėta įvertinti galimus įstatymo pakeitimus, ir ragina Lietuvos Respublikos Prezidentę ir valdžios institucijas užtikrinti, kad nacionaliniai įstatymai būtų suderinami su žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, įtvirtintomis tarptautinėje ir Europos teisėje; *<...>*“

113. Kiek tai svarbu šioje byloje, 2019 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl LGBTI asmenų viešo diskriminavimo ir prieš juos nukreiptos neapykantos retorikos, įskaitant zonas be LGBTI asmenų, teigiama (nuorodos nepateikiamos):

„Europos Parlamentas,

<...>

O. kadangi LGBTI asmenų diskriminacija ir smurtas prieš juos apima įvairias formas, įskaitant naujausius atvejus, susijusius su homofobiniais pareiškimais per referendumo dėl šeimos apibrėžimo susiaurinimo kampaniją Rumunijoje, išpuoliais prieš LGBTI

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

asmenų socialinius centrus keliose valstybėse narėse, pvz., Vengrijoje ir Slovėnijoje, homofobinius pareiškimus ir neapykantą kurstančias kalbas, nukreiptas prieš LGBTI asmenis, pastaruoju metu pastebėtas Estijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vengrijoje ir Lenkijoje, visų pirma per rinkimus, ir teises priemones, kurios gali būti naudojamos siekiant taikyti apribojimus žiniasklaidai, kultūrai, švietimui ir prieigai prie kitos formos turinio taip, kad būtų netinkamai apribojama žodžio laisvė LGBTI asmenų klausimais, pvz., kaip Lietuvoje ir Latvijoje;

<...>

Q. kadangi, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimą LGBT asmenų klausimu, be užimtumo srities, 32 proc. respondentų jautėsi diskriminuojami ir kitose srityse, pavyzdžiui, švietimo srityje; kadangi LGBTI vaikų savižudybės rizika yra didesnė, palyginti su ne LGBTI vaikais; kadangi įtraukus švietimas yra nepaprastai svarbus kuriant saugią aplinką mokykloje, kurioje visi vaikai gali klestėti, įskaitant mažumoms priklausančius vaikus, pavyzdžiui, LGBTI vaikus ir vaikus iš LGBTI šeimų; kadangi pirmosios išpuolių prieš LGBTI teises aukos yra kaimo vietovėse ir mažesnių miestų centruose gyvenantys vaikai ir jaunimas, kuriems kyla ypač didelis smurto pavojus ir kurie dažnai yra atstumiami ir jaučiasi neužtikrinti, todėl jiems reikalinga speciali valstybės ir vietos valdžios institucijų arba NVO parama ir pagalba;

<...>

1. primena, kad LGBTI teisės yra pagrindinės teisės ir kad todėl ES institucijos ir valstybės narės privalo užtikrinti jų laikymąsi ir apsaugą laikydamosi Sutarčių ir Chartijos, taip pat tarptautinės teisės;

<...>

4. apgailestauja dėl to, kad LGBTI asmenys patiria patyčias ir priekabiavimą, kuris prasideda mokykloje, ir primygtinai ragina Komisiją ir valstybes nares imtis konkrečių veiksmų, kad būtų panaikinta LGBTI asmenų diskriminacija, dėl kurios LGBTI asmenys gali patirti patyčias, smurtą arba atskirtį, visų pirma švietimo aplinkoje; griežtai smerkia tai, kad tam tikrų valstybių narių mokykloms valdžios institucijos trukdo atlikti savo vaidmenį skatinant pagrindines teises ir apsaugant LGBTI asmenis, ir primena, kad mokyklose turėtų būti ne tik sukurama saugi aplinka, bet ir stiprinamos ir apsaugomos visų vaikų pagrindinės teisės; pabrėžia švietimo sveikatos srityje ir lytinio švietimo svarbą, pirmiausia mergaitėms ir jauniems LGBTI asmenims, kurie patiria ypač didelį poveikį dėl neteisingų lyčių normų; pabrėžia, kad toks jaunuolių švietimas turi apimti mokymą apie santykius, pagrįstus lyčių lygybę, sutikimu ir abipuse pagarba, kaip būdą užkirsti kelią lyčių stereotipams, LGBTI asmenų fobijai ir smurtui dėl lyties bei su jais kovoti;

<...>

25. smerkia piktnaudžiavimą įstatymais dėl nepilnamečiams prieinamos informacijos, ypač švietimo ir žiniasklaidos srityse, siekiant cenzūruoti su LGBTI asmenimis susijusį turinį ir medžiagą, visų pirma atsižvelgiant į Lietuvos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą ir Latvijos švietimo įstatymo 10 straipsnio 1 dalį; ragina valstybes nares iš dalies pakeisti tokius teisės aktus, kad būtų visapusiškai paisoma pagrindinių teisių, įtvirtintų ES ir tarptautinėje teisėje; ragina Komisiją imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų užtikrinta tokia atitiktis; <...>“

114. Kiek tai susiję su šia byla, 2021 m. liepos 8 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl ES teisės ir LGBTIQ piliečių teisių pažeidimų Vengrijoje

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

dėl Vengrijos Nacionalinėje Asamblėjoje priimtų teisės aktų pakeitimų teigiama (nuorodos nepateikiamos):

„Europos Parlamentas,

<...>

D. kadangi Parlamentas anksčiau pasmerkė piktnaudžiavimą įstatymais dėl nepilnamečiams teikiamos informacijos, ypač švietimo ir žiniasklaidos srityje, siekiant cenzūruoti su LGBTI asmenimis susijusį turinį ir medžiagą, be kita ko, Lietuvoje ir Latvijoje;

<...>

1. kuo griežčiausiai smerkia Vengrijos parlamento priimtą Įstatymą, kuriuo akivaizdžiai pažeidžiamos ES vertybės, principai ir teisė; <...>

<...>

15. smerkia Budapešto vartotojų apsaugos institucijos sprendimą nurodyti knygų leidėjams spausdinti atsakomybės ribojimo pareiškimus vaikų knygose, kuriose vaizduojamos vaivorykštės šeimos, kad jose aprašomas „su tradiciniais lyčių vaidmenimis nesuderinamas elgesys“;

<...>

17. pareiškia, kad yra tvirtai įsipareigojęs ginti vaikų teises ES ir už jos ribų; laikosi nuomonės, kad tolerancijos, pripažinimo ir įvairovės skatinimas, o ne LGBTIQ asmenų fobijos ir neapykantos skatinimas turėtų būti pagrindiniai principai siekiant užtikrinti pagarbą geriausiems vaiko interesams; atsižvelgdamas į tai, mano, kad seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės tapatinimas su pedofilija ar išpuoliais prieš vaikų teises rodo aiškų bandymą panaudoti žmogaus teisių kalbą siekiant įgyvendinti diskriminacinę politiką; mano, kad tai prieštarauja tarptautiniams žmogaus teisių principams ir normoms;

<...>

27. primena, kad LGBTIQ teisės yra žmogaus teisės; pakartoja savo raginimą valstybėms narėms, ypač Vengrijai, užtikrinti, kad galiojantys teisės aktai dėl nepilnamečių švietimo ir informavimo visiškai atitiktų pagrindines teises, įtvirtintas ES ir tarptautinėje teisėje, ir užtikrinti galimybę naudotis visapusišku lytiniu švietimu ir švietimu santykių klausimais, kuris būtų mokslškai tikslus, pagrįstas įrodymais, tinkamas pagal amžių ir nešališkas; primena, kad skelbiant informaciją reikėtų atsižvelgti į įvairias seksualines orientacijas, lytinę tapatybę, lyties raišką ir lyties požymius, kad būtų kovojama su stereotipais ir šališkumu pagrįsta dezinformacija; <...>

4. ES pagrindinių teisių agentūros ir Eurobarometro tyrimai

115. 2019 m. rugsėjo 23 d. Europos Komisija (EK) paskelbė Eurobarometro tyrimo „Diskriminacija ES 2019 m.“ rezultatus. 2019 m. gegužės mėn. atliktame tyrime dalyvavo 27 438 respondentai iš ES, įskaitant 1 003 respondentus iš Lietuvos. 40 proc. Lietuvos respondentų nesutiko, kad gėjai, lesbietės ir biseksualai turėtų turėti tokias pačias teises kaip ir heteroseksualūs asmenys (ES vidurkis – 20 proc.); 59 proc. nesutiko su teiginiu, kad nėra nieko blogo dviejų tos pačios lyties asmenų lytiniuose

santykiuose (ES vidurkis – 24 proc.); 63 proc. nepritartų, kad tos pačios lyties asmenų santuokos būtų įteisintos visoje Europoje (ES vidurkis – 26 proc.); 71 proc. respondentų jaustųsi nepatogiai, jei du vyrai viešai rodytų romantiškus jausmus (pavyzdžiui, bučiuotųsi ar laikytųsi už rankų) (ES vidurkis – 34 proc.); 65 proc. respondentų jaustųsi nepatogiai, jei taip elgtųsi dvi moterys (ES vidurkis – 29 proc.); 56 proc. respondentų jaustųsi nepatogiai, jei gėjus, lesbietę ar biseksualus asmuo užimtų aukščiausią renkama politinį postą jų šalyje (ES vidurkis – 18 proc.); 37 proc. respondentų jaustųsi nepatogiai dirbdami su gėjumi, lesbiete ar biseksuali asmeniu (ES vidurkis – 12 proc.); 70 proc. jaustųsi nepatogiai, jei jų vaikas užmegztų romantiškus santykius su tos pačios lyties asmeniu (ES vidurkis – 27 proc.); 35 proc. nesutiko su teiginiu, kad mokyklų pamokose ir medžiagoje turėtų būti pateikiama informacija apie seksualinės orientacijos įvairovę (ES vidurkis – 24 proc.).

116. 2020 m. gegužės 14 d. ES pagrindinių teisių agentūra paskelbė ataskaitą „Dar daug reikia nuveikti siekiant LGBTI asmenų lygybės“ (angl. *A long way to go for LGBTI equality*). Joje pateikti 2019 m. gegužės–liepos mėn. atliktos apklausos, kurioje dalyvavo 139 799 LGBTI asmenimis save įvardijantys respondentai iš ES valstybių narių ir dviejų šalių kandidačių (Šiaurės Makedonijos ir Serbijos), rezultatai. 84 proc. Lietuvos respondentų nurodė, kad niekada atvirai neprisipažįsta esantys LGBTI asmenys arba daro tai retai – tai didžiausias rodiklis iš visų šalių, kuriose atlikta apklausa (ES vidurkis – 53 proc.). 14 proc. respondentų sutiko, kad jų šalies vyriausybė „tikrai“ arba „turbūt“ veiksmingai kovoja su išankstiniu nusistatymu ir netolerancija LGBTI asmenų atžvilgiu (ES vidurkis – 33 proc.).

117. 2012 m. ir 2015 m. atliktų panašių tyrimų rezultatai apibendrinti sprendime *Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą* (Nr. 41288/15, §§ 63–64, 2020 m. sausio 14 d.).

C. Jungtinės Tautos

1. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP)

118. Šiai bylai svarbios TPPTP nuostatos:

19 straipsnis

„1. Kiekvienas žmogus turi teisę nekliudomai laikytis savo įsitikinimų.

2. Kiekvienas žmogus turi teisę į saviraiškos laisvę; ši teisė apima laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir perteikti visokią informaciją bei idėjas, nepaisant valstybių sienų, žodžiu, raštu arba per spaudą, arba meninėmis išraiškos formomis, arba kitokiais būdais savo nuožiūra.

3. Naudojantis šio straipsnio 2 dalyje numatytomis laisvėmis atsiranda ypatingos pareigos ir ypatinga atsakomybė. Todėl naudojimasis gali būti tam tikrais atžvilgiais ribojamas, tačiau tik tiek, kiek numato įstatymai ir yra būtina:

a) kitų asmenų teisėms ir reputacijai gerbti;

b) valstybės saugumui, viešajai tvarkai, gyventojų sveikatai ar dorovei apsaugoti.“

26 straipsnis

„Visi žmonės yra lygūs įstatymui ir turi teisę į vienodą, be jokios diskriminacijos įstatymo apsaugą. Šiuo atžvilgiu įstatymas turi drausti bet kokią diskriminaciją ir užtikrinti visiems vienodą ir veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių arba kokių nors kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar kokio nors kito požymio pagrindu.“

2. *Vaiko teisių konvencija*

119. Šiai bylai svarbios JT vaiko teisių konvencijos 17 straipsnio nuostatos:

„Valstybės dalyvės pripažįsta svarbų masinės informacijos priemonių vaidmenį ir rūpinasi, kad vaikas galėtų naudotis įvairių nacionalinių ir tarptautinių šaltinių informacija ir medžiaga, ypač tokia informacija ir medžiaga, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės ir skatina jo fizinį bei psichinį vystymąsi.

Šiam tikslui valstybės dalyvės:

a) skatina masinės informacijos priemones platinti informaciją ir medžiagą, naudingą vaikui socialiniu ir kultūriniu požiūriu, pagal 29 straipsnio reikalavimus;

b) skatina tarptautinį bendradarbiavimą tokią iš įvairių kultūrinių, nacionalinių ir tarptautinių šaltinių gaunamą informaciją ir medžiagą, ją pasikeičiant ir ją platinant;

c) skatina vaikų literatūros leidimą ir platinimą;

<...>

e) skatina formuoti principus, padedančius apginti vaiką nuo jo gerovei kenkiančios informacijos ir medžiagos, pagal 13 ir 18 straipsnio nuostatas.“

3. *JT Žmogaus teisių komitetas*

120. 2012 m. spalio 31 d. 106-ojoje sesijoje JT Žmogaus teisių komitetas priėmė nuomonę dėl Irinos Fedotovos pateikto pranešimo Nr. 1932/2010 prieš Rusijos Federaciją, kuriame ji skundėsi, kad jai buvo skirta bauda už administracinį nusižengimą – „viešus veiksmus, kuriais siekiama tarp nepilnamečių propaguoti homoseksualumą (lytinį aktą tarp vyrų arba lesbietišumą)“ (CCPR/C/106/D/1932/2010). Kiek tai susiję su šia byla, Komitetas konstatavo:

„2.1. Autorė neslepia esanti lesbietė ir yra aktyvistė lesbiečių, gėjų, biseksualių ir translyčių (LGBT) teisių srityje Rusijos Federacijoje <...>

2.2. 2009 m. kovo 30 d. prie Riazanės vidurinės mokyklos autorė iškabino plakatus su užrašais „Homoseksualumas yra normalu“ ir „Aš didžiuojuosi savo homoseksualumu“. Pasak jos, šia akcija ji siekė skatinti toleranciją gėjams ir lesbietėms Rusijos Federacijoje.

<...>

10.5. [K]komitetas primena, kad, kaip nurodyta 34-jame bendrajame komentare, „moralės samprata kyla iš daugelio socialinių, filosofinių ir religinių tradicijų; todėl

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

moralės principams apsaugoti nustatyti apribojimai <...> negali būti pagrįsti tik iš vienos tradicijos kylančiais principais“. Tokie apribojimai turi būti vertinami atsižvelgiant į žmogaus teisių universalumą ir nediskriminavimo principą. Šiuo atveju Komitetas pažymi, kad Riazanės srities įstatymo 3.10 straipsnyje nustatyta administracinė atsakomybė už „viešus veiksmus, kuriais siekiama tarp nepilnamečių propaguoti homoseksualumą (lytinį aktą tarp vyrų arba lesbietiškumą)“, bet ne propaguoti heteroseksualumą arba seksualumą apskritai. Remdamasis savo ankstesne praktika, Komitetas primena, kad 26 straipsnyje nustatytas diskriminacijos draudimas apima ir diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos.

10.6. <...> Atkreipdamas dėmesį į tai, kad valstybė, Pakto šalis, remiasi tikslu apsaugoti nepilnamečių moralę, sveikatą, teises ir teisėtus interesus, Komitetas mano, kad valstybė, Pakto šalis, neįrodė, jog teisės į saviraiškos laisvę apribojimas, susijęs su „homoseksualumo propaganda“ (bet ne heteroseksualumo ar seksualumo apskritai propaganda) tarp nepilnamečių, remiasi pagrįstais ir objektyviais kriterijais. Be to, nepateikta jokių įrodymų, kurie leistų teigti, kad egzistuoja tokį skirtingą požiūrį pateisinantys veiksniai.

10.7. Be to, Komitetas mano, kad prie vidurinės mokyklos pastato iškabindama plakatus su užrašais „Homoseksualumas yra normalu“ ir „Aš didžiuojuosi savo homoseksualumu“ autorė neatliko jokių viešų veiksmų, kuriais būtų siekusi įtraukti nepilnamečius į kokią nors konkrečią seksualinę veiklą ar propaguoti kokią nors konkrečią seksualinę orientaciją. Viso labo ji išreiškė savo seksualinę tapatybę ir siekė jos supratimo.

10.8. Nors Komitetas pripažįsta valstybės, Pakto šalies, valdžios institucijų vaidmenį saugant nepilnamečių gerovę, jis pažymi, kad ši valstybė, Pakto šalis, nenurodė, kodėl, atsižvelgiant į šio pranešimo faktines aplinkybes, dėl vieno iš teisėtų tikslų, numatytų Pakto 19 straipsnio 3 dalyje, buvo būtina apriboti autorės teisę į saviraiškos laisvę, remiantis Riazanės srities įstatymo 3.10 straipsniu, už tai, kad ji išreiškė savo seksualinę tapatybę ir siekė jos supratimo, net jei iš tiesų, kaip teigia valstybė, Pakto šalis, ji ketino įtraukti vaikus į diskusiją homoseksualumo klausimais. Todėl Komitetas daro išvadą, kad remiantis dviprasmišku ir diskriminaciniu Riazanės srities įstatymo 3.10 straipsniu autoriui skirta administracinė nuobauda dėl „homoseksualumo propagandos tarp nepilnamečių“ pažeidė jos teises pagal Pakto 19 straipsnio 2 dalį, skaitomą kartu su 26 straipsniu.“

121. 2018 m. liepos 20 d. surengtame 3517-ajame posėdyje JT Žmogaus teisių komitetas priėmė baigiamąsias pastabas dėl Lietuvos ketvirtosios periodinės ataskaitos (CCPR/C/LTU/CO/4), kurių atitinkamose dalyse teigiama (išskirta originale):

„9. Komitetui kelia nerimą išliekantys stereotipiniai požiūriai, prietarai, priešiškus ir diskriminacija lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų atžvilgiu. Prisimindamas ankstesnę rekomendaciją <...>, Komitetas vis dar susirūpinęs tuo, kad tam tikros teisinės priemonės, pavyzdžiui, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, gali būti taikomos (tai gali daryti ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba) siekiant riboti žiniasklaidą ir kitokį turinį, o tai nepagrįstai varžo žodžio laisvę LGBTI klausimais ir prisideda prie diskriminavimo <...>

10. Valstybė, Pakto Šalis, turėtų stiprinti pastangas teisiškai ir praktiškai panaikinti asmenų diskriminaciją seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės pagrindu, užtikrinti, kad teisės aktai nebūtų aiškinami ir taikomi taip, kad

diskriminuotų LGBTI asmenis, ir stengtis nepriimti teisės aktų, kurie trukdytų visapusiškai naudotis Pakte įtvirtintomis teisėmis <...>“

4. JT nepriklausomas ekspertas seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės klausimais

122. Pranešime „Gimę laisvi ir lygūs: seksualinė orientacija, lytinė tapatybė ir lyties požymiai tarptautinėje žmogaus teisių teisėje“ (angl. *Born Free and Equal: Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics in International Human Rights Law*), kurį 2019 m. paskelbė JT nepriklausomas ekspertas seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės klausimais, kiek tai susiję su šia byla, rašoma (nuorodos nepateikiamos):

„Pastaraisiais metais keliose valstybėse buvo priimti arba pateikti svarstyti įstatymai, kuriais siekiama uždrausti arba apriboti viešą diskusiją apie seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę, žmogaus teisių gynėjų ir pilietinės visuomenės organizacijų, kovojančių už LGBT asmenų žmogaus teises, veiklą ir su šiais klausimais susijusius renginius, dažnai prisidengiant „nepilnamečių apsauga“. Šiais dažnai neaiškiai suformuluotais įstatymais savavališkai ribojamos tarptautinėje teisėje įtvirtintos teisės į saviraišką, taikių susirinkimų ir asociacijų laisvę, taip pat teisę gauti informaciją. Be to, jais dažnai kriminalizuojamas teisėtas žmogaus teisių gynėjų darbas ir prisidedama prie bendro pilietinės visuomenės erdvės mažinimo bei nuolatinio LGBT bendruomenės narių, įskaitant jaunuolius, kurie save laiko arba yra laikomi LGBT asmenimis, persekiojimo.

Jungtinių Tautų sutarčių stebėsenos organai ir įgaliotieji ekspertai nuosekliai atmets tokius apribojimus kaip neatitinkančius pirmiau minėtų griežtų tarptautinės žmogaus teisių teisės garantijų, konstatuodami, kad tokie apribojimai, *inter alia*, nėra pagrįsti jokiais patikimais įrodymais, yra nebūtini, neproporcingi, diskriminaciniai ir pažeidžia tarptautinėje teisėje įtvirtintas teises. Pavyzdžiui, įgaliotieji ekspertai išreiškė susirūpinimą dėl apribojimų, įvestų <...> specialiais „prieš propagandą nukreiptais“ įstatymais, ir susijusių pokyčių Kirgizijoje, Moldovos Respublikoje, Rusijos Federacijoje ir Ukrainoje. Byloje *Fedotova prieš Rusiją* Žmogaus teisių komitetas nusprendė, kad nuteisimas už vadinamąją homoseksualumo propagandą tarp nepilnamečių yra teisės į saviraišką laisvę ir vienodą įstatymo apsaugą pažeidimas <...>

Vaiko teisių komitetas pabrėžė, kad tokie teisės aktai toli gražu ne apsaugo nepilnamečius, o iš tikrųjų „skatina LGBTI asmenų, įskaitant vaikus, ir LGBTI šeimų vaikų stigmatizavimą ir diskriminaciją“ ir „skatina išpuolius prieš šalies LGBTI bendruomenę ir jos persekiojimą, įskaitant prievartą ir smurtą, ypač prieš nepilnamečius LGBTI teisių aktyvistus“.

III. LYGINAMOJI TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Europos Tarybos valstybės narės

123. Lyginamosios teisės ataskaitoje, kurią šiai bylai parengė Teismo Tyrimų skyrius, buvo išnagrinėtos nacionalinės teisinės sistemos, reglamentuojančios nepilnamečių, ypač jaunesnio amžiaus vaikų, informavimą apie intymius santykius, įskaitant santykius tarp tos pačios lyties

asmenų, šiose valstybėse: Albanijoje, Austrijoje, Azerbaidžane, Belgijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kroatijoje, Čekijos Respublikoje, Danijoje, Estijoje, Suomijoje, Gruzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Islandijoje, Italijoje, Latvijoje, Lichtenšteine, Liuksemburge, Maltoje, Moldovos Respublikoje, Šiaurės Makedonijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, San Marine, Serbijoje, Slovakijos Respublikoje, Slovėnijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje, Ukrainoje ir Vengrijoje ir Jungtinėje Karalystėje.¹

124. Turimais duomenimis, keturiose valstybėse (Bosnijoje ir Hercegovinoje, Lichtenšteine, Moldovos Respublikoje ir Rumunijoje) nėra įstatymų, taisyklių ar politikos dėl nepilnamečių informavimo apie intymius santykius.

125. Valstybėse, kurios turi atitinkamus įstatymus, taisykles ar politiką, informacija apie intymius santykius paprastai teikiama per švietimo sistemą – pradinėse ir vidurinėse mokyklose. Tokia informacija yra švietimo lytinių santykių, šeimos, sveikatos ar susijusiomis temomis dalis. Amžius, nuo kurio pradedama vaikus mokyti šiomis temomis, įvairiose valstybėse yra skirtingas – nuo 4 iki 11 metų. Nors tokių kursų turinys paprastai apibūdinamas bendrais bruožais, politikoje pabrėžiama, kad mokymas turi atitikti vaikų amžių ir išsivystymo lygį.

126. Šešių valstybių (Vokietijos, Liuksemburgo, Maltos, Ispanijos, Šveicarijos ir Jungtinės Karalystės) teisiniuose dokumentuose yra konkrečių nuostatų dėl informacijos apie įvairių rūšių santykius ir seksualinę orientaciją įtraukimo į atitinkamus kursus. Dešimtyje kitų valstybių su švietimu susijusiuose teisiniuose dokumentuose reikalaujama užtikrinti pagarbą įvairovei, toleranciją ir draudimą diskriminuoti, *inter alia*, dėl lyties ar seksualinės orientacijos (Albanijoje, Kroatijoje, Čekijos Respublikoje, Estijoje, Graikijoje, Islandijoje, Šiaurės Makedonijoje, Norvegijoje, Serbijoje ir Slovėnijoje).

127. Dviejose valstybėse atitinkamuose teisės aktuose daugiausia dėmesio skiriama vyrų ir moterų santykiams, o apie kitų rūšių santykius neužsimenama (Latvijoje ir Lenkijoje), vienoje valstybėje draudžiama platinti informaciją, diskredituojančią šeimos institutą (Azerbaidžane). Tik vienos valstybės įstatymuose yra aiškių nuostatų, pagal kurias informacija apie tos pačios lyties asmenų santykius laikoma žalinga nepilnamečiams ir draudžiama ją platinti nepilnamečiams (Vengrija).²

128. Iš aštuonių valstybių, kurios pateikė informaciją apie knygų ar audiovizualinės medžiagos žymėjimą (Danija, Suomija, Gruzija, Vokietija, Graikija, San Marinas, Slovakijos Respublika ir Šveicarija), nė viena nenurodė, kad leidinys ar laida galėtų būti žymimi kaip kenksmingi tam

¹ Iš pradžių į tyrimo ataskaitą taip pat buvo įtraukta informacija apie Rusijos Federacijos, kuri nuo 2022 m. kovo 16 d. nebėra Europos Tarybos narė, o nuo 2022 m. rugsėjo 16 d. – Konvencijos Aukštoji Susitariančioji Šalis, nacionalinės teisės sistema.

² Tas pats pasakytina ir apie buvusią valstybę narę Rusijos Federaciją, žr. 1 išnašą.

tikroms amžiaus grupėms dėl to, kad juose vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai be seksualinio konteksto.

129. Šveicarijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas įvertino Federalinės Konstitucijos 11 straipsnyje įtvirtintą specialią vaikų ir jaunimo apsaugą byloje dėl sveikatos priežiūros institucijų vykdomos ŽIV ir kitų lytiškai plintančių ligų prevencijos reklaminės kampanijos, kurioje buvo pateikiami nepornografiniai skirtingų lyčių ir tos pačios lyties porų atvaizdai. 2018 m. birželio 15 d. sprendime (2C_601/2016) Federalinis Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad vaizdai nebuvo tokie, nuo kurių reikėtų apsaugoti jaunas žmones. Jis nusprendė:

„[N]egalima abstrakčiai ir nekintamai nustatyti, kas sudaro vaikų ir jaunimo „teisę į specialią apsaugą“; priešingai, reikia atsižvelgti į esamas socialines aplinkybes. Tai galioja ir rengiant oficialią informacinę kampaniją. Būtina atsižvelgti į poveikį, kurį vaikai ir jaunuoliai paprastai patiria, ir į nuostatas, su kuriomis jie neišvengiamai susiduria kasdien.“

B. Kitos valstybės

1. Jungtinės Amerikos Valstijos

130. 2000 m. rugsėjo 20 d. sprendime byloje *Sund prieš Wichita Falls miestą* (121 F. Supp. 2d 530) JAV Šiaurės Teksaso apylinkės teismas (*US District Court for the District of Northern Texas*) išnagrinėjo miesto tarybos priimtą nutarimą, kuriuo leista bet kokiai ne mažiau kaip 300 suaugusių bibliotekos skaitytojų grupei pateikti peticiją, reikalaujant, kad miesto viešoji biblioteka pašalintų tam tikrą knygą iš vaikų skyriaus ir perkeltų ją į suaugusiųjų skyrių. Minėtas nutarimas buvo priimtas kilus visuomenės pasipriešinimui dėl dviejų ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pradinių klasių moksleiviams skirtų knygų, kuriose vaizduojamos tos pačios lyties tėvų šeimos, ir jis buvo pritaikytas šių knygų atžvilgiu, todėl jos buvo pašalintos iš vaikų skyriaus. Teismas nusprendė, kad nutarimas prieštarauja Konstitucijai, konstatavęs, kad tai yra „neleistina turiniu ir požiūriu pagrįsta diskriminacija“. Teismas nusprendė, kad „nėra jokio intereso, juolab įtikinamo, riboti prieigą prie nepadaraus turinio neturinčių, visiškai saugių bibliotekos knygų vien dėl to, kad dauguma nesutinka su jų menama idėja“.

131. 2008 m. sausio 31 d. sprendime byloje *Parker prieš Hurley* (514 F. 3d 87 (2008)) JAV Pirmosios apygardos apeliacinis teismas (*US Court of Appeals for the First Circuit*) išnagrinėjo kelių tėvų pateiktą prašymą, kad mokykla juos iš anksto informuotų apie knygas, kurias jie laiko nepriimtinais dėl religinių priežasčių, ir sudarytų galimybę prašyti atleisti jų vaikus nuo šių knygų skaitymo, kol jie pasieks septintą klasę. Apylinkės teismas buvo atmetęs tėvų ieškinį, ir Apeliacinis teismas šį sprendimą paliko galioti. Teismas pažymėjo, kad viena tėvų grupė prieštaravo, kad jų vaikams darželyje ir pirmoje klasėje būtų pateikiamos dvi knygos, vaizduojančios įvairias šeimas, įskaitant tas, kuriose abu tėvai yra tos pačios lyties. Teismas

pažymėjo, kad knygoje nebuvo propaguojamos homoseksualių asmenų santuokos ar homoseksualumas ir net nebuvo konkrečiai kalbama šiomis temomis, o tik paaiškinta, kad kitų vaikų šeimos gali būti kitokios. Teismas nusprendė, kad teisė laisvai išpažinti savo religiją neapima teisės reikalauti, kad valstybinėse pradinėse mokyklose nebūtų informacijos apie šeimas, kuriose abu tėvai yra tos pačios lyties. Kita tėvų grupė prieštaravo tam, kad antros klasės mokytoja jų sūnaus klasėje skaitytų knygą, kurioje vaizduojama homoseksualių asmenų santuoka ir ja džiaugiamasi. Teismas pripažino, kad minėtoje knygoje buvo aiškiai pritariama homoseksualumui ir homoseksualių asmenų santuokoms ir kad skaitant ją buvo siekiama paveikti moksleivius, kad jie būtų tolerantiški tokioms santuokoms. Tačiau teismas nenustatė „sisteminės indoktrinacijos“ įrodymų ir nusprendė, kad „reikalavimas, kad mokinys perskaitytų tam tikrą knygą, paprastai nepažeidžia religijos laisvės“.

2. Kanada

132. 2002 m. gruodžio 20 d. sprendime byloje *Chamberlain prieš Surrey School District No. 36* (2002 SCC 86, [2002] 4 SCR 710) Kanados Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo mokyklos tarybos atsisakymą patvirtinti tris knygas, kad jos būtų naudojamos per 5–6 metų vaikams skirtas šeimos gyvenimo švietimo pamokas. Knygoje vaizduojamos šeimos, kuriose abu tėvai yra tos pačios lyties, ir tarybos sprendime teigiama, kad knygos sukels ginčų, nes kai kurie tėvai dėl religinių įsitikinimų laiko tos pačios lyties asmenų santykius nepadoriais. Teismas panaikino tarybos sprendimą. Jis, *inter alia*, pažymėjo, kad valstybines mokyklas lankantys vaikai yra iš įvairių tipų šeimų, ir konstatavo:

„Neišvengiamai kai kurie tėvai tam tikrų kitų tipų šeimų kultūrinę ir šeimyninę praktiką laikys moraliai abejotina. Tačiau jei mokykla turi veikti tolerancijos ir pagarbos atmosferoje, <...> nuomonė, kad tam tikras teisėtas gyvenimo būdas yra moraliai abejotinas, negali tapti mokyklos politikos pagrindu. Tėvai neprivalo atsisakyti savo įsipareigojimų ar nuomonės, kad kiti elgiasi netinkamai. Tačiau, jei pagal mokyklos mokymo programą klasėje mokoma apie įvairius šeimos modelius, pasaulietinė mokyklų sistema negali atmesti tam tikrų teisėtų šeimos modelių vien dėl to, kad vienai tėvų grupei jie atrodo moraliai abejotini.“

TEISĖ

I. PRELIMINARUS KLAUSIMAS

133. Teismas iš pradžių pažymi, kad po to, kai pateikė šią peticiją, pareiškėja mirė. Jos motina ir įpėdinė pagal įstatymą Jūratė Meškauskaitė pareiškė pageidavimą tęsti procesą vietoj pareiškėjos. Vyriausybė tam neprieštaravo.

134. Keliose bylose, kuriose pareiškėjas mirė proceso metu, Teismas atsižvelgė į pareiškėjo įpėdinių ar artimųjų šeimos narių prašymus tęsti procesą arba į asmens, norinčio tęsti procesą, nurodytą teisėtą interesą

(žr. *Mraović prieš Kroatiją* (išbraukimas) [DK], Nr. 30373/13, § 23, 2021 m. balandžio 9 d., ir ten nurodytas bylas).

135. Atsižvelgdamas į šios bylos aplinkybes ir į tai, kad Vyriausybė nepateikė prieštaravimų, Teismas mano, kad yra pagrįsta leisti pareiškėjos motinai tęsti procesą.

II. VYRIAUSYBĖS PRIEŠTARAVIMAS, GRINDŽIAMAS DIDELĖS ŽALOS NEBUVIMU

A. Šalių pastabos

1. Vyriausybė

136. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepatyrė didelės žalos, todėl peticija turėtų būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punktą. Ji teigė, kad ginčijamos priemonės nesutrukdyt pareiškėjai skleisti savo idėjų ar dalyvauti viešose diskusijose. Visų pirma, nebuvo uždrausta knyga platinti, o įspėjamieji užrašai buvo tik rekomendacinio pobūdžio – vaikų tėvai, globėjai, mokytojai galėjo jų paprasčiausiai nepaisyti. Be to, antruoju leidimu knyga buvo išleista ir platinama be jokių apribojimų (žr. šio sprendimo 30 punktą). Todėl Vyriausybė teigė, kad pareiškėja nepatyrė jokių didelių neigiamų pasekmių.

137. Be to, ji teigė, kad pagarba žmogaus teisėms neįpareigoja Teismo nagrinėti šią bylą. Vyriausybė teigė, kad byla nebuvo susijusi su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, kaip matyti iš Vilniaus apygardos teismo argumentų (žr. šio sprendimo 56 punktą). Be to, remiantis 2019 m. sausio 11 d. Konstitucinio Teismo nutarimu (žr. šio sprendimo 99 punktą), tos pačios lyties asmenų šeimos santykių vaizdavimas atitinka konstitucinę šeimos sampratą ir negali būti ribojamas pagal Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą.

2. Pareiškėja

138. Pareiškėja nesutiko su Vyriausybės argumentu, kad Teismas neturi nagrinėti bylos. Visų pirma ji teigė, kad 2019 m. gegužės mėn., t. y. po Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimo priėmimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė nagrinėti jos kasacinį skundą, o tai reiškia, kad jis laikė žemesniosios instancijos teismų pateiktą Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto išaiškinimą teisingu. Ji taip pat atkreipė dėmesį, kad Konstitucinio Teismo šeimos sampratos išaiškinimas buvo kvestionuojamas aukščiausiu politiniu lygmeniu – konkrečiai, Lietuvos Respublikos Prezidentas 2021 m. rugsėjį duotame interviu pareiškė, kad jis supranta šeimą kaip sukuriama tik per vyro ir moters santuoką.

B. Teismo vertinimas

139. Teismas mano, kad prieštaravimui, grindžiamam Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punktu, negalima pritarti. Ši peticija dabar nagrinėjama Didžiojoje kolegijoje, nes iš tiesų buvo manoma, kad joje keliami rimti klausimai, turintys įtakos Konvencijos aiškinimui, todėl Antrojo skyriaus kolegija perleido jurisdikciją pagal Konvencijos 30 straipsnį. Todėl Teismas mano, kad 35 straipsnio 3 dalies b punkte nustatytos sąlygos nėra įvykdytos, nes pagarba žmogaus teisėms, kaip jos apibrėžtos Konvencijoje ir jos protokoluose, reikalauja išnagrinėti peticiją iš esmės (žr. *Grzęda prieš Lenkiją* [DK], Nr. 43572/18, § 332, 2022 m. kovo 15 d.).

140. Todėl Vyriausybės prieštaravimas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies b punktą turi būti atmestas.

III. TARIAMAS KONVENCIJOS 10 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

141. Pareiškėja skundėsi, kad laikinas jos knygos platinimo sustabdymas ir vėlesnis jos žymėjimas išpėjamaisiais užrašais buvo motyvuotas tuo, kad knygoje teigiamai vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai. Todėl jis buvo nepateisinamas. Ji rėmėsi Konvencijos 10 straipsniu, kuriame nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įmonių.

2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje yra būtini valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir nešališkumą.“

A. Priimtinas

142. Teismas atkreipia dėmesį, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą. Taip pat Teismas pažymi, kad jis nėra nepriimtinas kokiais nors kitais pagrindais. Todėl jis turi būti pripažintas priimtinu.

B. Esmė*1. Šalių teiginiai***a) Pareiškėja**

143. Pareiškėja teigė, kad knyga buvo jos asmeninės ir profesinės patirties išraiška: ji buvo atvirai homoseksuali, profesionali vaikų rašytoja, už savo kūrybą pelniusi literatūrinių apdovanojimų, be to, ji turėjo savanoriškos veiklos patirties jaunimui skirtoje pagalbos linijoje. Ji parašė šias pasakas siekdama paskatinti vaikus (9–10 metų) būti tolerantiškesnius įvairių mažumų grupių, įskaitant kitokios etninės kilmės, fizinių gebėjimų ir seksualinės orientacijos žmones, atžvilgiu. Knygos tikslas – pagarbiai ir pozityviai pavaizduoti šioms mažumoms priklausančius personažus.

144. Ji teigė, kad tos pačios lyties porų santykiai knygoje buvo aprašyti taip, kaip paprastai pasakose vaizduojami skirtingų lyčių porų santykiai, be jokio prievartinio, smurtinio ar pornografinio turinio.

145. Ji pabrėžė, kad, prieš sutikdamas išleisti knygą, Universitetas išnagrinėjo pasakas ir neturėjo jokių prieštaravimų dėl jų turinio. Tačiau po Seimo narių ir Kultūros ministerijos įsikišimo (žr. šio sprendimo 20 ir 21 punktus) Universitetas nusprendė sustabdyti knygos platinimą ir atšaukė visus neparduotus egzempliorius iš knygynų.

146. Pareiškėjos nuomone, įvairūs faktai rodo, kad Universitetas sustabdė knygos platinimą dėl to, kad joje teigiamai vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai, ir dėl to, kad ji pati yra homoseksuali. Visų pirma, Universitetas priėmė šį sprendimą jos neinformavęs ir negavęs jokio knygos įvertinimo iš ekspertų. Be to, iš įvairių Universiteto atstovų pareiškimų matyti, kad, Universiteto nuomone, tos pačios lyties asmenų santykių vaizdavimas knygoje prieštarauja Universiteto vertybėms ir yra „primityvi ir angažuota homoseksualizmo propaganda“ (žr. šio sprendimo 25 ir 26 punktus).

147. Pareiškėja taip pat teigė, kad 2014 m. balandžio 8 d. ŽEIT išvada buvo parengta nepasikonsultavus su jokiais ekspertais ir nesuteikus jai galimybės pateikti pastabų dėl ŽEIT nuomonės. Remiantis šia išvada, knyga buvo pažymėta įspėjamuoju užrašu, kad ji gali daryti neigiamą poveikį vaikams, – vėlgi nepasitarus su ja.

148. Pareiškėja teigė, kad knygos žymėjimas įspėjamaisiais užrašais buvo tokia pati rimta ir ribojanti priemonė, kaip ir platinimo sustabdymas vieniems metams, nes dėl šių užrašų buvo apribotas knygos platinimas tikslinei auditorijai – 9–10 metų vaikams. Šie užrašai pristatė knygą kaip žalingą jaunesniems nei 14 metų vaikams, ir ji tapo nepatraukli jiems ir jų tėvams. Be to, knygos žymėjimas įspėjamaisiais užrašais buvo tiesioginis pareiškėjos garbės ir orumo pažeidimas, nes ji pati buvo homoseksuali. Be to, įspėjamieji užrašai pavertė knygą diskriminacijos įtvirtinimo priemone, nes jie reiškė, kad tam tikrų mažumų grupių vaizdavimas kenkia vaikams.

149. Pareiškėja neginčijo fakto, kad ginčijamos priemonės buvo pagrįstos įstatymu, t. y. Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu. Tačiau ji teigė, kad ši nuostata pati savaime prisideda prie neteisingo ir diskriminacinio požiūrio bei LGBTI asmenų ir tos pačios lyties porų saviraiškos laisvės ribojimo Lietuvoje. Nors nuostatos formuluotėje nebuvo jokių aiškių nuorodų į seksualinę orientaciją, teleologinė, istorinė ir sisteminė analizė parodo, kad ja siekiama riboti informaciją apie LGBTI asmenis ir tos pačios lyties asmenų santykius. Šiuo atžvilgiu pareiškėja atkreipė dėmesį į nuostatos priėmimo istoriją (žr. šio sprendimo 74–80 punktus) ir Konstitucijos bei Civilinio kodekso nuostatas, į kurias aiškiai daroma nuoroda 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte (žr. šio sprendimo 60 ir 61 punktus). Visų pirma, nuoroda į „kitokią, negu Konstitucijoje ir Civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo sampratą“ leido suprasti, kad 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto tikslas buvo uždrausti arba apriboti informaciją apie LGBTI asmenis ir tos pačios lyties asmenų santykius. Pareiškėja taip pat nurodė, kad šią teisinę nuostatą sukritikavo JT Žmogaus teisių komitetas (žr. šio sprendimo 121 punktą) bei ECRI (žr. šio sprendimo 109 punktą) ir kad Lietuvos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atkreipė dėmesį į tai, kad Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas gali prieštarauti nacionaliniams kovos su diskriminacija teisės aktams (žr. šio sprendimo 100–102 punktus).

150. Be to, pareiškėja teigė, kad 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas visada buvo taikomas tik informacijai apie LGBTI asmenis ir tos pačios lyties asmenų santykius riboti ir kad juo remiasi įvairūs valstybiniai ir nevalstybiniai subjektai, siekdami apriboti diskusijas su LGBTI susijusiais klausimais Lietuvoje. Pavyzdžiui, 2019 m. dėl televizijos laidos apie vaikus auginančias homoseksualių asmenų poras buvo pateikti skundai, kuriuose buvo remiamasi 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu. Pareiškėjos nuomone, tai parodo, kad šia teisės nuostata gali lengvai manipuliuoti bet kas, siekdamas apriboti diskusijas LGBTI temomis. Be to, tai leidžia siekiantiems „apsaugoti tradicines šeimos vertybes“ neigiamai pateikti bet kokią informaciją, kuri skiriasi nuo tradicinės santuokos ir šeimos sampratos. Tokiomis aplinkybėmis, kai tos pačios lyties asmenų santykiai pagal įstatymą suvokiami kaip „nenormalūs“, bet kokia konstruktyvi diskusija apie juos ribojama, o netradicinės šeimos formos gali būti vaizduojamos tik neigiamoje šviesoje.

151. Pareiškėja taip pat teigė, kad jos teisės į saviraiškos laisvę apribojimu nebuvo siekiama teisėto tikslo ir jis nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje, nes knyga neturėjo jokio neigiamo poveikio vaikams, koks bebūtų jų amžius. Pagal Teismo praktiką informacijos apie homoseksualius asmenis ar tos pačios lyties asmenų santykius apribojimai nepriimtini pagal Konvencijos 10 straipsnį. Tokia informacija negali būti laikoma darančia neigiamą poveikį vaikams ar nesuderinama su vyraujančia šeimos samprata; priešingai, ši informacija yra svarbi tinkamam demokratijos veikimui ir

lygybės, įvairovės bei pliuralizmo vertybių skatinimui. Remiantis Teismo išvadamis byloje *Bayev ir kiti prieš Rusiją* (Nr. 67667/09 ir dar 2, §§ 67, 78, 81–83, 2017 m. birželio 20 d.), informacija apie homoseksualius asmenis negali būti ribojama remiantis klaidingais išankstiniais nusistatymais prieš juos, net jei ji pasirodytų šokiruojanti tam tikrai Lietuvos visuomenės daliai.

152. Pareiškėja nurodė, kad įstatymai, ribojantys informacijos apie LGBTI asmenis ir tos pačios lyties asmenų santykius sklaidą, galioja tik mažumoje Europos Tarybos valstybių narių – Lietuvoje, Latvijoje ir Vengrijoje, taip pat vienoje buvusioje valstybėje narėje – Rusijos Federacijoje (žr. šio sprendimo 123 punkto išnašą).

153. Be to, ji teigė, kad knygoje nėra jokio vaikams netinkamo turinio. Ji nesutiko su kaltinimu, kad joje pernelyg atvirai vaizduojamas lytinis potraukis, ir teigė, kad vidaus teismų cituotose dviejų pasakų ištraukose nėra jokių nuogybių, erotikos ar seksualinės prievartos (žr. šio sprendimo 51 ir 56 punktus). Tokie žodžiai kaip „mylėti“ ir „apkabinti“ tik rodo personažų abipusį rūpestį ir meilę. Gerai žinomose tradicinėse pasakose, tokiose kaip „Gražuolė ir pabaisa“ ar „Snieguolė“, taip pat vaizduojamos įsimylėjusių žmonių poros, aprašomi jų bučiniai. Tačiau, pareiškėjos žiniomis, Lietuvos valdžios institucijos niekada nebuvo pripažinusios, kad pasakos, kuriose vaizduojamos skirtingų lyčių poros, yra netinkamos vaikams. Ji taip pat teigė, kad teismai neteisingai išaiškino pasaką „Apie karalaitę, batsiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“. Tai, kad po nakties batsiuvio duktė atrodė „liūdna ir išblyškusi“, buvo aiškinama kaip užuomina apie seksualinius santykius, nors pasakoje aišku, kad batsiuvio duktė buvo liūdna ir išblyškusi dėl to, kad pasiilgo savo brolių, kurie buvo paversti lakštingalomis (žr. šio sprendimo 17 punktą).

154. Pareiškėja taip pat teigė, kad Nepilnamečių apsaugos įstatyme yra kitų nuostatų, kuriomis siekiama apriboti seksualinio pobūdžio informaciją (žr. šio sprendimo 82 punktą). Taigi, jei nacionalinės institucijos ir teismai iš tiesų būtų manę, kad knyga yra seksualinio pobūdžio, jie turėjo remtis tomis nuostatomis, tačiau to nepadarė. Pareiškėjos nuomone, nacionalinės institucijos sugalvojo tariamai nediskriminacinę priežastį ginčijamoms priemonėms pagrįsti, tuo akivaizdžiai bandydamos pakeisti pirminę apribojimų priežastį ir iškraipydamos dviejų pasakų turinį.

b) Vyriausybė

155. Vyriausybė teigė, kad svarbu nustatyti šios bylos apimtį. Jos nuomone, byla yra susijusi su vienu siauru klausimu: nuo kokio amžiaus vaikams reikėtų patarti skaityti pareiškėjos knygą – nuo 9–10 metų, kaip pageidavo pareiškėja, ar nuo 14 metų, kaip rekomendavo valdžios institucijos. Vyriausybė teigė, kad sprendžiant šį klausimą valstybei turėtų būti suteikta plati vertinimo laisvė.

156. Ji taip pat teigė, kad knyga buvo išleista be jokių kliūčių ar apribojimų. Be to, šios knygos platinimas niekada nebuvo visiškai

nutrauktas – sustabdžius jos platinimą, ją ir toliau buvo galima gauti viešosiose bibliotekose (žr. šio sprendimo 22 punktą), kurį laiką ji buvo laisvai prieinama internete, o netrukus pasirodė antrasis leidimas (žr. šio sprendimo 29 punktą). Dėl įspėjamųjų užrašų Vyriausybė teigė, kad jie tik informacinio pobūdžio. Todėl tėvai, globėjai, mokytojai ir bibliotekos galėjo jų nepaisyti ir skatinti jaunesnius nei 14 metų vaikus skaityti šią knygą. Iš tiesų kai kurios bibliotekos nusprendė šiais užrašais knygos nežymėti (žr. šio sprendimo 30 punktą).

157. Vyriausybė taip pat teigė, kad sustabdyti platinimą nereikalavo ir nerekomendavo jokios institucijos, Universitetas tai padarė savo iniciatyva (žr. šio sprendimo 22 punktą). Be to, tai, kad kitos leidyklos išleisto antrojo leidimo egzemplioriai nebuvo pažymėti jokiais užrašais (žr. šio sprendimo 30 punktą), taip pat įrodo, kad šių priemonių imtasi Universiteto iniciatyva.

158. Teismo posėdyje Vyriausybė patikslino, kad, ŽEIT pateikus savo rekomendaciją (žr. šio sprendimo 23 punktą), Universitetas galėjo pasirinkti, ar knygas pažymėti užrašu „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“, ar indeksu „N-14“.

159. Be to, Vyriausybė teigė, kad šioje byloje neturėtų būti *in abstracto* vertinamas Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto suderinamumas su Konvencija. Jos nuomone, net ir pripažinus, kad tuo metu, kai prasidėjo vidaus teismo procesas, ši nuostata galėjo būti laikoma „diskriminacine“, tai ištaisė Konstitucinis Teismas, 2019 m. sausio 11 d. nutarime konstatavęs, kad konstitucinė šeimos samprata yra neutrali lyties požiūriu (žr. šio sprendimo 99 punktą). Vyriausybė teigė, kad Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas turi būti aiškinamas pagal Konstitucinio Teismo praktiką. Todėl priėmus minėtą nutarimą tos pačios lyties asmenų santykių vaizdavimas negali būti laikomas prieštaraujančiu konstitucinei šeimos sampratai ir negali būti ribojamas pagal 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą.

160. Vyriausybė taip pat pripažino, kad kai kurie ŽEIT ir žemesniosios instancijos teismų pateikti argumentai rodo tam tikrą „diskriminacinį požiūrį“ į tos pačios lyties asmenų šeimas. Tačiau ji teigė, kad šiuos „apgailėstautinus trūkumus“ ištaisė aukštesniosios instancijos teismai. Pirma, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, grąžindamas bylą nagrinėti iš naujo, išsamiai išvardijo Teismo praktikoje įtvirtintus principus pagal Konvencijos 10 ir 14 straipsnius ir pabrėžė, kad skirtumai, pagrįsti tik seksualinės orientacijos aplinkybėmis, yra nepriimtini (žr. šio sprendimo 41 punktą). Antra, Vilniaus apygardos teismas, kuris buvo paskutinis vidaus teismas, išnagrinėjęs bylą iš esmės, atliko būtinumo ir proporcingumo įvertinimą ir nustatė, kad ginčijamos priemonės yra pagrįstos atsižvelgiant į geriausius vaikų interesus. Minėtas teismas savo sprendimo negrindė Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu ir nesirėmė šeimos samprata, nes tuo metu Konstitucinis Teismas jau buvo nustatęs, kad konstitucinė šeimos samprata yra neutrali lyties požiūriu.

161. Vyriausybė teigė, kad Vilniaus apygardos teismas ginčijamas priemonės pripažino pagrįstomis ne dėl to, kad knygoje teigiamai vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai, o dėl formos, kuria šie santykiai buvo pateikti, t. y. dėl to, kad knygoje buvo per daug kūniškos meilės elementų, kad ji būtų tinkama 9–10 metų vaikams (žr. šio sprendimo 56 punktą). Ji teigė, kad tradicinėse pasakose nėra jokių lytinės aistros elementų, o pasakoje „Apie karalaitę, batiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ nukrypta nuo šios tradicijos ir rašoma apie dvi jaunas moteris, kurios naktį po vestuvių miegojo viena kitos glėbyje. Vyriausybė teigė, kad žodžiai „pirma naktis“ paprastai suprantami kaip pirmą naktį po vestuvių, kai poros lytiškai santykiauja.

162. Vyriausybė taip pat teigė, kad pasakose galima suprasti, jog tikrą meilę gali patirti tik tos pačios lyties asmenys, o skirtingų lyčių poros turi tik du tikslus – susilaukti vaikų ir paveldėti turtą (ji rėmėsi vieno iš pasakos personažų – karaliaus išsakytais žodžiais, žr. šio sprendimo 17 punktą). Vyriausybės nuomone, nors ir svarbu apsaugoti tos pačios lyties poras, tai negali lemti heteroseksualių asmenų ir šeimų „įžeidinėjimo“, „žeminimo“ ar „menkinimo“ arba „tos pačios lyties šeimų propagavimo“. Į šį aspektą dėmesį atkreipė Vilniaus apygardos teismas, konstatuodamas, kad pati pareiškėja galimai siekė diskriminuoti kitokias vertybes išpažįstančius asmenis (žr. Vilniaus apygardos teismo nutarties 60 punktą, cituojamą šio sprendimo 56 punkte).

163. Vyriausybė pateikė Teismui vaikų ir paauglių psichiatro-psichoterapeuto išvadą, kurią ji užsakė šiai bylai ir kuri buvo pateikta 2022 m. vasario mėn. Išvadoje nurodyta, kad pasaka „Apie karalaitę, batiuvio dukterį ir dvylika brolių, lakštingalom giedančių“ neatitinka jaunesnių nei 14 metų vaikų vystymosi poreikių, nes, *inter alia*, joje „pernelyg emociškai aprašomi tos pačios lyties asmenų santykiai“, o tai nėra būdinga tradicinėms pasakoms, ir „nuvertinami ir menkinami heteroseksualių šeimų emociniai ryšiai“. Dėl pasakos „Kaip karaliaus sūnūs išminties ieškojo“ ekspertas nustatė, kad joje „nėvienodai vaizduojami heteroseksualūs ir homoseksualūs santykiai“, ir tai gali sutrikdyti vaiko teisingumo bei lygybės pojūtį.

164. Vyriausybė taip pat atkreipė dėmesį į įvairius teisinius ir socialinius pokyčius šalyje, kurie, jos nuomone, rodo, kad Lietuvos visuomenė tampa tolerantiškesnė tos pačios lyties asmenų santykiams. Į nacionalinę mokyklų mokymo programą buvo įtrauktas mokymas apie skirtingas seksualines orientacijas ir pagarbos kiekvienam žmogui, nepaisant jo seksualinės orientacijos, svarbą, tačiau toks mokymas prasideda nuo 12 ar 13 metų, taigi šiek tiek vėliau, nei pageidavo pareiškėja. Be to, 2019 m. be jokių apribojimų buvo transliuojama televizijos laida apie vaikus auginančias homoseksualias poras – Vyriausybė teigė, kad šioje laidoje, priešingai nei pareiškėjos knygoje, nebuvo seksualinio turinio. Taip pat po Teismo sprendimo byloje *Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą* (Nr. 41288/15, 2020 m. sausio 14 d.) įvyko svarbus pokytis nacionalinių valdžios institucijų praktikoje, ir jos dabar imasi

visų reikiamų priemonių, kad ištirtų galimus neapykantą dėl seksualinės orientacijos kurstančios kalbos atvejus. Be to, 2021 m. administraciniai teismai apgynė „Pride“ eitynių organizatorių teisę surengti šį renginį.

165. Galiausiai Vyriausybė teigė, kad nuo 2014 m. Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas nebuvo taikomas informacijos apie LGBTI klausimus teikimui riboti, o 2017 m. ŽEIT išleido gaires, kuriomis draudžiama bet kokia diskriminacija dėl, *inter alia*, seksualinės orientacijos žymint informaciją įspėjamaisiais užrašais ar amžių nurodančiais indeksais.

2. Į bylą įstojusių trečiųjų šalių pareiškimai

- a) **Lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų asociacijos Europos padalinys (ILGA-Europe), organizacija ARTICLE 19 ir profesorius David Kaye**

166. ILGA-Europe, ARTICLE 19 ir profesorius David Kaye (buvęs JT specialusis pranešėjas teisės į nuomonės ir saviraiškos laisvę užtikrinimo ir apsaugos klausimais) savo bendrose pastabose teigė, kad užrašai ir perspėjimai, kuriais knyga pažymima kaip daranti neigiamą poveikį, gali apriboti prieigą prie tokios knygos, nes taip mažinamas jos prieinamumas knygynuose ir bibliotekose ir potencialūs pirkėjai atgrasomi nuo jos pirkimo ten, kur ja prekiaujama. Į bylą įstojusios šalys rėmėsi 2016 m. nevyriausybinių organizacijų „PEN America“ atliktu tyrimu apie knygų apskundimą ir draudimą Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuriame nustatyta, kad daugelis bibliotekininkų, mokytojų ir mokyklų vadovų pripažino, jog atsisako užsakyti tam tikras knygas, nes baiminasi, kad jų turinys kam nors gali pasirodyti nepriimtinas. Tai ypač pasakytina apie knygas, kurias parašė arba kurios buvo apie nebaltaodžius, LGBTI asmenis arba neįgaliuosius, nes būtent dėl tokių knygų buvo gaunama daugiausia skundų. Į bylą įstojusios šalys teigė, kad knygos žymėjimas įspėjamuoju užrašu sustiprintų tokias baimes.

167. Jos teigė, kad knygų žymėjimas įspėjamaisiais užrašais gali būti pateisinamas, jei jie neutralaus pobūdžio, pavyzdžiui, kai nurodomas literatūrinis žanras, arba jei įspėjamųjų užrašų poreikis tinkamai įrodytas, pavyzdžiui, tais atvejais, kai knygoje yra atvirų smurto scenų. Tačiau, jei įspėjamuoju užrašu perspėjama apie asmenis, priklausančius pagal tarptautinę teisę nuo diskriminacijos saugomoms grupėms, tai savaime turėtų sukelti įtarimą, atsižvelgiant į diskriminacinių saviraiškos apribojimų neteisėtumą.

168. Be to, įstojusios į bylą šalys teigė, kad kūrinio pažymėjimas kaip žalingo vaikams dėl LGBTI turinio turėjo diskriminacinį tikslą, kuris negali būti laikomas teisėtu pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį. Jos taip pat pabrėžė vaikų teisę gauti informaciją jų amžių ir gebėjimus atitinkančia forma, taip pat teisę susipažinti su įvairiais požiūriais, kad galėtų susidaryti savo nuomonę ir įsitikinimus; šiuo atžvilgiu jos rėmėsi JT Vaiko teisių

komiteto ir JT specialiojo pranešėjo dėl teisės į nuomonės ir saviraiškos laisvę užtikrinimo ir apsaugos priimtais dokumentais.

169. Galiausiai įstojusios į bylą šalys teigė, kad vyriausybės, LGBTI turinį žyminčios užrašais ir išpėjimais, prisideda prie nuolatinės LGBTI bendruomenės stigmatizacijos ir socialinės atskirties. Jos atkreipė dėmesį į 2014 m. Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro pastabas, pateiktas po ES pagrindinių teisių agentūros atlikto tyrimo, kuriose konstatuota, kad LGBTI vaikai dažnai patiria patyčias ir smurtą mokykloje, namuose ir internete. Be to, remiantis JT nepriklausomo eksperto, atsakingo už apsaugą nuo smurto ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės, ataskaita, LGBTI mokinių ir LGBTI tėvų vaikų išnaudojimą švietimo įstaigose dar labiau sustiprina neigiamas seksualinės ir lytinės įvairovės vaizdavimas ir (arba) jos trūkumas mokymo medžiagoje.

b) Draugija „Háttér“

170. Vengrijoje įsteigta LGBTQI teisių gynėjų draugija „Háttér“ teigė, kad šioje byloje nagrinėjamos priemonės atspindi platesnį Susitariančiosiose Valstybėse paplitusį reiškinį, kai priimami įstatymai, pagal kuriuos, tariamai siekiant apsaugoti vaikus, baudžiama už informaciją apie seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę, ji cenzūruojama ar net uždraudžiama. Draugija teigė, kad tokie apribojimai ne tik daro poveikį saviraiškos laisvei, nes neišvengiamai turi atgrasomąjį poveikį, bet ir stigmatizuoja bet kokio amžiaus LGBTQI asmenis, riboja tėvų teisę užtikrinti vaikų auklėjimą pagal savo įsitikinimus ir riboja vaikų teisę gauti išsamią ir jų amžių atitinkančią informaciją apie lytiškumą, lytinę ir reprodukcinę sveikatą.

171. Į bylą įstojusi šalis teigė, kad, nepaisant Teismo sprendimo byloje *Bayev ir kt.* (minėta pirmiau), įstatymai dėl „homoseksualumo propagandos“ buvo svarstomi keliose kitose Susitariančiosiose Valstybėse, t. y. Latvijoje, Moldovoje, Ukrainoje ir Lenkijoje. Be to, 2021 m. Vengrijos parlamentas priėmė kovos su pedofilija ir vaikų apsaugos įstatymą, kuriame įtvirtintas draudimas komercinėje reklamoje ir žiniasklaidoje nepilnamečiams iki 18 metų pateikti bet kokią turinį, kuriame „skatinamas arba vaizduojamas nukrypimas nuo lytį gimimo metu atitinkančios tapatybės, lyties keitimas arba homoseksualumas“. Vadovaudamosi šiuo įstatymu, Vengrijos valdžios institucijos pažymėjo LGBTQI personažus vaizduojančią vaikams skirtą knygą išpėjamuoju užrašu, kad joje aprašomas „tradicinių lyčių vaidmenų neatitinkantis elgesys“.

172. Į bylą įstojusios šalies teigimu, įvairūs tarptautiniai dokumentai ir apklausos parodė, kad LGBTQI vaikai, taip pat vaikai iš LGBTQI šeimų dažnai yra stigmatizuojami, iš jų tyčiojasi, jie patiria diskriminaciją ir smurtą. Ji teigė, kad teisės normos, pagal kurias reikalaujama bet kokią turinį LGBTQI temomis žymėti kaip žalingą vaikams, trukdo jiems gauti svarbią informaciją, daro juos labiau pažeidžiamus dėl patyčių ir smurto ir verčia juos slėpti savo seksualinę orientaciją ar lytinę tapatybę. Ji taip pat pabrėžė

įvairiuose tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintą valstybių pareigą suteikti vaikams visapusišką lytinį švietimą, kuris yra labai svarbus jų lytinei ir reprodukinei sveikatai ir gyvybiškai svarbus siekiant užkirsti kelią LGBTQI jaunimo stigmatizavimui.

173. Galiausiai įstojusi į bylą šalis teigė, kad teisės aktai ir priemonės, ribojančios saviraišką su LGBTQI susijusiomis temomis, ne tik turi didelį atgrasomąjį poveikį tokiai saviraiškai, bet ir sukuria aplinką, kurioje LGBTQI asmenų socialinė atskirtis ir diskriminacija laikoma vyriausybės remiamu elgesiu. Tokios priemonės rodo akivaizdų norą pakenkti seksualinėms ir lyčių mažumoms, o tai akivaizdžiai nesuderinama su Konvencijos esme ir vertybėmis. Ji teigė, kad geriausias būdas kovoti su tokiais priemonėmis būtų aiškus Teismo patvirtinimas, kad Susitariančiosios Valstybės turi pozityvią pareigą susilaikyti nuo tyčinio žalos darymo asmenims dėl jų seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės.

3. Teismo vertinimas

a) Ar ginčijamos priemonės gali būti priskiriamos valstybei atsakovei?

174. Iš pradžių Teismas pažymi, kad ginčijamas priemonės, t. y. laikiną knygos platinimo sustabdymą ir vėlesnį jos pažymėjimą įspėjamaisiais užrašais, taikė Lietuvos edukologijos universitetas, kuris yra viešosios teisės subjektas (žr. šio sprendimo 13 ir 64 punktus), nors ir turintis nemažą autonomiją pagal nacionalinę teisę (žr. 60 ir 65 punktus).

175. Be to, vidaus procese Universitetas nurodė, kad ginčijamų priemonių ėmėsi siekdamas laikytis Nepilnamečių apsaugos įstatymo reikalavimų (žr. šio sprendimo 36, 47 ir 54 punktus). Teismas pažymi, kad netrukus po knygos išleidimo Universitetas gavo laišką iš kelių Seimo narių, kurie išreiškė susirūpinimą dėl knygos turinio (žr. šio sprendimo 21 punktą). Be to, ŽEIT – institucija, kuriai pavesta prižiūrėti, kaip įgyvendinamas Nepilnamečių apsaugos įstatymas (žr. šio sprendimo 85 punktą), nustatė, kad knygoje yra neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto prasme ir rekomendavo ją pažymėti įspėjamaisiais užrašais (žr. šio sprendimo 23 punktą). Nors atrodo, kad pagal vidaus teisę ŽEIT išvada nebuvo laikoma teisiškai privaloma Universitetui (žr. šio sprendimo 41 punktą), Vyriausybė pripažino, kad po šios išvados pateikimo Universitetas turėjo vienintelį pasirinkimą – pažymėti knygą įspėjamuoju užrašu arba indeksu „N-14“ (žr. šio sprendimo 158 punktą). Teismas taip pat pažymi, kad vidaus teisėje numatyta administracinė atsakomybė visiems, kurie skelbia ar platina informaciją, laikomą žalinga vaikams, nesilaikydami žymėjimo reikalavimų (žr. šio sprendimo 89 ir 90 punktus; taip pat žr. šio sprendimo 39 punktą, kuriame išdėstytos ŽEIT pastabos šiuo klausimu, pateiktos vidaus procese). Galiausiai Teismas pažymi, kad ginčijamas priemonės išnagrinėjo ir patvirtino vidaus teismai.

176. Šiomis aplinkybėmis Teismas yra įsitikinęs, kad priemonių prieš pareiškėjos knygą ėmėsi viešosios teisės subjektas, be to, jas tiesiogiai nulėmė vidaus teisės aktai (žr. šio sprendimo 82 ir 89–92 punktus), taip pat kelių kitų valdžios institucijų įsikišimas (žr., *mutatis mutandis*, *Novoseletskiy prieš Ukrainą*, Nr. 47148/99, §§ 80–82, ECHR 2005-II (ištraukos); *Gawlik prieš Lichtenšteiną*, Nr. 23922/19, § 48, 2021 m. vasario 16 d., ir ten nurodytas bylas). Tai, kad šalies valdžios institucijos nesiėmė jokių priemonių prieš kitą leidėją, kuris išleido ir platino antrąją knygos leidimą be įspėjamųjų užrašų (žr. šio sprendimo 30 punktą), nėra pakankamas pagrindas paneigti išvadą, kad tokie užrašai buvo privalomi pagal įstatymą.

177. Todėl Teismas nusprendė, kad šios priemonės priskirtinos valstybei atsakovei.

b) Ar teisės buvo apribotos?

178. Dabar Teismas turi patikrinti, ar ginčijamos priemonės buvo pareiškėjos saviraiškos laisvės apribojimas, pasireiškęs „formalumu, sąlygų, apribojimų ar sankcijų“ forma. Siekiant atsakyti į šį klausimą, priemonių taikymo sritis turi būti nustatyta vertinant jas bylos faktų ir atitinkamų teisės aktų kontekste (žr. *Wille prieš Lichtenšteiną* [DK], Nr. 28396/95, § 43, ECHR 1999-VII).

179. Vyriausybė tvirtino, kad priemonės, kurių buvo imtasi knygos atžvilgiu, buvo gana riboto pobūdžio ir apimties (žr. šio sprendimo 156 ir 157 punktus). Šiuo atžvilgiu Teismas pakartoja savo nuoseklią poziciją, kad tai, jog sankcija buvo minimali, nereiškia, kad atitinkamos priemonės negalima laikyti apribojimu Konvencijos 10 straipsnio prasme (žr. *Godlevskiy prieš Rusiją*, Nr. 14888/03, § 36, 2008 m. spalio 23 d.; *Kula prieš Turkiją*, Nr. 20233/06, § 39, 2018 m. birželio 19 d.). Šioje byloje Teismas mano, kad ginčijamos priemonės buvo pareiškėjos saviraiškos laisvės apribojimas dėl šių priežasčių.

180. Pirma, Teismas pažymi, kad knygos platinimas buvo sustabdytas vieniems metams, per kuriuos ji buvo pašalinta iš knygynų (žr. šio sprendimo 22 ir 31 punktus). Nors knygą ir toliau buvo galima gauti viešosiose bibliotekose ir kurį laiką internete, Teismas mano, kad knygos atšaukimas iš knygynų, kuriuose ji anksčiau buvo parduodama, tikrai sumažino jos prieinamumą skaitytojams.

181. Antra, vertindamas įspėjamųjų užrašų poveikį, Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad pareiškėjos knyga buvo skirta skaityti 9–10 metų vaikams (žr. šio sprendimo 143 punktą). Iš tiesų knyga parašyta vaikams patrauklia kalba ir stiliumi, ir galima daryti prielaidą, kad sulaukę 14 metų paaugliai apskritai gerokai mažiau domisi pasakomis. Be to, įspėjamuosiuose užrašuose atsispindėjo ŽEIT padaryta išvada, kad kai kurie jos turinio elementai gali būti žalingi vaikams, kaip numatyta atitinkamuose teisės aktuose (žr. šio sprendimo 23 punktą). Teismo nuomone, nors įspėjamieji užrašai buvo rekomendacinio pobūdžio, tėvai ir globėjai galėjo pasitikėti

atitinkamos valdžios institucijos atliktu knygos turinio vertinimu. Atsižvelgdamas į tai, kad panašiais įspėjamaisiais užrašais žymima, be kita ko, informacija, kurioje yra smurto, sekso scenų arba skatinama vartoti narkotikus ar žaloti save (žr. šio sprendimo 82 punktą), Teismas mano, kad įspėjamieji užrašai galėjo įtikinti nemažą skaičių tėvų ir globėjų neleisti vaikams iki 14 metų skaityti šios knygos, ypač atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje vis dar vyrauja stereotipinės nuostatos, išankstinis nusistatymas, priešiškus ir diskriminacija LGBTI bendruomenės atžvilgiu (žr. atitinkamas tarptautines ataskaitas ir apklausas, aprašytas šio sprendimo 115–117 ir 121 punktuose; taip pat žr. trečiųjų šalių pareiškimus šio sprendimo 166 punkte). Todėl Teismas mano, kad knygos pažymėjimas kaip žalingos tai amžiaus grupei, kuriai ji buvo skirta, paveikė pareiškėjos galimybę laisvai skleisti savo idėjas.

182. Trečia, Teismas mano, kad apribojimai, taikomi vaikiškai knygai, kurioje vaizduojamos įvairios mažumos, ypač jos paženklinimas kaip žalingos jaunesniems nei 14 metų vaikams, paveikė pareiškėjos, kaip pripažintos vaikų knygų autorės, reputaciją ir galėjo atimti jai ir kitiems autoriams norą leisti panašią literatūrą, t. y. turėti atgrasomąjį poveikį (žr., *mutatis mutandis*, *Godlevskiy*, minėta pirmiau, § 36).

183. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teismas daro išvadą, kad knygos platinimo sustabdymas vieniems metams, po kurio buvo nuspręsta atnaujinti jos platinimą su įspėjamaisiais užrašais pagal teisės aktų reikalavimus, buvo pareiškėjos saviraiškos laisvės apribojimas.

c) Apribojimo teisėtumas

184. Šalys neginčijo to, kad apribojimai buvo pagrįsti nacionalinės teisės aktu, t. y. Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu.

185. Šioje nuostatoje kalbama apie informaciją, „kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata“ (žr. šio sprendimo 82 punktą). Teismas pažymi, kad kai kurios iš šių sąvokų yra gana neaiškios. Visų pirma tame pačiame įstatyme pateikta „skatinimo“ sąvokos apibrėžtis (žr. šio sprendimo 83 punktą) pakankamai nepaaiškina, ar vien homoseksualumo arba tos pačios lyties asmenų santykių paminėjimo pakanka, kad būtų taikomas 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas (taip pat žr. šio sprendimo 150 punkte pateiktą pareiškėjos argumentą, kad įstatymas suformuluotas taip, kad jo reikalavimus atitiktų tik negatyvus tos pačios lyties asmenų santuokos vaizdavimas).

186. Vis dėlto Teismas laikosi nuomonės, kad įstatymo kokybės klausimas yra antraeilis, palyginti su ginčijamų priemonių pagrįstumo pareiškėjos atveju klausimu (žr., *mutatis mutandis*, *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 63–64; *UAB „Sėkmdienis“ prieš Lietuvą*, Nr. 69317/14, § 68, 2018 m. sausio 30 d.). Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, ir tai, kad šalys nepateikė jokių argumentų dėl įstatymo prieinamumo ar numatomumo,

Teismas pripažįsta, kad šios priemonės turėjo teisinį pagrindą pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį.

d) Teisėtas tikslas

187. Šalys nesutarė dėl ginčijamomis priemonėmis siekiamo tikslo. Nors pareiškėja teigė, kad šiomis priemonėmis buvo siekiama neleisti vaikams susipažinti su pozityviai vaizduojamais tos pačios lyties asmenų santykiais (žr. šio sprendimo 146, 149–151 ir 154 punktus), Vyriausybė užginčijo šį argumentą ir teigė, kad apribojimų tikslas nebuvo susijęs su dviejų pasakų personažų seksualine orientacija (žr. šio sprendimo 161 ir 162 punktus).

188. Todėl Teismas visų pirma nustatys apribojimo tikslą, o po to įvertins, ar šis tikslas gali būti laikomas „teisėtu“ Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies prasme.

(i) Apribojimo tikslas

189. Vyriausybė teigė, kad ginčijamomis priemonėmis buvo siekiama dvejopo tikslo: pirma, apsaugoti vaikus nuo pernelyg atviro seksualinio turinio (žr. šio sprendimo 161 punktą), antra, apsaugoti juos nuo turinio, kuriuo „propaguojami“ tos pačios lyties asmenų santykiai, pateikiant juos kaip vertingesnius už skirtingų lyčių santykius, taip pat „įžeidžiant“, „žeminant“ ar „menkinant“ pastaruosius (žr. šio sprendimo 162 punktą). Pasak Vyriausybės, šiuos du tikslus galima išvelgti Vilniaus apygardos teismo motyvuose, kuriais buvo ištaisyti tam tikri „apgailėstautini trūkumai“ žemesniosios instancijos teismo ir ŽEIT sprendimuose (žr. šio sprendimo 159–162 punktus). Teismas paeiliui aptars kiekvieną iš Vyriausybės nurodytų tikslų.

190. Pirmiausia dėl tariamai seksualiai atviro vienos iš dviejų pasakų pobūdžio Vyriausybė rėmėsi Vilniaus apygardos teismo išvadamis, kad fragmente apie karalaitę ir batsiuvio dukterį, miegančias viena kitos glėbyje naktį po vestuvių, kūniška meilė pavaizduota pernelyg atvirai vaikams (žr. šio sprendimo 56 punktą). Tačiau Teismas nemato priežasties, kodėl aptariamas fragmentas (žr. šio sprendimo 17 punktą) galėtų būti vertinamas kaip seksualiai atviras.

191. Be to, Teismas pažymi, kad Nepilnamečių apsaugos įstatyme yra kelios nuostatos, kuriose kalbama apie erotinio pobūdžio informaciją arba informaciją, skatinančią seksualinius santykius (4 straipsnio 2 dalies 4 ir 15 punktai, žr. šio sprendimo 82 punktą). Tačiau šiomis nuostatomis nė viena iš bylos šalių ar dalyvių nesirėmė nė viename vidaus proceso etape; remtasi tik 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu (žr. šio sprendimo 23, 48 ir 54 punktus). Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, gražinęs bylą nagrinėti iš naujo, ir Vilniaus miesto apylinkės teismas, kuris išnagrinėjo gražintą bylą kaip pirmosios instancijos teismas, taip pat rėmėsi 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu,

o ne kokia nors nuostata dėl seksualinio turinio (žr. šio sprendimo 41 ir 51 punktus).

192. Tariamai atvirą vienos iš pasakų seksualinį pobūdį pirmą kartą paminėjo Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka. Tačiau šis teismas nepakeitė ginčijamų priemonių teisinio pagrindo ir nenurodė, kokia įstatymo nuostata, jei ne 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu, šios priemonės galėjo būti grindžiamos. Be to, Vilniaus apygardos teismas citavo ŽEIT, išnagrinėjusios pasakas tik 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto požiūriu, išvadas, ir nepaneigė, nesukritikavo žemesniosios instancijos teismo, kuris šias pasakas taip pat pripažino nesuderinamomis su 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu, argumentų (žr. šio sprendimo 56 punktą).

193. Tokiomis aplinkybėmis Teismas negali sutikti su Vyriausybės argumentu, kad ginčijamų priemonių tikslas buvo apsaugoti vaikus nuo seksualiai atviros informacijos.

194. Dėl antrojo Vyriausybės nurodyto tikslo, t. y. apsaugoti vaikus nuo informacijos, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip vertingesni už skirtingų lyčių santykius, Teismas mano, kad darydamas tokią išvadą Vilniaus apygardos teismas (žr. šio sprendimo 56 punktą) nepateikė tinkamų motyvų, kad pagrįstų, kodėl jis pasakas vertino kaip „skatinančias“ ar „propaguojančias“ vienos rūšies santykius, teikiant jiems pirmenybę prieš kitus, o ne kaip siekiančias paskatinti priimti įvairių tipų šeimas. Nei papildomi argumentai, kuriuos Vyriausybė pateikė šio proceso metu, nei eksperto nuomonė, kurią Vyriausybė pateikė prieš pat viešą posėdį (žr. šio sprendimo 162 ir 163 punktus), nėra labiau įtikinantys šiuo atžvilgiu. Iš tiesų, kaip kelis kartus teigė pareiškėja ir kaip bent jau netiesiogiai pripažino Universitetas ir Kultūros ministerija tuo metu, kai knyga buvo išleista, ja buvo siekiama skatinti toleranciją ir įvairių marginalizuotų socialinių grupių priėmimą (žr. šio sprendimo 13, 19 ir 26 punktus). Knygoje buvo įvairių tautinių grupių, skirtingo fizinio ir protinio pajėgumo, įvairiomis socialinėmis ir materialinėmis sąlygomis gyvenančių personažų, kurie visi buvo vaizduojami kaip rūpestingi ir verti meilės (žr. šio sprendimo 15 punktą). Todėl Teismas mano, kad Vyriausybės teiginys, jog pareiškėja siekė „įžeisti“, „pažeminti“ ar „sumenkinti“ skirtingų lyčių asmenų santykius, nėra pagrįstas knygos turiniu.

195. Teismas taip pat pažymi, kad iš 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto priėmimo istorijos matyti, jog, nepaisant to, kad šioje nuostatoje konkrečiai neužsimenama apie seksualinę orientaciją, pagrindinis įstatymo priėmimo ketinimas buvo apriboti informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius. Po nesėkmingo bandymo 2006 m. į Nepilnamečių apsaugos įstatymą įtraukti nuostatą, pagal kurią žalinga vaikams būtų pripažinta informacija, „susijusi su tos pačios lyties asmenų lytinių santykių skatinimu“ (žr. šio sprendimo 69 punktą), 2007–2009 m. buvo pateikti dar keli pasiūlymai apriboti informaciją, kuria „agituojama už homoseksualius, biseksualius ar poligaminius santykius“ arba kuria „propaguojami homoseksualūs,

biseksualūs ar poligaminiai santykiai“ (žr. šio sprendimo 72 punktą). Pastarajai formuluotei galiausiai pritarė Seimas, o Prezidentui vetavus pakeitimą, Seimo narių balsais veto buvo atmestas (žr. šio sprendimo 73 ir 74 punktus). Taigi 2009 m. liepos 14 d. įsigaliojo įstatymo nuostata, pagal kurią žalinga nepilnamečiams laikoma informacija, kuria „propaguojami homoseksualūs, biseksualūs ar poligaminiai santykiai“.

196. Iš įvairių Teismo turimų dokumentų matyti, kad minėtas Nepilnamečių apsaugos įstatymo pakeitimas sukėlė didelę neigiamą reakciją tarptautinėje arenoje (žr. šio sprendimo 79 ir 112 punktus) ir tai paskatino šalies valdžios institucijas dar kartą iš dalies pakeisti įstatymą, prieš įsigaliojant minėtai nuostatai (žr. šio sprendimo 74 punktą). Vis dėlto iš parengiamųjų dokumentų ir parlamentinių diskusijų matyti, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios atsisakyta aiškos nuorodos į homoseksualius ar biseksualius santykius, buvo noras išvengti tarptautinės kritikos ir kad pagrindinis daugelio Seimo narių rūpestis buvo rasti būdą, kaip į Nepilnamečių apsaugos įstatymą įtraukti nuostatą, kuri iš esmės turėtų tokį patį poveikį, tačiau būtų suformuluota ne taip akivaizdžiai įžeidžiančiai (žr. šio sprendimo 76–79 punktus). 2009 m. gruodžio 22 d. priimtoje galutinėje iš dalies pakeisto įstatymo redakcijoje nebeliko konkrečių nuorodų į homoseksualumą. Tačiau ankstesnė nuostata dėl šeimos vertybių apsaugos buvo papildyta nuoroda į informaciją, kuria „skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata“. Teismas mano, kad yra aišku, jog 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto tekstu iš esmės buvo siekiama nurodyti tos pačios lyties asmenų santykius ir santuokas, nes tiek Konstitucijoje, tiek Civiliniame kodekse numatyta tik vyro ir moters santuoka (žr. šio sprendimo 60 ir 61 punktus) ir Lietuvos teisės aktuose nenumatyta jokios galimybės teisiškai pripažinti tos pačios lyties asmenų sąjungas (žr. šio sprendimo 62 ir 63 punktus).

197. Be to, Teismas atkreipia dėmesį, kad visi atvejai, kai buvo taikytas 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas arba juo remtasi, buvo susiję su informacija LGBTI tematika, pavyzdžiui, socialinėmis reklamomis ar televizijos laidomis, kuriomis siekiama skatinti seksualinių mažumų pripažinimą visuomenėje, su informacija apie homoseksualių asmenų renginius arba su pačiais renginiais (žr. šio sprendimo 103, 104, 109 ir 150 punktus) ir su pareiškėjos pasakų knyga, kurioje vaizduojami tos pačios lyties asmenų santykiai.

198. Todėl, atsižvelgdamas į 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto priėmimo istoriją (žr. šio sprendimo 79 punkte pateiktas Seimo narių diskusijų ištraukas) ir jo taikymo atvejus, Teismas neabejoja, kad šios nuostatos tikslas buvo apriboti vaikų prieigą prie turinio, kuriame tos pačios lyties asmenų santykiai pateikiami kaip iš esmės lygiaverčiai skirtingų lyčių asmenų santykiams.

199. Nors Vyriausybė pripažino, kad 4 straipsnio 2 dalies 16 punktas jo priėmimo metu ir kurį laiką po to galėjo būti laikomas diskriminaciniu, ji teigė, kad tai buvo ištaisyta 2019 m. sausio 11 d. Konstitucinio Teismo nutarimu ir kad pakitusį įstatymo aiškinimą atspindi tai, kaip minėtą nuostatą pritaikė Vilniaus apygardos teismas pareiškėjos byloje (žr. šio sprendimo 159 ir 160 punktus). Tačiau, nors Teismas neabejoja Konstitucinio Teismo nutarimo svarba LGBTI asmenų ir jų šeimų apsaugai Lietuvoje, jis nemato pagrindo konstatuoti, kad šis nutarimas turėjo įtakos pareiškėjos bylai. Visų pirma, Vilniaus apygardos teismo nutartyje, priimtoje netrukus po 2019 m. sausio 11 d., nėra nieko, kas rodytų, kad vertindamas priemones, kurių buvo imtasi remiantis 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu pareiškėjos knygos atžvilgiu, jis atsižvelgė į Konstitucinio Teismo nutarimą. Jis nepanaikino pirmosios instancijos teismo sprendimo dėl to, kad šis buvo priimtas remiantis nebeteisingu teisės išaiškinimu, ar kokiais nors kitais pagrindais. Priešingai, Vilniaus apygardos teismas aiškiai nurodė, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai įvertino galimą knygos neigiamą poveikį vaikams, ir paliko galioti jo sprendimą (žr. šio sprendimo 56 punktą). Taigi nėra pagrindo teigti, kad Vilniaus apygardos teismas manė, jog informacijos apie tos pačios lyties asmenų santykius laikymas vaikams žalinga informacija nebėra leistinas pagal Lietuvos konstitucinę teisę.

200. Dėl minėtų priežasčių Teismas mano, kad priemonių, kurių buvo imtasi pareiškėjos knygos atžvilgiu, tikslas buvo neleisti vaikams susipažinti su informacija, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip iš esmės lygiaverčiai skirtingų lyčių santykiams (žr. šio sprendimo 198 punktą).

(ii) Ar minėtas tikslas yra teisėtas

201. Dabar Teismas išnagrinės, ar tikslas, kurio buvo siekiama pareiškėjos saviraiškos laisvės apribojimu, gali būti laikomas „teisėtu“ pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį.

202. Teismas jau yra konstatavęs, kad įstatymu įtvirtintas draudimas „propaguoti homoseksualumą ar netradicinius lytinius santykius“ tarp nepilnamečių nepadedą siekti teisėtų moralės, sveikatos ar kitų asmenų teisių apsaugos tikslų ir kad priimdamos tokius įstatymus valdžios institucijos patvirtina stigmą ir išankstinį nusistatymą bei skatina homofobiją, o tai nesuderinama su demokratinei visuomenei būdingais lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos principais (žr. *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 61, 83, 84). Šiai išvadai Didžioji kolegija visiškai pritaria.

203. Vis dėlto ji pažymi, kad ši byla yra pirmoji, kurioje Teismas buvo paprašytas įvertinti apribojimus, taikomus literatūros kūriniai apie tos pačios lyties asmenų santykius, kuris tiesiogiai skirtas vaikams ir parašytas jiems lengvai suprantamu stiliumi bei kalba. Šiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad tikslo, kurio siekiama tokiais apribojimais, teisėtumo klausimas turi būti išsamiau išanalizuotas.

α) Svarbūs bendrieji principai

204. Kaip Teismas yra ne kartą patvirtinęs, kai klausimas susijęs su vaikais, turi būti atsižvelgta į geriausius jų interesus. Plačiai sutariama (taip pat ir tarptautinėje teisėje), kad visuose sprendimuose, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusiuose su vaikais, svarbiausia yra geriausi jų interesai (žr. *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* [DK], Nr. 41615/07, §§ 134–135, ECHR 2010; *X prieš Latviją* [DK], Nr. 27853/09, §§ 95–96, ECHR 2013; *Paradiso ir Campanelli prieš Italiją* [DK], Nr. 25358/12, § 208, 2017 m. sausio 24 d.; ir *Vavrička ir kiti prieš Čekijos Respubliką* [DK], Nr. 47621/13 ir dar 5, § 287, 2021 m. balandžio 8 d.).

205. Teismas įvairiose situacijose taip pat yra pripažinęs, kad vaikai dėl savo amžiaus yra jautrūs ir lengviau paveikiami nei vyresnio amžiaus asmenys (žr. *Dahlab prieš Šveicariją* (nut.), Nr. 42393/98, ECHR 2001-V; *Kurtulmuş prieš Turkiją* (nut.), Nr. 65500/01, ECHR 2006-II; *Kuliš ir Różycki prieš Lenkiją*, Nr. 27209/03, § 39, 2009 m. spalio 6 d.; *Vejdeland ir kiti prieš Švediją*, Nr. 1813/07, § 56, 2012 m. vasario 9 d.; taip pat žr. *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, 1976 m. gruodžio 7 d., § 52, A serija, Nr. 24).

206. Keletą kartų Teismas nagrinėjo vaikams skirtą informaciją Konvencijos Pirmojo protokolo 2 straipsnio (teisė į mokslą) kontekste. Jis pripažino, kad mokymo programos nustatymas ir planavimas iš esmės priklauso Susitariančiųjų Valstybių kompetencijai, nes tai daugiausia susiję su tikslingumo klausimais, kurių Teismas neturi spręsti ir kurių sprendimas gali pagrįstai skirtis priklausomai nuo šalies ir laikmečio. Kita vertus, Teismas taip pat yra pabrėžęs, kad valstybė, vykdydama jai priskirtas funkcijas švietimo ir mokymo srityje, turi rūpintis, kad į mokymo programą įtraukta informacija ar žinios būtų perduodamos objektyviai, kritiškai ir pliuralistiškai (žr. *Folgerø ir kiti prieš Norvegiją* [DK], Nr. 15472/02, § 84 (g ir h papunkčiai), ECHR 2007-III, ir ten nurodytas bylas).

207. Todėl, pavyzdžiui, Teismas nustatė, kad privalomas lytinis švietimas, taip pat ir pradinėje mokykloje, kuriuo siekiama suteikti vaikams teisingų, tikslų, objektyvių ir mokslinių žinių šia tema, pateiktų jų amžių atitinkančiu būdu, buvo suderinamas su Pirmojo protokolo 2 straipsniu, taip pat su Konvencijos 8 ir 9 straipsniais (žr. *Kjeldsen, Busk Madsen ir Pedersen prieš Daniją*, 1976 m. gruodžio 7 d., § 54, A serija, Nr. 23; *Jiménez Alonso ir Jiménez Merino prieš Ispaniją* (nut.), Nr. 51188/99, ECHR 2000-VI; *Dojan ir kiti prieš Vokietiją* (nut.), Nr. 319/08 ir dar 4, 2011 m. rugsėjo 13 d.; *A. R. ir L. R. prieš Šveicariją* (nut.), Nr. 22338/15, §§ 42–45, 2017 m. gruodžio 19 d.).

208. Kitose bylose Teismas pripažino, kad vidaus valdžios institucijos pagrįstai apribojo vaikų prieigą prie leidinių, nustačiusios, kad juose vaikai buvo „skatinami užsiimti vaikams netinkama, žalinga veikla ar net įvykdyti tam tikras nusikalstamas veikas“ (žr. *Handyside*, minėta pirmiau, §§ 52–58) arba kad juose buvo metami rimti ir išankstinėmis nuostatomis pagrįsti

kaltinimai seksualinėms mažumoms, prilygstantys neapykantą kurstančiai kalbai (žr. *Vejdeland ir kiti*, minėta pirmiau, § 54). Teismas taip pat pripažino, kad įvairūs vaikams skirtos reklamos apribojimai gali būti pagrįsti, atsižvelgiant į vaikų, kaip vartotojų, pažeidžiamumą (žr. *Sigma Radio Television Ltd prieš Kiprą*, Nr. 32181/04 ir 35122/05, §§ 14–16 ir 200–201, 2011 m. liepos 21 d.).

209. Tačiau reikia pabrėžti, kad Teismas nuolat atsisako pritarti politikai ir sprendimams, kurie atspindi heteroseksualių asmenų daugumos išankstinį nusistatymą prieš homoseksualių asmenų mažumą (žr., be daugelio kitų, *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, § 68). Jis ne kartą yra konstatavęs, kad kaip ir skirtumams dėl lyties, taip ir skirtumams dėl seksualinės orientacijos pateisinti taip pat reikia „ypač įtikinamų ir svarių priežasčių“. Skirtumai, grindžiami vien seksualinės orientacijos sumetimais, yra nepriimtini pagal Konvenciją (žr. *Salgueiro da Silva Mouta prieš Portugaliją*, Nr. 33290/96, § 36, ECHR 1999-IX; *E. B. prieš Prancūziją* [DK], Nr. 43546/02, § 96, 2008 m. sausio 22 d.; *Vallianatos ir kiti prieš Graikiją* [DK], Nr. 29381/09 ir 32684/09, § 77, ECHR 2013 (ištraukos); ir *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, § 68).

β) Teismo požiūris šioje byloje

210. Kalbant apie geriausius vaiko interesus, Teismas jau ne kartą yra konstatavęs, kad neturi jokių mokslinių įrodymų ar sociologinių duomenų, jog vien homoseksualumo paminėjimas ar vieša diskusija apie seksualinių mažumų socialinį statusą turėtų neigiamą poveikį vaikams (žr. *Alekseyev prieš Rusiją*, Nr. 4916/07 ir dar 2, § 86, 2010 m. spalio 21 d.). Teismas taip pat konstatavo, kad nepilnamečiai, stebėję demonstracijas už LGBTI teises, buvo supažindinti su įvairovės, lygybės ir tolerancijos idėjomis, todėl šių pažiūrų perėmimas galėjo būti tik naudingas socialinei sanglaudai (žr. *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, § 82).

211. Be to, įvairios tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui, PACE, Venecijos komisija, ECRI, Europos Parlamentas ir JT nepriklausomas ekspertas seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės klausimais, yra sukritikavusios įstatymus, kuriais siekiama apriboti vaikų prieigą prie informacijos apie skirtingas seksualines orientacijas, motyvuodamos tuo, kad nėra mokslinių įrodymų, jog tokia informacija, pateikta objektyviai ir atsižvelgiant į amžių, galėtų pakenkti vaikams. Priešingai, šios organizacijos pabrėžė, kad būtent tokios informacijos trūkumas ir nuolatinis LGBTI asmenų stigmatizavimas visuomenėje kenkia vaikams (žr. atitinkamus tarptautinius šaltinius, nurodytus šio sprendimo 105–122 punktuose). Trečiosios šalys šioje byloje taip pat teigė, kad teisės normos, kuriose su LGBTI susijęs turinys įvardijamas kaip žalingas vaikams, prisideda prie diskriminacijos, patyčių ir smurto, kuriuos patiria vaikai, save priskiriantys LGBTI arba kilę iš tos pačios lyties asmenų šeimų (žr. šio sprendimo 169 ir 172 punktus).

212. Be to, Teismas pažymi, kad pagal daugelio Europos Tarybos valstybių narių įstatymus mokymas apie tos pačios lyties asmenų santykius įtrauktas į mokyklų programas arba juose yra nuostatų dėl pagarbos įvairovei užtikrinimo ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos draudimo mokymo procese (žr. šio sprendimo 126 punktą; remiantis Vyriausybės pastabomis, panašios gairės galioja ir Lietuvoje, žr. šio sprendimo 164 punktą). Nors atrodo, kad valstybėse narėse nėra bendros pozicijos dėl amžiaus, nuo kurio vaikams reikėtų teikti informaciją apie intymius tos pačios lyties ar skirtingų lyčių santykius, arba dėl būdo, kuriuo tokia informacija jiems turėtų būti teikiama, vis dėlto akivaizdu, kad teisinės nuostatos, aiškiai ribojančios nepilnamečių galimybes gauti informaciją apie homoseksualumą ar tos pačios lyties santykius, yra tik vienoje valstybėje narėje (žr. šio sprendimo 127 punktą; taip pat žr. šio sprendimo 171 punkte pateiktas trečiųjų šalių pastabas, iš kurių matyti, kad panašūs įstatymai buvo svarstomi dar keliose valstybėse narėse). Teismas pažymi, kad šios valstybės įstatymai paskatino Europos Komisiją pradėti pažeidimo procedūros ginčo teiseną (žr. šio sprendimo 111 punktą).

213. Teismas taip pat atkreipia dėmesį į Šveicarijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados teismų sprendimus, priimtus įvairiomis aplinkybėmis dėl vaikų galimybės gauti informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius, kuriuose konstatuota, kad nacionalinės valdžios institucijos negali neatsižvelgti į socialinę tikrovę ir įvairių santykių tipų egzistavimą visuomenėse, kuriose gyvena vaikai, ir kad vien tai, jog kai kurie žmonės tam tikrus šeimų ar santykių tipus gali laikyti nepriimtinais ar amoraliais, negali pateisinti draudimo vaikams apie juos sužinoti (žr. šio sprendimo 129–132 punktus).

214. Šioje byloje Vyriausybė, remdamasi Vilniaus apygardos teismo argumentais, teigė, kad tos pačios lyties porų apsauga negali lemti heteroseksualių asmenų ir šeimų „įžeidinėjimo“, „žeminimo“ ar „menkinimo“ arba „tos pačios lyties šeimų propagavimo“ (žr. šio sprendimo 162 punktą). Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad yra ne kartą nurodęs, jog pliuralizmas, tolerancija ir atvirumas yra demokratinės visuomenės požymiai (žr. *Dudgeon prieš Jungtinę Karalystę*, 1981 m. spalio 22 d., § 53, A serija, Nr. 45; *Bédat prieš Šveicariją* [DK], Nr. 56925/08, § 75, 2016 m. kovo 29 d.). Atsižvelgdamas į pirmiau pateiktus Vyriausybės argumentus, Teismas aiškiai nurodo, kad vienoda ir abipusė pagarba skirtingų seksualinių orientacijų asmenims yra neatsiejama nuo visos Konvencijos struktūros. Vadinas, asmenų įžeidinėjimas, žeminimas ar menkinimas dėl jų seksualinės orientacijos arba vieno tipo šeimos skatinimas teikiant jai pirmenybę prieš kito tipo šeimą niekada nėra priimtini pagal Konvenciją. Tačiau Teismas neįžvelgia tokio tikslo ar poveikio šios bylos faktinėse aplinkybėse. Priešingai, jis mano, kad pareiškėja, savo kūrinuose vaizduodama tos pačios lyties asmenų santykius kaip iš esmės lygiaverčius skirtingų lyčių asmenų santykiams, veikiau propaguoja pagarbą visiems visuomenės nariams ir jų

pripažinimą šiuo jų gyvenime esminiu požiūriu. Todėl šis Vyriausybės argumentas Teismo neįtikina.

215. Be to, Teismas tvirtai laikosi nuomonės, kad priemonės, ribojančios vaikų galimybes gauti informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius tik dėl seksualinės orientacijos, turi platesnį socialinį poveikį. Tokios priemonės – nesvarbu, ar jos tiesiogiai įtvirtintos įstatymuose, ar priimtos individualiais sprendimais, – rodo, kad valdžios institucijos teikia pirmenybę vieniems santykių ir šeimų tipams, o ne kitiems, t. y. mano, kad skirtingų lyčių santykiai yra socialiai priimtinesni ir vertingesni nei tos pačios lyties asmenų santykiai, taip prisidėdamos prie nuolatinės pastarųjų stigmatizacijos. Todėl tokie apribojimai, kad ir kokios ribotos apimtys ir poveikio jie būtų, yra nesuderinami su demokratinei visuomenei būdingomis lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos sąvokomis (žr. *Bayev ir kiti*, minėta pirmiau, § 83).

216. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teismas mano, kad tais atvejais, kai vaikų galimybės gauti informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius apribojimai grindžiami tik seksualinės orientacijos sumetimais (t. y. kai nėra jokio kito pagrindo laikyti tokią informaciją netinkama ar žalinga vaikų augimui ir vystymuisi), jais nėra siekiama jokių tikslų, kurie galėtų būti pripažinti teisėtais Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies prasme, todėl jie nesuderinami su 10 straipsniu.

e) Išvada

217. Teismas nustatė, kad priemonėmis, kurių imtasi prieš pareiškėjos knygą, buvo siekiama apriboti vaikų prieigą prie informacijos, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip iš esmės lygiaverčiai skirtingų lyčių santykiams, pripažįstant tokią informaciją žalinga, ir daro išvadą, kad šiomis priemonėmis nebuvo siekiama teisėto tikslo pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį.

218. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis.

IV. TARIAMAS KONVENCIJOS 14 STRAIPSNIO, TAIKOMO KARTU SU 10 STRAIPSNIU, PAŽEIDIMAS

219. Pareiškėja skundėsi, kad naudodamasi teise į saviraiškos laisvę ji patyrė diskriminaciją, nes jos knygos apribojimus lėmė išankstinis nusistatymas prieš seksualines mažumas. Ji rėmėsi Konvencijos 14 straipsniu, taikomu kartu su 10 straipsniu.

14 straipsnyje nustatyta:

„Naudojimasis šioje Konvencijoje nustatytomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.“

220. Konstatuodamas, kad šioje byloje buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis, Teismas nurodė, kad pareiškėjos knygai taikomais apribojimais

buvo siekiama apriboti vaikų prieigą prie informacijos, kurioje tos pačios lyties asmenų santykiai vaizduojami kaip iš esmės lygiaverčiai skirtingų lyčių santykiams (žr. šio sprendimo 200 punktą), ir kad tokie įstatymai, vienas iš kurių buvo taikomas šioje byloje, stiprina stigmą bei išankstinį nusistatymą ir skatina homofobiją (žr. šio sprendimo 202 ir 215 punktus).

221. Šios bylos aplinkybėmis, atsižvelgdamas į tai, kad ginčijamos priemonės iš esmės buvo nukreiptos į susijusį su LGBTI išraiškos turinį, o ne į pačią išraiškos autorę, Teismas mano, kad į šį pagrindinį klausimą buvo pakankamai atsižvelgta pirmiau pateiktame vertinime, kuris lėmė išvadą dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo. Be to, Teismas atkreipia dėmesį, kad šioje byloje argumentą, jog Konvencijos 14 straipsnis, taikomas kartu su 10 straipsniu, taikytinas diskriminacijai, nukreiptai į informacijos turinį, o ne į kokią nors autoriaus asmeninę savybę, pareiškėjos atstovas pateikė tik žodinio bylos nagrinėjimo metu. Todėl tokio skundo priimtumo ir (arba) pagrįstumo klausimą pagal 14 straipsnį Teismas palieka nagrinėti tinkamoje byloje ateityje ir konstatuoja, kad šioje byloje nėra pagrindo atskirai nagrinėti tuos pačius faktus Konvencijos 14 straipsnio požiūriu (dėl panašaus požiūrio žr. *Vistiņš ir Perepjolkins prieš Latviją* [DK], Nr. 71243/01, § 136, 2012 m. spalio 25 d.; *Orlandi ir kiti prieš Italiją*, Nr. 26431/12 ir dar 3, § 212, 2017 m. gruodžio 14 d.; *Berkman prieš Rusiją*, Nr. 46712/15, § 66, 2020 m. gruodžio 1 d.; ir *M. A. prieš Daniją* [DK], Nr. 6697/18, § 197, 2021 m. liepos 9 d.).

V. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

222. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

223. Pareiškėjos įpėdinė paprašė priteisti jai 15 000 eurų (EUR) neturtinei žalai atlyginti už patirtus dėl ginčijamų priemonių išgyvenimus.

224. Vyriausybė šio reikalavimo nekomentavo.

225. Teismas pažymi, kad žalos atlyginimas gali būti priteisiamas tik tuo atveju, jei žala atsirado dėl jo nustatyto pažeidimo. Šioje byloje Teismas nustatė Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą ir nusprendė, kad nebūtina bylą nagrinėti ir Konvencijos 14 straipsnio, taikomo kartu su 10 straipsniu, požiūriu. Todėl, vertindamas teisingumo pagrindais, Teismas pareiškėjai priteisia 12 000 EUR neturtinei žalai atlyginti.

B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

1. Šalių teiginiai

226. Pareiškėjos įpėdinė pareikalavo atlyginti jai vidaus teismuose patirtas 3 870,70 EUR dydžio bylinėjimosi ir kitas išlaidas, t. y. Universiteto teisines išlaidas, kurias teismo nurodymu pareiškėja turėjo padengti. Ji pateikė banko pavedimų kopijas, iš kurių matyti, kad Lietuvos žmogaus teisių centras sumokėjo šią sumą Universitetui pareiškėjos vardu.

227. Pareiškėjos įpėdinė taip pat pareikalavo 5 000 EUR bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms, patirtoms Teisme, atlyginti. Ji pateikė sutarties su savo atstovu, pagal kurią ji turi sumokėti jam šią sumą, jei Teismas šioje byloje nustatytų Konvencijos pažeidimą, kopiją.

228. Vyriausybė šių reikalavimų nekommentavo.

2. Teismo vertinimas

229. Teismas pažymi, kad 3 870,70 EUR sumą Universitetui sumokėjo ne pati pareiškėja, o nevyriausybinė organizacija. Pareiškėjos įpėdinė nepateikė jokių dokumentų, įrodančių, kad ji ar pareiškėja buvo teisiškai įpareigotos grąžinti šias sumas organizacijai (žr. *Merabishvili prieš Gruziją* [DK], Nr. 72508/13, §§ 371–372, 2017 m. lapkričio 28 d.). Tokiomis aplinkybėmis Teismas nemano, kad yra pagrindo tenkinti šį reikalavimą.

230. Tačiau Teismas mano, kad 5 000 EUR suma už atstovavimą Teisme yra tinkamai pateisinta ir pagrįsto dydžio. Todėl jis patenkina šį reikalavimą.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

1. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad pareiškėjos įpėdinė turi teisę toliau dalyvauti procese vietoj pareiškėjos.
2. Vienbalsiai *skelbia* skundą pagal Konvencijos 10 straipsnį priimtinu.
3. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis.
4. Dvylika balsų prieš penkis *nusprendžia*, kad nereikia atskirai nagrinėti pareiškėjos skundo pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikomą kartu su 10 straipsniu.
5. Vienbalsiai *nusprendžia*:
 - a) kad valstybė atsakovė per tris mėnesius turi sumokėti pareiškėjos įpėdinei šias sumas:
 - (i) 12 000 EUR (dvylika tūkstančių eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;

SPRENDIMAS MACATĖ PRIEŠ LIETUVĄ

- (ii) 5 000 EUR (penkis tūkstančius eurų) bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms atlyginti ir bet kokius mokesčius, kurie gali būti taikomi pareiškėjos įpėdinei;
 - b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentinius punktus.
6. Vienbalsiai *atmeta* likusią pareiškėjos įpėdinės reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų ir prancūzų kalbomis ir paskelbta viešame posėdyje Žmogaus teisių pastate Strasbūre 2023 m. sausio 23 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Marialena Tsirli
Kanclerė

Robert Spano
Pirmininkas

Remiantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedama teisėjų Yudkivska, Lubarda, Guerra Martins ir Zünd atskirosi nuomonė, prie kurios prisijungia teisėjas Kūris.

M. T.
R. S.

TEISĖJŲ YUDKIVSKA, LUBARDA, GUERRA MARTINS IR ZÜND
BENDRA IŠ DALIES PRIEŠTARAUJAMOJI NUOMONĖ, PRIE
KURIOS PRISIJUNGIA TEISĖJAS KŪRIS

1. Visiškai sutinkame su išvada, kad priemonėmis, kurių buvo imtasi prieš mirusios pareiškėjos knygą, nesiekta jokio teisėto tikslo, todėl Konvencijos 10 straipsnis buvo pažeistas.

2. Tačiau negalima sutikti su kolegijos dauguma, kad nereikia atskirai nagrinėti pareiškėjos skundo pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikomą kartu su 10 straipsniu. Esame tvirtai įsitikinę, kad diskriminacija yra esminis šios bylos aspektas, todėl jis turėjo būti išnagrinėtas.

3. Argumentuodama skundą dėl diskriminacijos, kolegijos dauguma teigia, kad „ginčijamos priemonės iš esmės buvo nukreiptos į susijusį su LGBTI išraiškos turinį, o ne į pačią išraiškos autorę“ (žr. sprendimo 221 punktą). Nekvestionuojame tokio faktų apibūdinimo. Iš tiesų, atsižvelgiant į šių priemonių tikslą ir ypač į jų teisinį pagrindą, kurių išsami analizė pateikta 189–200 punktuose (su ja visiškai sutinkame), neturime pagrindo abejoti, kad Lietuvos valdžios institucijos būtų taikiusios tokius pačius apribojimus heteroseksualaus autoriaus parašytai panašiai knygai. Net jei tokių apribojimų subjektyvus poveikis homoseksualiam asmeniui yra didesnis nei heteroseksualiam, esminis klausimas šiuo atveju yra priemonių turinys.

4. Todėl manome, kad ši byla suteikė Teismui neįkainojamą galimybę (kuria, deja, nepasinaudota) atkreipti dėmesį į vieną iš būdų, kaip šiais laikais dažnai pasireiškia homofobinis nusistatymas, ir paaiškinti požiūrį, kurio reikia laikytis tais atvejais, kai diskriminacinės priemonės taikomos konkrečiam turiniui, o ne jo autoriui.

5. Šioje nuomonėje pirmiausia apžvelgsime požiūrį, kurio Teismas iki šiol laikėsi bylose dėl diskriminacijos seksualinės orientacijos pagrindu. Po to pateiksime argumentus, kodėl reikėtų iš naujo įvertinti šį požiūrį bylose, susijusiose su turinio apribojimais. Galiausiai išdėstysime, kaip norėtume, kad siūlomas metodas būtų taikomas šioje byloje.

A. Teismo požiūris į diskriminacijos bylas iki šiol

6. Bylose, kuriose pareiškėjai tvirtina, kad jie asmeniškai buvo diskriminuojami dėl savo seksualinės orientacijos, Teismas paprastai pirmiausia išanalizuoja, ar dėl šios savybės su konkrečiu pareiškėju buvo elgiamasi skirtingai nei su asmenimis, esančiais tokioje pačioje ar panašioje padėtyje (žr., pavyzdžiui, *Salgueiro da Silva Mouta prieš Portugaliją*, Nr. 33290/96, §§ 28–36, ECHR 1999-IX; *Karner prieš Austriją*, Nr. 40016/98, §§ 34–42, ECHR 2003-IX; *Vallianatos ir kiti prieš Graikiją*

[DK], Nr. 29381/09 ir 32684/09, §§ 78–92, ECHR 2013 (ištraukos) – visos šios bylos susijusios su Konvencijos 14 straipsniu, skaitomu kartu su 8 straipsniu).

7. Tačiau Teismas laikėsi šiek tiek kitokio požiūrio bylose, susijusiose su apribojimais, taikomais leidiniams ar susirinkimams, kuriais siekiama skatinti seksualinių mažumų teises. Tokiose bylose mažiau dėmesio skirta pareiškėjų (leidinių autorių ar susirinkimų organizatorių) seksualinei orientacijai, o daugiau – tikslui, kurio jie siekė naudodamiesi savo saviraiškos, asociacijų ir susirinkimų laisve. Taigi Teismas nagrinėjo, ar ginčijami apribojimai buvo grindžiami priešišku atitinkamų leidinių ar susirinkimų LGBTI palaikančioms idėjoms, o ne pareiškėjų seksualinei orientacijai (žr. *Bączkowski ir kiti prieš Lenkiją*, Nr. 1543/06, § 100, 2007 m. gegužės 3 d.; *Bayev ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 67667/09 ir dar 2, §§ 90–91, 2017 m. birželio 20 d.; *Zhdanov ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 12200/08 ir dar 2, §§ 180–181, 2019 m. liepos 16 d.; *Berkman prieš Rusiją*, Nr. 46712/15, §§ 55–57, 2020 m. gruodžio 1 d.). Mūsų žiniomis, tik vienoje byloje Teismas aiškiai nurodė, kad draudimu rengti homoseksualių asmenų eitynes šių renginių dalyviai yra diskriminuojami dėl jų seksualinės orientacijos (žr. *Alekseyev prieš Rusiją*, Nr. 4916/07 ir dar 2, § 109, 2010 m. spalio 21 d. (išskirta šiame tekste)).

8. Norėtume atkreipti ypatingą dėmesį į Teismo sprendimą byloje *Berkman* (minėta pirmiau), kuris buvo susijęs su vidaus valdžios institucijų nesugebėjimu apsaugoti Atsiskleidimo dienos (angl. *Coming Out Day*) dalyvius nuo smurtaujančių protestuotojų ir pareiškėjos sulaikymu šio renginio metu. Toje byloje pareiškėja teigė, kad ji buvo diskriminuojama ne dėl savo seksualinės orientacijos, o dėl to, kad palaikė LGBTI asmenis (žr. *Berkman*, minėta pirmiau, § 1); jos faktinė seksualinė orientacija Teismo sprendime niekur neminima. Teismas nusprendė, kad pareiškėja „viešai save priskyrė prie asmenų, kenčiančių nuo seksualinių prietarų, grupės“ (ibid., § 55), ir konstatavo, kad vidaus institucijos nesilaikė savo pozityvių pareigų pagal Konvencijos 11 straipsnį, taikomą atskirai ir kartu su 14 straipsniu (ibid., § 58).

9. Be to, ne vienoje byloje Teismas yra pripažinęs, kad asociacijos, siekiančios skatinti seksualinių mažumų teises, pačios gali tapti diskriminacijos aukomis (žr. *Genderdoc-M prieš Moldovą*, Nr. 9106/06, § 54, 2012 m. birželio 12 d.; *Identoba ir kiti prieš Gruziją*, Nr. 73235/12, § 48, 2015 m. gegužės 12 d.; *Asociacija ACCEPT ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 19237/16, § 146, 2021 m. birželio 1 d.; ir *Women's Initiatives Supporting Group ir kiti prieš Gruziją*, Nr. 73204/13 ir 74959/13, §§ 83–84, 2021 m. gruodžio 16 d.). Savaimė suprantama, asociacijos pačios neturi seksualinės orientacijos, ir Teismas nenagrinėjo, ar visi arba dauguma peticiją pateikusių asociacijų narių priskyrė save seksualinėms mažumoms ir ar ginčijami apribojimai buvo taikomi dėl jų narių seksualinės orientacijos. Tačiau Teismui pakako fakto, kad asociacijų teisės buvo ribojamos dėl jų norimų

skleisti LGBTI palaikančių idėjų, kad pripažintų jas diskriminacijos aukomis ir konstatuotų Konvencijos 14 straipsnio, taikomo kartu su 10 arba 11 straipsniu, pažeidimus.

B. Poreikis iš naujo įvertinti Teismo požiūrį bylose, susijusiose su diskriminacija dėl turinio

10. Atsižvelgiant į Europos kovos su diskriminacija teisės raidą tiek apskritai¹, tiek konkrečiai seksualinių mažumų apsaugos srityje², mūsų nuomone, Teismui reikia patikslinti ir atnaujinti požiūrį, kurio reikia laikytis bylose, susijusiose su saviraiškos seksualinių mažumų teisėms palaikyti apribojimais, kai asmens seksualinė orientacija pati savaime nėra apribojimo pagrindas, kitaip tariant, kai priežastis, dėl kurios su asmeniu elgiamasi mažiau palankiai, nėra saugoma *asmeninė* savybė.

11. Atėjo metas išplėtoti Teismo praktiką ir įtraukti LGBTI palankias pažiūras *kaip tokias* į apsaugos nuo diskriminacijos sritį. Teismas turėtų aiškiai pripažinti, kad priemonės, kuriomis siekiama apriboti LGBTI palankios informacijos ar idėjų sklaidą, prilygsta autorių ar leidėjų diskriminacijai ir nereikia įrodyti, kad pareiškėjų seksualinė orientacija taip pat yra vienas iš veiksnių. Toks požiūris, pagal kurį diskriminacijos nustatymas nesiejamas su pareiškėjo asmeninėmis savybėmis, visiškai atitiktų Konvencijos esmę ir joje įtvirtintas vertybes, pavyzdžiui, pliuralizmą, toleranciją ir atvirumą, kurios yra demokratinės visuomenės požymiai, tikrą įvairovės pripažinimą ir pagarbą jai bei pagarbą visiems *de facto* šeimos ryšiams. Taip pat manome, kad šis požiūris yra pagrįstas Teismo praktika, išdėstyta šios nuomonės 7–9 punktuose.

12. Būtų nenatūralu teigti, kad LGBTI palankių nuomonių ribojimas grindžiamas kažkuo kitu nei išankstiniu nusistatymu prieš LGBTI bendruomenę kaip grupę. Negalima nuslėpti tokių priemonių diskriminacinio tikslo ir paskirties, o jų neišvengiamas poveikis – dar labiau stigmatizuoti seksualines mažumas ir didinti jų socialinę atskirtį (į bylą įstojusios trečiosios šalys taip pat pateikė su tuo susijusius argumentus, kurie apibendrinti sprendimo 169, 172 ir 173 punktuose). Priešinimasis informacijos ar idėjų, kuriomis siekiama skatinti seksualinių mažumų teises, sklaidai rodo išankstinį heteroseksualios daugumos nusistatymą prieš homoseksualią mažumą, kurį Teismas nuosekliai atmeta (žr., be daugelio kitų šaltinių, *Bayev*

¹ Mark DE VOS (2020), „The European Court of Justice and the march towards equality in European Union anti-discrimination law“, *International Journal of Discrimination and the Law*, t. 20 (I), p. 62 et seq.

² Robert WINTEMUTE, „Sexisme et LGBT-phobie dans le cadre de la jurisprudence de la CourEDH et de la CJEU“, Daniel Borrillo & Félicien Lemaire (red.), *Les discriminations fondées sur le sexe, l'orientation sexuelle et l'identité de genre*, Paryžius, L'Harmattan, 2020, p. 165 et seq.; Paul JOHNSON, „LGBT Rights at the Council of Europe and the European Court of Human Rights“, Jill Marshall (red.), *Personal Identity and the European Court of Human Rights*, Londonas, Routledge, 2022, p. 99 et seq.

ir kiti, minėta pirmiau, § 68, ir ten nurodytas bylas; panašią poziciją taip pat išreiškė Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja ir Europos Parlamentas, žr. sprendimo 105, 106 ir 113 punktus).

13. Negalima nepažymėti ir to, kad vienas iš būdų, kaip išankstinės homofobiškos nuostatos dažnai pasireiškia šiais laikais, yra priemonių, kuriomis siekiama trukdyti ginti seksualinių mažumų teises arba keisti visuomenės požiūrį į jas, priėmimas – kai kurie tokių priemonių pavyzdžiai pateikti sprendimo 111 ir 113 punktuose. Todėl patvirtinimas, kad diskriminacija dėl seksualinės orientacijos nebūtinai turi būti siejama su autoriaus asmeninėmis savybėmis, leistų Teismui pripažinti tokios diskriminacijos realumą ir tinkamai spręsti įvairias jos formas.

14. Didžioji kolegija, deja, nepasinaudojo proga paaiškinti ir patvirtinti, kad nagrinėjant bet kokio pobūdžio saviraiškos seksualinių mažumų teisėms skatinti apribojimus esminis klausimas yra, ar pagrindinė tokių apribojimų priežastis buvo tos saviraiškos turinys. Laikantis šio požiūrio, jei būtų nustatyta, kad leidinys ar kitokio pobūdžio saviraiška buvo ribojama pirmiausia arba iš tikrųjų dėl to, kad jų turinys buvo palankus LGBTI, to pakaktų, kad būtų galima konstatuoti diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos, įskaitant atvejus, kai asmuo nepriklauso seksualinei mažumai arba nepriskiria savęs jai. Jei bylos faktai rodytų, kad asmens faktinė ar menama seksualinė orientacija taip pat lėmė jo saviraiškos laisvės apribojimą, diskriminacija dėl seksualinės orientacijos taptų dar akivaizdesnė.

15. Pažymėtina, kad ši byla nebuvo pirmoji, kurioje Teismo buvo prašoma išnagrinėti priemonės, ribojančias LGBTI palankių pažiūrų sklaidą. Byloje *Lee prieš Jungtinę Karalystę* ((nut.), Nr. 18860/19, 2021 m. gruodžio 7 d.) Teismas susidūrė su atveju, kai kepyklos savininkai dėl stiprių religinių įsitikinimų atsisakė pagaminti pareiškėjui tortą su homoseksualių asmenų santuokas palaikančiu užrašu ir Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas nenustatė diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos. Pažymėtina, kad nacionalinis teismas atmetė teiginį, jog dėl to, kad mažiau palankaus požiūrio priežastis buvo „šiek tiek susijusi su kai kurių žmonių seksualine orientacija“, šis mažiau palankus požiūris buvo pagrįstas seksualine orientacija. Tačiau G. Lee peticija Teismui buvo paskelbta nepriimtina dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo, nes Teismas nustatė, kad G. Lee nė viename vidaus proceso etape aiškiai nesirėmė savo teisėmis pagal Konvenciją. Todėl Teismas nenagrinėjo jo skundų iš esmės pagal Konvencijos 8, 9 ir 10 straipsnius, taikomus atskirai ar kartu su 14 straipsniu.

16. Bylos *Lee* ir *Macatė*, taip pat įvykiai kai kuriose kitose valstybėse narėse (žr. sprendimo 111, 113, 127 ir 171 punktus) gali rodyti, kad artimiausioje ateityje Teismas sulauks daugiau bylų, susijusių su priemonėmis, kuriomis siekiama apriboti LGBTI palankaus turinio sklaidą. Tikimės, kad nagrinėdamas kitą tokią bylą Teismas bus drąsesnis ir tinkamai pripažins, kad tokios priemonės yra diskriminacija.

C. Pasiūlyto požiūrio taikymas šioje byloje

17. Šiame sprendime nustatyta, kad priemonės, ribojančios vaikų galimybes gauti informaciją apie tos pačios lyties asmenų santykius tik dėl seksualinės orientacijos, „rodo, kad valdžios institucijos teikia pirmenybę vieniems santykių ir šeimų tipams, o ne kitiems, t. y. mano, kad skirtingų lyčių santykiai yra socialiai priimtinesni ir vertingesni nei tos pačios lyties asmenų santykiai, taip prisidėdamos prie nuolatinės pastarųjų stigmatizacijos“. Todėl tokie apribojimai, kad ir kokios ribotos apimtys ir poveikio jie būtų, yra nesuderinami su demokratinei visuomenei būdingomis lygybės, pliuralizmo ir tolerancijos sąvokomis (žr. sprendimo 215 punktą).

18. Iš tiesų savo išvadose pagal Konvencijos 10 straipsnį Didžioji kolegija griežtai ir nedviprasmiškai pasmerkė bet kokias priemones, kuriomis siekiama apriboti turinio sklaidą vaikams vien dėl to, kad jame LGBTI asmenys ar jų šeimos vaizduojami teigiamai arba neutraliai, t. y. panašiai kaip heteroseksualūs asmenys ar skirtingų lyčių šeimos panašioje literatūroje.

19. Tačiau, jei Didžioji kolegija padarė išvadą, kad ginčijamomis priemonėmis buvo siekiama apriboti vaikų galimybę skaityti pasakas vien dėl to, kad jose tos pačios lyties poros buvo vaizduojamos kaip iš esmės lygiavertės skirtingų lyčių poroms, nesuprantame, kaip ji galėjo nuspręsti, kad nebūtina nagrinėti pareiškėjos skundo pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikomą kartu su 10 straipsniu. Mūsų nuomone, iš pirmiau pateiktų Didžiosios kolegijos argumentų aiškiai matyti, kad diskriminacinis požiūris į LGBTI bendruomenę kaip grupę buvo esminis šios bylos aspektas, todėl jis turėjo būti išnagrinėtas (žr. *Oršuš ir kiti prieš Kroatiją* [DK], Nr. 15766/03, § 144, ECHR 2010, ir ten nurodytas bylas).

20. Iš sprendimo matyti, kad nenagrinėti skundo dėl diskriminacijos nuspręsta bent iš dalies dėl to, kad pareiškėjos atstovas pavėluotai pateikė atitinkamus argumentus: jis tik per žodinį bylos nagrinėjimą, o ne rašytinėse pastabose, pateikė argumentą, kad Konvencijos 14 straipsnis, taikomas kartu su 10 straipsniu, taikomas diskriminacijai, nukreiptai į informacijos turinį, o ne į kokią nors asmeninę autoriaus savybę (žr. sprendimo 221 punktą). Tačiau nemanome, kad tai buvo pakankama priežastis neatsižvelgti į minėtus argumentus. Pirma, kadangi abiejų nuostatų aiškinimas priklauso Teismo kompetencijai, šalims nereikėjo pateikti konkrečių argumentų šiuo klausimu; bet dar svarbiau, mūsų nuomone, yra tai, kad toks Teismo nagrinėjimas būtų buvęs pagrįstas atsižvelgiant į šioje byloje keliamų klausimų svarbą. Taip pat norėtume pažymėti, kad ankstesnėse bylose dėl diskriminacijos dėl turinio, kuriose buvo nustatyti Konvencijos 14 straipsnio pažeidimai (žr. nuorodas šios nuomonės 7–9 punktuose), Teismas, atrodo, nereikalavo, kad pareiškėjai pateiktų konkrečius argumentus šios nuostatos taikymo klausimu, ir nesuprantame, kodėl ši byla turėtų būti vertinama kitaip.

21. Jei Didžioji kolegija būtų nusprendusi iš naujo įvertinti savo požiūrį taip, kaip aprašėme šios nuomonės 10–14 punktuose, ji būtų turėjusi nustatyti

Konvencijos 14 straipsnio, taikomo kartu su 10 straipsniu, pažeidimą. Iš tiesų Vyriausybė nesiekė pateikti jokių argumentų, kuriais būtų galima pateisinti vaikų prieigos prie LGBTI palankaus turinio ribojimą (priešingai nei, pavyzdžiui, pirmiau minėtoje byloje *Bayev ir kiti*, kurioje atsakovė Vyriausybė teigė, kad informacijos apie homoseksualumą ribojimas buvo pateisinamas visuomenės moralės, sveikatos apsaugos ir vaikų teisių apsaugos sumetimais, bet šiuos argumentus Teismas kategoriškai atmetė). Todėl nustačius, kad pareiškėjos knygai priemonės buvo pritaikytos dėl jos LGBTI palankaus turinio, ir Vyriausybei nepateikus jokio galimo pateisinimo, turėjo būti padaryta išvada, kad naudodamasi savo teise į saviraiškos laisvę pareiškėja patyrė diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos.

22. Dėl visų minėtų priežasčių mes pagarbiai nesutinkame su kolegijos daugumos išvada dėl pareiškėjos skundo pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikomą kartu su 10 straipsniu. Manome, kad šis skundas turėjo būti išnagrinėtas ir turėjo būti nustatytas minėtų nuostatų pažeidimas.